

A PESTI
LLOYD-TÁRSULAT
1853—1903.

IRTA:

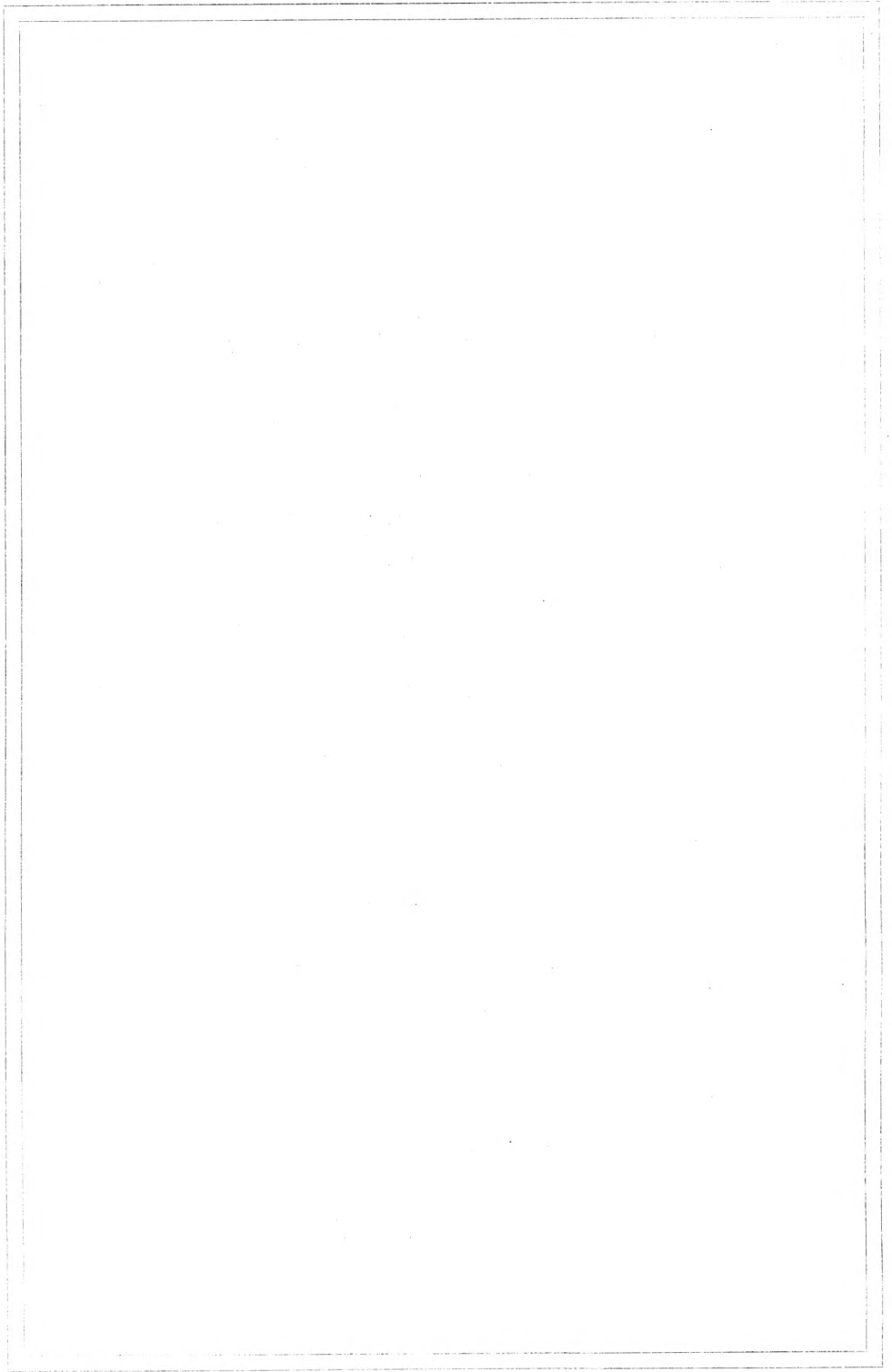
DEUTSCH ANTAL.

BEVEZETÉSSEL ELLÁTTA: FALK MIKSA.

BUDAPEST, 1903.

A PESTI LLOYD-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1853—1903.

Csak egymás mellé kell állítani ezt a két évszámot, és a gondolkozó olvasó előtt azonnal fel fog merülni az újabbkori történet, főleg hazánk története egyik legérdekesebb és legfontosabb korszakának képe, — de csak nagy vonásokban, azokban, a melyeket a történetírás megörökített, mert kevesen, nagyon kevesen vagyunk, a kik ezt a korszakot elejétől végig átéltük, a kik annak részleteit közvetlen szemlélésből ismerik, vagy éppen magok is szerepeltek benne és fájó szívvel mondhatom — az iskola-mester ismeretes szavaival élve — sokakat, nagyon sokakat látok, a kik már nincsenek itt. E szerény könyvnek már címlapja is sokakban azon kérdést fogja felkölteni, vajjon oly nagy dolog-e egy magántársulat megalapítása, hogy érdemes volna

annak történetét megírni? De, a kik így gondolkoznak, azok az ötven év előtti állapotokra alkalmazzák a mai viszonyok mértékét, a midőn az egyesületek és társulatok — szükségesek, hasznosak és fölöslegesek — gombákként nőnek ki a földből a nélkül, hogy azoknak keletkezését, fennmaradását, vagy eltűnését valaki különös figyelemre méltó eseménynek tekintené. A kik ma, az alkotmányos szabadság terebélyes fája árnyékában, oly jól érzik magukat, alig birhatnak fogalommal azokról a nehézségekről, a melyekkel meg kellett küzdenie annak, a ki félszázaddal ezelőtt a haza földjébe lerakni próbálta egyikét azon magszemeknek, a melyekből azután évek mulva ez a fa keletkezett.

Az oly hősiesen folytatott szabadságharc gyászos vége után sötét éj borult hazánk földjére. A magyar faj színe-javából itthon alig léteztek még csekély maradványok. Ezren meg ezren néma hant alatt aludták örök álmukat, mások a fájdalomtól szétmarczangolt szívvel jártak idegen földön és ott ették a számkivetés keserű kenyerét, vagy előttük gyűlöletes egyenruhában kénytelenek voltak szolgálni oly rendszert, mely ellen hazafias érzelmük egész bátorságával és lelkesedésével küzdöttek volt. Itthon, ezen a földön, mely névleg még magyar volt, jártak ugyan magyar emberek,

de a magyar nemzet mint ilyen már nem létezett, vagy legalább ellenségei azt hitték, hogy többé nem létezik. De, a kit ők halottnak vagy legalább is haldoklónak véltek, az csak a vérvesztéstől kimerülten feküdt mozdulatlanul és egyedül azok, a kik a szeretetnek lázas feszültségével kísérték halk lélekzetvétélét, táplálhatták még azt a halvány reményt, hogy e testben van még élet és hogy Magyarország még nincsen elveszve. Ez a remény — áldva legyen érte a magyarok Istene! — lassan ugyan, de mindinkább megerősödött. Még egy-két évig csend volt köröskörül, egyedül a katonai diktatura és a burokrácia óraműve ketyegett, és még ezen ketyegés is idegen hangzású volt. Hanem már az ötvenes évek elején a sajtó terén félénken ugyan, de mégis érthetően hallatszott a magyar szó és bármily kiméletlenül nehezedett is ez országra a törvénytelen hatalom vas keze, a teljes némaságot mégsem tudta többé helyreállítani. A társadalom is kezdett ébredezni tompa kétségbeeséséből és bármily szűk volt azon tér, a melyen mozoghatott, legalább ezt a szűk tért elfoglalni és azon a haza jobb sorsát előkészíteni iparkodott.

A kereskedők tartoztak a legelső köze, a kik ezen működés sikere érdekében a szétszórt

erők központosítását megkísérelték és bármennyire lett is ez megnehezítve a hatalom folytonos gyanakodása által, a kísérlet mégis sikerült: 1853-ban a még ma is fennálló Pesti Lloyd-társulat megalakult, sőt néhány hónappal utána egy napilap kiadására is nyert engedélyt. Hogy milyen volt ez a lap, tanúsítja az ezen könyvecskéhez mellékelte mutatványszám, és hogy milyenek voltak a sajtóviszonyok általában, arra nézve a nem régen megjelent »Kor- és Jellemrajzok« című munkámban igen jellemző részleteket közöltem. Hogy az akkor uralkodó politikai rendszerről nem volt szabad szólni, az magától érthető dolog, de még a pénzügyi és közgazdasági kérdések tere is tilos volt. Körülbelül ugyanabban az időben, midőn a Pesti Lloyd-társulat megalakult, Török János volt a »Pesti Napló« szerkesztője, én pedig, a ki akkor Bécsben laktam, ennek a lapnak munkatársa voltam. Egy alkalommal — talán fölösleges hozzátennem, hogy a legnagyobb óvatossággal és tartózkodással — a monarchia pénzügyi helyzetéről szóltam. A cikk megjelenése napján egy akkorában majdnem mindenható úri ember elhivatta Török Jánost és ezekkel a szavakkal fogadta: »Ön lapjában ma kritizálja a monarchia financiáit. Igaz-e, hogy Önnek adósságai van-

nak?» Az én kedves János bátyám erre meg-
hökkenve, azt válaszolá, hogy: bizony vannak,
magában pedig azonnal a fölött gondolkozott,
hogy minő borsos választ fog adni annak az
úrnak, ha ez talán amaz adósságok kifizetése
alakjában akarná őt megvesztegetni. Azonban
amannak ez esze-ágában sem volt, hanem így
folytatá:

»Hát micsoda szemtelenség az, hogy Ön,
a ki a saját apró pénzügyeit sem tudja rendbe
hozni, merészkedik beleszólni az állam pénz-
ügyeibe? Fizesse meg először a maga adósságait,
az államéival pedig ne törődjék!« Midőn ezen
atyai intés daczára a »Pesti Napló«-ban tovább
folyt a »szemtelenség«, az elébb említett úr el-
hivatta Emich Gusztávot, a »Pesti Napló« kiadó-
tulajdonosát és száraz szavakkal tudatta vele,
hogy ha Török Jánost azonnal el nem csapja,
magát a lapot fogják beszüntetni, a mi abban
az időben csak egyetlenegy tollvonásba került.
Magától értetik, hogy Emich, a ki első köteles-
ségének tartotta, magát a lapot megmenteni,
ama nyájas felszólításnak engedett és szegény
János bátyánknak kitétte a szűrét. Ilyen körü-
lmények között keletkezett a Pesti Lloyd-társulat,
ilyen sajtóviszonyok mellett indította meg néhány
hónappal később a társulati lapot. Ha a Pesti

Lloyd-társulatnak abban az időben semmi egyéb érdeme nem lett volna, mint hogy egyfelől a kereskedői köröknek ezt a központját, másfelől pedig lapjában a kereskedelem és ipar érdekeinek bármily gyenge, de mégis hallható szószólóját fenntartotta, már ezért is minden igaz hazafinak hálájára tarthatna igényt annyival inkább, mert a kormány részéről nemcsak hogy semmiféle, sem erkölcsi, sem anyagi támogatásban nem részesült, hanem ott legjobb esetben meglehetősen rosszakaratú semlegességgel találkozott. Ebben a tekintetben az akkori úgynevezett »rendszer« tulajdonkép ellentétbe jutott önmagával, mert egyfelől azt hirdette, hogy alkotmányos szabadság, politikai jogok, nemzetiségi aspirációk — ez mind csak képzelt értékkel bíró mellékes dolog, üres jelszavak, melyeket föl lehetett használni forradalom előidézésére, de a kormányzat rendes menetére döntő befolyással csakis az ország anyagi jóléte bír és azért ezt kell mindenekelőtt emelni. Valamint a francia közmondás szerint az üres gyomor a legnagyobb forradalmár, úgy a jól megtöltött gyomor a csend és béke legnagyobb biztosítója. Ilyen elmélet mellett az ember azt hitte volna, hogy a hatalom örömmel fogja üdvözölni a polgároknak minden oly törekvését, mely az anyagi

érdekek ápolására vonatkozik. De a hatalom kezelői minden ily törekvésnek háttérében is politikai tendenciákat véltek látni és vagy egyszerűen eltiltották, vagy pedig gyanakodó megfigyeléssel, ha nem is nyíltan, de kéz alatt minél több akadályt gördítettek útjába.

Erre ismét csak egyetlenegy példát hozok fel saját tapasztalatomból. Midőn boldogult Lévay Henrik egy magyar biztosító-társaság létesítését kezdeményezte, ezen eszme a hazafias közönségnél lelkesült fogadtatásra talált. A mágnáskörök, még pedig a legkonzervatívabb árnyalat legjelesbjei egyesültek a szűkebb értelemben vett polgárság legtekintélyesebb tagjaival oly intézet megalapítására, mely méltó vetélytársa lehessen az addig nálunk működött külföldi biztosító-társaságoknak. Én akkor a bécsi takarékpénztár titkárja voltam és a pénzügyi, valamint a burokraciai téren némi jártassággal bírtam. Lévay Henrik tehát hozzám fordult azzal a kéréssel, jöjjen le Pestre néhány hétre és segítsen őt és Reichardt titkárját az előkészítő munkálatokban. Ezen reám nézve megtisztelő felszólítást készséggel elfogadtam és hatheti szabadsággal ide lejöttem. Egyik nap átmentem Budára egy jó barátom, liliensteini Falke Jánoshoz, a ki később az alkotmányos aerában sok évig a külügy-

miniszterium sajtóosztályának főnöke, akkor pedig mint a magyar helytartóság titkárja szolgált Budán báró Hauer, a katonai kormányzó cziviladlátusa mellett. Mikor a lépcsőn fölmegeyek, lejő báró Hauer, a ki engem személyesen ismert. Ő azonnal megállott és a következő szavakkal szólított meg, melyeket amaz időben azonnal fel is jegyeztem: »Örvendek, hogy láthatom, de úgy hallom, hogy ön annak az újonnan alakulandó biztosító-társaságnak szolgálatába akar lépni. Ne tegye, önnek jó állása van Bécsben, azoknak a bizonyos uraknak pedig mondja meg, hogy engem nem lehet rászedni, én igen jól tudom, hogy ez a biztosítási intézeti cím csak czégér, mely alatt itt a fővárosban az egész országra kiterjedő politikai akció központját akarják teremteni, a honnan feltűnés nélkül biztosítási ügynökök címe alatt százával küldhetnék ki az országba az agitátorokat. Hanem egyik éjjel majd fölszedetem az egész kompániát; sajnálnám, ha ön is köztük volna.« Elnevettem magamat arra a gondolatra, hogy Lévy és Reichardt egy politikai konspiráció élén állanának. Biztosítottam is ő nagyméltóságát, hogy ha a kormányon levő hatalomnak veszedelmesebb ellenségei nincsenek, mint ezek, a Budán székelő nagy uraknak nyugodtan lehet

aludni. A mi pedig engem illet, az a »fölszedési« fenyegetés engem nem ijeszt, mert nekem mint újságírónak ez idő szerint oly veszedelmes mesterségem van, hogy én Bécsben is, vagy akárhol vagyok, minden este azzal a gondolattal fekszem le, hogy a reggelt talán már nem saját ágyamban, hanem valamelyik fogház egyik czellájában fogom üdvözölni. A Magyar Általános Biztosító-Társaság létrejött, közegeit a rendőrség úgyszólván minden lépten-nyomon kísérte, de az új intézet működése oly óvatos volt és annyira szorítkozott tulajdonképpeni feladatára, hogy sem báró Hauernek, a ki igen művelt, sőt a maga fogalmai szerint szabad gondolkozású ember volt, sem másnak nem volt bátorsága vele szemben erőszakhoz nyúlni, és íme az Első Magyar Általános Biztosító-Társaság még ma is él és virágzik, míg az ötvenes évek »rendszere« már évtizedek előtt befejezte dicsőtelen pályáját.

Az imént említettem az arisztokracziának és a kereskedői és iparos osztálynak együttes működését, mely azonban nemcsak ebben az egy esetben érvényesült, hanem általában ama korszaknak egyik legérdekesebb jelenségét képezi. Akkor nemcsak hogy senkinek nem jutott eszébe, a kereskedőt vagy iparost másodrendű honpolgár-

nak tekinteni, hanem minden — bármily természetű — országos akció rendesen az arisztokracia által lett ugyan kezdeményezve, de ennek aztán legelső teendője mindig az volt: megnyerni a polgári elem támogatását. Hogy ilyen alkalmakkor a Pesti Lloyd-társulat, mint a fővárosi kereskedői és iparos világ központja, jelentékeny szerepet játszott, magától értetik. A jelen emlékkönyv meglehetősen részletességgel adja elő a társulat ebbeli működését, úgy hogy e helyen csak egyetlenegy, talán még kevésbé ismert tényre akarok hivatkozni. 1857-ben hatalmas mozgalom indult meg, melynek célja az volt: a tekintélyes személyiségek minél nagyobb száma által aláírandó folyamodványban ő Felségétől a magyar alkotmány helyreállítását kérni. Az aláírók élén Scitovszky hercegprimás állott, utána következett a kalocsai érsek, a veszprémi püspök, a csanádi püspök és azután egy végtelenül hosszú sora a legelőkelőbb arisztokrata neveknek. Ott vannak a Pálffyak, Batthyányak, Apponyiak, Czirákyak, Andrássyak, Károlyiak, Zichyek, Dessewffyek, Nádasdyak, Barkóczyak, Festeticsek, Wenckheimok, Hunyadyak, Nemesek, Waldsteinok, Szapáryak, Rhédeyek, Erdődyek, Széchenyiek, Pejacsevichek stb. Hanem ezek mellett — a kérvény természetesen német nyelven

volt írva, és azért én az aláírásokat is eredeti német szövegökben idézem — ott voltak:

»Franz Jálics, Grosshändler in Pest«, »E. S. Friedrich Liedemann, Grosshändler in Pest«, »Johann Wallheim, Grosshändler in Ofen«, »Ignaz Perger, Grosshändler in Pest«, »Stefan Nádosy, Grosshändler in Pest«, »Alexander Vétsey«, »Franz Karczag, Hutfabrikant in Pest«, »Rudolf Fuchs, Grosshändler in Pest« egytől egyig egyszersmind kiváló tagjai a Pesti Lloyd-társulatnak. Ez a kérvény soha sem jutott az uralkodó kezébe, a ki előre tudatta, hogy nem hajlandó azt elfogadni, de azért örökké emlékezetes okmány marad az, mely még késő nemzedékek előtt is tanúságot fog tenni arról, hogy bármennyire különbözzenek is egymástól a nemzet egyes osztályai, de valamennyien azonnal egygyé forrnak, mihelyt a hazaszeretet nyilvánításáról van szó. — — —

Bocsánatot kérek a tisztelt olvasótól bőbeszédűségemért. Föl lettem kérve, hogy ezt a kis könyvet bevezessem, én pedig úgy teszek, mint a ki valakit bemutat és aztán maga annyit beszél, hogy a bemutatott nem juthat szóhoz. Átadom tehát a szót a munka érdemes szerzőjének és még csak egyetlenegy rövid megjegyzésre szorítkozom.

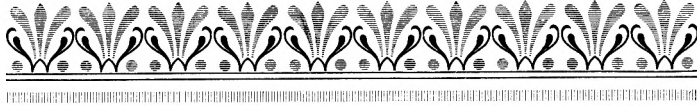
Ha visszapillantunk az utolsó félszázad történetére, ha összehasonlítjuk annak kezdetét a mai állapottal, akkor oly változást észlelünk, mely majdnem a csodával határos; a leghathatósabb tényező pedig ezen változás előidézésében, valamint az, a ki maga is leginkább lett általa érintve: az a magyar kereskedelem. Nála kezdődött azon átalakulás, mely lassanként a régi Magyarországot a modern államok sorába beillesztette, ő teremtett még az abszolutizmus alatt az országban egy bizonyos, legalább aránylagos anyagi jólétet, mely nélkül a passzív ellenállás lehetetlenné vált volna, és leginkább ő akadályozta meg annak a kétségbeesésnek elharapódzását, a mely a törvénytelen hatalmat győzelemre segítette volna. A magyar kereskedelem ezen egész idő alatt küzdött önmagáért, de küzdött a hazáért is úgy a magyar alkotmány helyreállítása előtt, valamint utána, és első sorban az ő érdeme az, ha ma az egész világ kénytelen nemcsak Magyarország lételéről tudomást venni, hanem azzal mint egyenrangú tényezővel elbánni. Meg vagyok győződve, hogy a magyar kereskedelem és annak képviselői azon kiváló részt, melyet magok, és egyedül ők magok küzdöttek ki magoknak, meg is fogják tartani, mert nem kegyelmi ajándékképpen nyerték, hanem mint

saját tehetségök, szorgalmuk, szoliditásuk gyümölcsét élvezik. Kiváltságot, előjogot soha nem kívántak és ilyenre nincsen is szükségük, hanem igenis teljes terjedelmökben fogják mindenkor követelni, és ha szükséges, ki is küzdeni azon jogokat, a melyek őket minden civilizált államban megilletik, főleg pedig hazánkban, melynek kulturai fejlődésében oly jelentékeny részt vettek. Ha legújabb időben innen-onnan egyes kísérletek tétettek és fognak talán még tétetni a kereskedelem jelentőségének és a kereskedők állami és társadalmi állásának kisebbitésére, ezek igazán gyermekes kísérletek, melyek élénken emlékeztetnek arra a donaueschingeni parasztfiúra, a ki süvegével betömte a Duna forrását és azután már előre is örült, hogy mint csodálkoznak majd Bécsben és Pesten, ha egyszerre azt veszik észre, hogy a Dunában nincsen víz. A Duna egyszerűen félretolta a parasztsüveget és nyugodt fenséggel folytatta természetszabta útját. Az államok fejlődésének is megvannak a maga törvényei és ezeken egyeseknek szeszélye — akár kicsi, akár nagy urak legyenek — semmit sem fog változtatni. És én nemcsak remélem, hanem a meggyőződés erejével hiszem, hogyha majd a Pesti Lloyd-társulat a maga fennállása első századának második felét befejezi, az,

a ki majdan ez utóbbi korszak történetét meg-
írja, éppen oly örvendetes eredményeket fog fel-
sorolhatni, mint a milyenek az első félszázadra
nézve a jelen kis emlékkönyvben fel vannak
jegyezve.

Budapest en, 1903. ápril havában.

Falk Miksa.

Valamely történelmi korszak nagysága és jelentősége azokban az eredményekben tárul elénk, melyeket az a korszak létrehozott. De a jelenre és jövőre egyaránt tanulságos azon mozgató erők és tényezők megismerése is, melyek egybeműködtek az előttünk már a maga egészében fekvő eredmény megalkotására. Minél mélyebben hatolunk a letűnt időkbe, minél pontosabban ismerjük a multat, annál gazdagabb tapasztalatokat meríthetünk jövőbeli magatartásunkra, annál helyesebben irányíthatjuk saját tevékenységünket. Magyarország az utolsó évszázadban, de különösen az utolsó hetven esztendő alatt oly nagy politikai és még inkább gazdasági és pénzügyi változáson ment keresztül, hogy önmagától áll elő annak a szüksége, hogy történelmünknek ezt a szakát behatóbban tanulmányozzuk, minden egyes fejezetét, fejlődésének minden egyes rész-

letét felderítsük. Az alkotásoknak egész sora esik ebbe a korszakba és intézményeinknek — mondhatnók — évről-évre örvendetes alkalmuk nyílik egy-egy évszázados, félszázados vagy csak negyedszázados fennállásuk megünneplésére és ezzel együtt nemcsak saját tevékenységük ismertetésére, hanem ama viszonyok és közállapotok megrajzolására is, a melyek keretében ezen tevékenység végbe ment.

Mi is ily alkalom előtt állunk. A Pesti Lloyd-társulat ötvenéves fennállásának ünnepét üli. Érthető tehát, hogy most visszatekint e hosszú időre, mely két nemzedék keletkezését és múlását látta. Messzire kiható befolyást gyakorolt ezen időszak hazánk egész fejlődésére. Nincs korszak Magyarország újkori történelmében, mely mélyebb nyomokat vésett volna. Minden megváltozott, minden másképpen van, mint abban az időben, melyben előrelátó, jártas üzletemberek, munkás és hazafias polgárok kezdeményezéséből megalakult a Pesti Lloyd-társulat, hogy nemcsak a fővárosi, hanem az összes magyar kereskedelemnek központját képezze. A legerősebb abszolutizmus uralkodott. A polgároknak szabad mozgása teljesen el volt nyomva; rossz szemmel nézték az erők tömörülését, az egyesülés minden kísérlete elé óriási akadályokat gördítettek, mert

a hatalom birtokosai érezték, hogy minden összpontosulás előbb-utóbb ellenük, a rendszer ellen fog irányulni. Nem is volt indokolatlan ez az érzés; a túrt vagy a szükség-létesítette testületek mindegyikében, az elnyomatás és a legszigorubb ellenőrzés daczára is akadtak bátor férfiak, a kik a cselekvés szabadságáért minden alkalommal síkra szállottak, sőt alkotmányos biztosítékok követelésétől sem rettentek vissza.

A Pesti Lloyd-társulat megalakulása-kor azt a célt tűzte maga elé, hogy Pesten, Magyarország legfontosabb kereskedelmi piacán, a forgalom részére központot létesítsen. Feladata — mint az első alapszabályokból kitünik — a kereskedelem és ipar fejlődésének, élénkülésének és terjedésének előbbrevitele, azoknak és a termelés kölcsönhatásának a lehetőség szerint irányítása, föllendülésének közvetlen vagy közvetett előmozdítása. Most, hogy a társulat ötvenéves fennállását ünnepli, méltán vizsgálhatjuk, mennyire felelt meg feladatának. Fejlődött-e valóban az ipar és kereskedelem az országban és a fővárosban?

E végből nemcsak a jelent, hanem a multat is meg kell ismernünk. Rá kell mutatnunk arra, a mi volt és ezzel szembeállítani azt, a mi van. Meglepő eredményekre fogunk jutni, mert alig

találunk más országban példát arra, hogy ily rövid idő alatt ily tökéletes átalakulás ment volna végbe, illetőleg annyi nagy és tartós alkotás létesült volna.

Magyarország a XVIII. században.

A távolabb multba kell visszatekintenünk, mert az eredményeket csak úgy tudjuk majd egész jelentőségükben felfogni, ha megértjük, hogy a város és ország századokon keresztül mily elmaradottságban, mily szegénységben sínylődött. Tudnunk kell, mily óriási munkára, az embereknek mily alkalmazkodási képességére és mily előfeltételek megvalósulására volt szükség, hogy ily eredmények a rendkívüli nehézségek és az ellenséges indulatú állami közigazgatás mellett is elérhetőek legyenek. Tudnunk kell, hogy Magyarország gazdaságilag évszázadokon keresztül a legszomorubb helyzetben volt. Mindaz, a mi más államokban a polgárok jólétének emelését szolgálta, nálunk hiányzott. A török uralom előtt elég jelentékeny volt kereskedelmünk. A XIII. és XIV. századokban Magyarországon keresztül vezetett az út Byzanctól Németországba Kölnig,

Velenczétől Lipséig, Boroszlóig és Danzigig. Több városunk kikötő-joggal birt, ezek között különösen Győr, Esztergom, mint az Ipoly völgy és Felső-Magyarország egy részének kikötőhelye, és Buda emelkedett nagyobb jelentőségre. Összeköttetésben állottak velünk németek, lengyelek és olaszok; olasz pénzváltók, többek között a florenzi Perucciak, a budai várnak állandó lakói voltak; az augsburgi Fuggerek 1527-ben a bányák kiaknázása iránt Thurzóval szerződésre léptek és ezért 20,000 arany haszonbérösszeget fizettek. Ez az összeköttetés a török uralom idejében tönkrement. Nyoma sem volt ezalatt kereskedelemnek vagy iparnak, és az utolsó muzulmán kikergetése után is évtizedek multak el, míg valamelyes gazdasági mozgalom volt észlelhető. Ismeretes, hogy az országgyűlés 1715-ben foglalkozott először gazdasági kérdésekkel. A helytartó-tanács 1723-ban utasítást kapott, hogy gazdasági rendszert dolgozzon ki, a kivittelt emelje, a behozatalt csökkentse és idegen kereskedőket hozzon az országba. Foglalkoztak akkor utak készítésével és a folyók hajózhatóvá tételével is. Az 1723. évi CXXII. törvényczikk csatornák nyitásáraól szól, de soha végre nem hajtattott. Egyetlen út épült az akkori időben, ez a Károlyvárosból Fiuméba vezető 17 mértföld hosszú út. Rendel-

tetése volt, hogy a tengeri kereskedelmet szolgálja, az összeköttetést Velenczével élénkebbé tegye. Fiume, Trieszttel egyidejűleg, 1719-ben szabad kikötői jogot nyert; igaz, hogy haszna alig volt belőle, mert nem voltak kereskedőink, hiányzott a tőke és hiányzottak a kivitelre alkalmas áruk. Szarvasmarha hajón szállítattott Olaszországba; ez volt a fő kiviteli cikk. A rendelkezésre álló adatokból kitűnik, hogy a Fiumén keresztülmenő kivitel értéke az 1784—1790. években 1.053,000 és 1.785,000 forint között változott. A behozatal értéke 1.302,000 forinttól 2.906,000 frtig terjedt. Tényleg azonban nem történt semmi; csak 1760 körül fordított Mária Terézia királynő és kormánya a kereskedelem és ipar fölélesztésére némi gondot. Akkor tettek valamit Dél-Magyarország gyarmatosítása érdekében; több mint 2000 □-mértföld termőföld, mely addig parlagon hevert, került megmunkálásra. Az úgynevezett Bánátban 33 falut alapítottak és 10,000 telepítvényest hoztak az országba. A mezőgazdaságon a kender- és lenművelés, a selyemtenyésztés bevezetésével, merinó-juhok beszerzésével és a mezőhegyesi ménes megalapításával igyekeztek lendíteni. Több gyár is alapítottott, milyenek a sasvári, cseklészi, pozsonyi és nezsi-deri posztó- és bőrgyárak, a holicsi porcellán-

gyár. Mily szükség volt az ipari munka fejlesztésére, kiténik abból, hogy 1777-ben az egész országnak csak 13,934 kézműves-mestere, 12,316 segéddel és 4671 tanonczzal, tehát összesen 30,921 iparúzó lakosa volt. De az utak vigasztalan állapota, vagy jobban mondva teljes hiánya, az ország folyóinak és folyamainak szabályozatlan volta lehetetlenné tett minden forgalmat. Az utak elhanyagoltságát élénken megvilágítja az a tény, hogy a francia követnek, ki akkor Magyarországon utazott keresztül, nem kevesebb, mint 700 lóra volt szüksége, hogy 25 hintójával és podgyász-kocsijával előre juthasson. Évszázadok óta tervezték már a folyók szabályozását, a Tiszának és Dunának csatornával való összekötését, 1723-ban ment határozatba a Száva hajózhatóvá tétele, de csak Ferencz király idejében nyílt meg a Ferencz- és Bégacsatorna, csak akkor kezdték az ország különböző részeinek lecsapolását. Példaképpen említjük, hogy a XVIII. században a Balaton körül 24 négyszögmérföld mocsárföld terült el és a mai Torontálmegyének harmadrészét posvány borította. Éppen napjainkban, midőn a folyamszabályozás és csatornák nyitása oly jelentőségre emelkedett és élénken foglalkoztatja a közvéleményt, érdekes annak kiemelése, hogy a Duna és Tisza összekapcsolásának első

kezdeményezése 1790-ben történt. A vitairatok egész sora jelent meg akkoriban, melyek Budapesttel szemben részben Szegedet, részben Szolnokot kívánták kiinduló ponttá tenni.

De magyarellenes volt a kormány egész vámpolitikája is. Minden törekvése oda irányult, hogy Magyarországot Ausztriával kizsákmányoltassa. Míg az osztrák készítmények részére a magyar piacot biztosította, addig Magyarországot arra szorította, hogy őstermelését kizárólag Ausztriának juttassa. A magyar terménynek nem volt más útja, mint Ausztria. A külföldet magas átviteli vám zárta el, de majdnem elviselhetetlen volt a beviteli vám Ausztriába is. Egy darab szarvasmarha után Bécsben 36 forint volt a vám. Joggal panaszolta az országgyűlés, hogy ez a vám az érték 33%-át teszi. Ezenfelül az ország belsejében a Bánságot, Felső-Magyarországot és Erdélyt szintén vámsorompók választották el, melyek csak Mária Terézia rendelkezéséből szüntek meg. A nagy királynő egyik rendeletében elismerte, hogy a harminczadrendszer elavult és pótlásra szorul. Kísérletek történtek a kereskedelemnek Törökország felé irányítására, de a törökök minden ily törekvést megghiúsítottak. Amaz időknek egyik avatott közigazdásza írja: »Ezen vámrendszer Magyarorszá-

got valóságos gyarmat állapotába süllyesztette; oly állapotba, a melynek felhasználásával a tengeri hatalmak India némely barbár népétől saját gazdagságukat zsákmányolják.» (Berzeviczy.) Az 1751. évi országgyűlés közgazdasági kérdésekkel foglalkozván, rezoluczióban kiemelte, hogy a termények értéke azért oly alacsony, mert az országon kívül nincs fogyasztási piacuk. Ha azelőtt került is magyar szarvasmarha Velenzébe, lehetetlenné tette ezt a kereskedést a Stájerországban és Krajnában emelt magasabb marhavám s a lagunák városa a Balkán-államokból fedezte szükségletét. Az osztrák kormánnyal folytatott hosszas tárgyalások semmi eredményre sem vezettek, Alsó-Ausztria és Stájerország rendei ellentállást fejtettek ki, a bécsi kormány pedig annak megtörésére mit sem tett. Mária Terézia királynő, hogy a helyzeten javítson, kereskedelemügyi igazgatóságot alakított, melynek hatásköre hat pontban állapított meg: a vámügy reformálása, az ipar különös gondozása, a cserekereskedés haladéktalan bevezetése, a folyók hajózhatóvá tétele, kereskedelmi utak építése, a partvidék javítása stb. Ebben a direktoriumban, mely tulajdonképpen nem tett soha semmit, Magyarországot az udvari kancellária egy tanácsosa képviselte. Ugyanakkor bizottságot

küldtek ki Magyarország kereskedelmi viszonyainak tanulmányozására. Ez a bizottság beutazta az egész országot. Jelentéséből, melyet a bécsi kormány elé terjesztett, csak az tűnik ki, hogy a kereskedelem akkor mily kezdetleges állapotban volt. A kézműárúk, kendők, pamutárúk, vásznak Németországból, Kölnből, Aachenből, Boroszlóából és Lipcséből jutottak hozzánk, míg Magyarország gyapjút, bőröket és marhát szállított a külföldre. Természetes, hogy ily kormánypolitika nem nagyot lendített a kereskedelmen és iparon. Mindehhez járult, hogy a lakosság közfelfogása sem kedvezett a fejlődésnek: a mezőgazdaság és marhatenyésztés volt nálunk állandóan az emberek kedvencz foglalkozása, sőt a társadalom egyes osztályai majdnem napjainkig nem tartották elég tisztességes foglalkozásnak a kereskedelem vagy az ipar üzését.

Már III. Károly megkísérelte azt is, hogy a kereskedelmet egy keleti kereskedelmi társaság alapításával vigye előbbre. De a társaság, daczára a kormány támogatásának, nem jött létre s a terv csendesen, dicstelenül múlt ki. Ugyanez a sors érte a Dunahajózási Társaságot, mely iránt pedig Ausztriának és Magyarországnak legelőkelőbb nemesei érdeklődtek. Mindezek a kísérletek azt mutatják, a mit a későbbi tapasztalások is igazolnak.

talatok is ismételten megerősítettek, hogy ilyféle különös állami kedvezményekben részesülő vállalatok kevés hasznunkra vannak és csak kivételesen életképesek. Az államnak az a feladata, hogy a magánosok tevékenységét éleszsze, támogassa és a szabad versenynek kedvező alapját megvesse.

Ha tehát mindezeket figyelembe vesszük, arról sem feledkezzék meg, hogy az osztrák kormány vámpolitikája mennyire hátráltatott minden föllendülést, megkapjuk az akkori siralmas helyzet magyarázatát. Mennyire ment abban az időben az osztrák politika, legjobban kitűnik II. Józsefnek többször idézett, gróf Pálffy magyar kancellárhoz intézett leiratából, melyre csak azért hivatkozunk, mert a helyzetet teljesen megvilágítja. Azt írja a császár, hogy abban az esetben, ha Magyarország hozzájárul a fekvő birtokok egyöntetű megadóztatásához, hajlandó Magyarország és Ausztria között szárazon és vizen teljesen szabad forgalmat engedélyezni. Kész a magyar koronának a nemesi örökölt és ősi birtokokra való igényéről lemondani, a fölkelési kötelezettséget beszüntetni és gyárak építését támogatni. A magyar nemesség magatartásától függ tehát, hogy a magyar kereskedelem az osztrákkal egyenlő kedvezményben részesüljön,

vagy hogy Magyarország gyarmattá süllyedjen, mely utóbbi esetben a gyáripár fejlődését és Magyarország gazdagodását, minthogy ez az örökös tartományoknak csak kárára volna, a jövőben is hátráltatni és elnyomni kellene.

E mellett érdekes, hogy ugyanaz az uralkodó, a ki egyrészt azzal fenyegette Magyarországot, hogy gyarmattá teszi, másrészt arra törekedett, hogy ezt a korábbi Habsburgok által annyira elhanyagolt országot gazdaságilag fejlessze. Ennek bizonyosága a felvilágosodott uralkodó egyik leiratában foglalt kijelentése, melyet Buda városának akkori tanácsához intézett. A városi hatóságok rendkívüli hódolattal viseltettek az állami hatóságok és különösen az uralkodóház tagjai irányában. Csak legritkább esetben merészeltek egy-egy szabadabb szót ejteni és nem mulasztottak el egyetlen alkalmat sem, hogy hűségüknek tanuságát ne adják. 1784-ben történt, hogy Buda város tanácsa azzal a kérelemmel fordult a császárhoz, engedné meg, hogy valamelyik terén szobrot állíthasson neki. Gondoljuk csak meg: szobrot József császárnak, a ki a magyar állam alkotmányáról hallani sem akart, és oly városban, mely akkor szobroknak teljesen hiányában volt. Mennyire híján volt a város szobroknak, kitűnik Pest városának hatvan évvel később,

1845-ben kelt leírásából, mely megemlíti, hogy Pestnek egyetlen szobra sincs és egyedüli dísze az a kút, mely a Ferencziek teréről rövid idővel azelőtt vitetett át egy másik nyílt térre. József császár következő érdekes leiratban utasította vissza szobrának felállítását:

Buda szabad kir. város tanácsának
Magyarországban.

A nekem szánt megtiszteltetésért, hogy egyik főterükön szobromat felállítsák, a tanács és polgárság fogadja köszönetemet. Ha véletlenül némi előnyhöz juttattam a várost azáltal, hogy az ügyek gyorsabb elintézése és az állami hivatalok könnyebb áttekinthetése végett ezeket Budán összpontosítottam, ez valóban nem érdemel ily kitüntetést. Ha azonban azt sikerül majd elérnem, hogy a magyarok felismerik király és alattvaló között a valódi viszonyt; ha minden világi és egyházi visszaélésnek gátat vetettem; ha majdan a tevékenységet és ipart életre keltettem, a kereskedelmet virágzóvá tettem, az országnak egyik végétől a másikáig terjedő utakat és hajózható csatornákat adtam, a mint azt remélem; ha

a nemzet majd akkor akar nekem szobrot emelni, talán megérdemelném és akkor köszönettel el is fogadom.

Bécs, 1784. június havában.

József.

Ily körülmények között nem csodálkozhatunk, hogy a szegénység óriási volt az országban. A legcsodálatosabb jelenségek egyike, hogy a mostoha körülmények daczára is oly emelkedés állott be.

Tekintsük csak Pestet, az ország fővárosát. Az 1715-iki számlálás szerint Pestnek 181 háza, 600 lakója és ezek között 14 kereskedője volt. A főváros legelső üzlete 150 forint évi jövedelmet hajtott. 1720-ban már 366 volt a házak száma és a kereskedők 39-re emelkedtek. Hetven évvel később Budapest lakói 29,870-re szaporodtak és ugyanakkor a megvámolt árúk bevétele 745,000 forintra, kivitele 383,000 forintra becsültetett.

Budapest lakosságának emelkedése következőképpen alakult:

1780-ban 13,580	1807-ben 30,720	1834-ben 64,724
1787-ben 22,417	1817-ben 45,654	1844-ben 75,000
1797-ben 26,732	1827-ben 60,746	1857-ben 80,000

A népesség szaporodásának ezen számadataiból kitűnik, hogy ezen áldott országban a főváros felvirágzásának természetes előfeltételei elemi erővel nyilatkoztak meg. Kitűnik, hogy sem a mostoha viszonyok, sem az ellenséges indulatú kormány erőszakossága és rövidlátása nem voltak képesek ezt a fejlődést hosszabb időre megakadályozni. Pest, az ország középpontja, a gyönyörű folyam mentén szükségképpen góczpontja lett a forgalomnak és minél inkább érvényesültek az országban a gazdaság fejlesztésére, valamint a gazdasági függetlenség elérésére irányuló törekvések, Pestnek annál magasabbra kellett emelkednie.

Magyarország a XIX. század elején.

Egy ideig úgy látszott, mintha József császár halála és II. Lipót trónralépte után a haladás korszaka következne; a remény azonban hiúnak bizonyult, az a fejedelem, ki népével békésen akart élni, nagyon rövid ideig uralkodott. 1790-ben, midőn az alkotmány helyreállított, latin nyelven egy irat jelent meg, mely a jövő feladataira nézve következőket tartalmazta: »A

századok óta tespedő magyar nép végre megmozdul. Belátja végre, mily mélyre süllyedt és mily erőfeszítésre van szüksége, hogy tovább ne süllyedjen. Mindnyájunknak egy a célja, tudniillik jogainknak oly biztosítása, hogy az idők mostohasága azokat többé soha meg ne döntesse. Nagy munka ez, de nem szabad csüggednünk, midőn végre oly király jutott a trónra, kinek jelszava: *Opes regum corda subditorum* (a királyok kincseit az alattvalók szívei képezik). Tehát föl a nagy munkára, mely évszázadokra szól; kezdjük meg a művet, de óvatosan nyissuk föl szemünket és míg a jelent rendezzük, ne feledkezzünk meg a jövőről sem.« Sajnos, még 35 év telt el, míg az újjászületés megkezdődött. I. Ferencz és tanácsosainak kora súlyosan nehezedett Magyarországra. Elkövetkeztek a háborúk, melyek, bár meghozták az osztrák császárság megalapítását és a francziák császára ellenében aratott diadalt, de a Habsburgok uralma alatt álló királyságok és országok anyagi erejét szétdúlták és államtönkre vezettek. A napoleoni háborúk befejezése után azonban a Magyarország anyagi jólétének fejlesztésére irányuló törekvések mind nagyobb erővel jutottak érvényre, jöllehet a hozott határozatok csak sokkal később nyerhettek gyakorlati alkalmazást. Ama korszak-

nak csak egy-két eseményét emeljük ki: a posta és gyorskocsik berendezését, a keszthelyi Georgicon és a magyaróvári mezőgazdasági iskola megalapítását. Az 1825-iki országgyűlés megnyitásával megkezdődött a reformok korszaka. Gróf Széchenyi István a magyar gazdasági élet, a magyar kereskedelem és ipar újjáalkotója lón. Neki köszönhetjük, hogy Magyarország kiemelkedett a szomorú terménygazdaságból. Ő volt az, a ki a közlekedési akadályok elhárítását megkezdette, az utak építését előmozdította és egyike volt a gőzhajózás megalapítóinak. Neki köszönhető, hogy Pest, illetőleg a mai Budapest a magyar kereskedelem forgalmi központja lett. »Hitel« és »Világ« című műveiben kifejtette, hogyan erősödhet Magyarország szellemileg és anyagilag; az összes szellemi és anyagi érdekek szálainak Pest-Budán való központosítását sürgette, hogy onnan azután a haladás összes eszközei az ország minden részébe eljuthassanak. A harminczas években az országgyűlés meghozta a hiteltörvényeket, a negyvenes években bizottságot küldött ki, mely az ország anyagi helyzetének javítása érdekében javaslatokat dolgozott ki. Ezek a javaslatok oly érdekesek, hogy azokkal itt behatóbban kell foglalkoznunk, mert megvilágítják a helyzetet.

A különböző törvényjavaslatok bevezetése kiemelik, hogy hazánkban a földművelés, műipar, bel- és külkereskedelem felvirágzásának összes követelményei fennforognak, a mennyiben azok a források, melyekből az ország lakóira általános jólét és gazdagság áradhat, nyitva állanak, de a jólét és gazdagság ennek daczára teljesen hiányzik. Bizonyos, hogy hiányzik a műipar, az alakuló vállalatoknak ezerféle nehézségekkel kell megküzdeniök és a nélkül, hogy a jövőtől valamit remélhetnének, stagnálnak. A földművelés még nem emelkedett, és nem is emelkedhetik a kívánatos magaslatra, mert a nyersterményeknek nincs biztos fogyasztási piaczuk, nincs megfelelő értékük, minélfogva a beruházások nem hozzák meg kamataikat. E mellett a közlekedés fölötté hiányos és a belkereskedelem nyomorúságos állapotban tengődik. Az osztrák vámrendszer akadályozza a földművelés és ipar kifejlődését, s az ország külkereskedelmét hátrányosan befolyásolja. Ez a nyomasztó állapot csak úgy orvosolható gyökeresen, ha az, a mit az osztrák vámrendszer hazánkban tönkre tett, ismét helyreállítatik. Egyrésztől szükséges, hogy külkereskedelmünk bilincseiből kiszabadíttassék, szükséges, hogy nyersterményeinkkel szabad külkereskedelmet folytathassunk, másrésztől szilárd

alapokon nyugvó és viruló ipart kell az országban teremtenünk.

A kiküldött bizottság javaslatai közül egyik az ő Felsége uralma alatt nem álló országokkal folytatandó külkereskedelemre és az Ausztria és Magyarország között fenntartandó kereskedelemre vonatkozott. Egy másik az egyes árúczikkekre kivetendő vámtételeket állapítja meg. A harmadik egy országos hitelintézet és jegybankok alapításával foglalkozik; ezen tervezet 1. §-a megállapítja a jegybankok szabadságát. A negyedik egy központi technikai intézet felállításáról szól. Az ötödik tervezet a megadóztatás kérdését tárgyalta. Különös gondot fordított a bizottság a közlekedés ügyére és pedig első sorban a folyók szabályozására, a Béga- és Ferenczcsatorna megnyitására, valamint egy a Dunát a Drávával és a Szávával egyenes vonalban összekötő csatorna létesítésére. Foglalkozott azután utak, különösen a Fiume felé vezető úgynevezett Lujza-út építésének eszméjével. Első alapját vetette meg a vasútvonalak kiépítésének. Egyik határozata azt mondja: vasútvonalak gyanánt tervbe vannak véve: a budapest-fiumei és a Kassa vagy vukovár-fiumei, vagy az Alsó-Ausztria határáig vezetendő debreczenpest-pozsonyi vasút, azok a vonalak, a melyek

Pestet, illetőleg az alsó Tisza vidékét a magyar tengerparttal kötik össze. Az összes közlekedési ügyek vezetésére országos munkaügyi igazgatóság felállítását óhajtja, mely a vízszabályozás, útépités és vasútépités részére több alosztálylyal birt volna. Gondoskodása tárgyát képezte továbbá a fiumei kikötő, melynek kiépítésére a bizottság 2.200,000 forintot hozott javaslatba. Törvényjavaslatot dolgozott ki a kézműiparról, mely megfelel a modern ipari törvényeknek és az akkori idők czéhrendszere ellen irányult. Törvényjavaslat készült a gyári ipar megteremtéséről. Az ipar részére már akkor oly kedvezmények kerültek szóba, melyek iparfejlesztő törvényeink jelenlegi határozataival rokonságban állanak. Tervezte kereskedelmi szerződések megkötését is. Ezekben annak az alapelvnek adott kifejezést, hogy a külföldi államokkal kötendő kereskedelmi szerződések, a mennyiben Magyarországot illetik, az országgyűléssel közlendők és Magyarországot csak abban az esetben kötelezik, ha azokat az országgyűlés elfogadta. Hasonlóképpen gondoskodása tárgyát képezte a mértékek egységessége, azok hamisításának meggátlása, a házalókereskedés szabályozása, a selyemtenyésztés, a gyümölcs-termesztés, a czukorgyártás fejlesztése és a találmányok kizárólagos értékesítésének biztosítása.

Az eddigiekben az országgyűlés bizottságának csak legfontosabb javaslatait ismertettük, de ennyi is elég annak a kimutatására, hogy az ország anyagi erejének emelését célzó nagy szellemi mozgalomnak hatásai is kezdettek nyilvánulni. Sajnos, sok esztendő telt el, míg az 1843-ban ismertetett és pontosan körülírt feladatoknak csak egy része is teljesülhetett.

Mindezen javaslatok ellentétben állottak a bécsi kormány felfogásával, noha a magyar udvari kancellária erélyes állásfoglalására előzőleg az ország kívánságainak részben mégis megfelelt. Ugyanis a harminczadtarifa módosítását sürgető követeléseknek egy részét teljesítette és 230 árúczikknek eddigi fogyasztási vámját leszállította, lehetőleg ugyanabban az arányban, melyben az addigi vámok az újonnan javaslatba hozottakhoz állottak. Ebben az arányban kellett helyesbíteni és csökkenteni a Németországba és a monarchia többi tartományaiba Magyarországból való bevitelt terhelő vámokat is. Midőn azután a negyvenes évek elején a vámtarifa módosításához fogtak, Ausztriában is foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy fenntartandó-e a közbenső vámvonal, mely Magyarországot Ausztriától elválasztja. A magyar országgyűlés kívánságával szemben 1841. november 17-én az

államértekezlet egyhangúlag kimondotta: »hogyan Magyarországnak és Erdélynek az ország általános szabad forgalmába való teljes bevonása beláthatatlan előnyökkel járna és a gazdagság kimeríthetetlen, de mindaddig fel nem tárt forrásaival megáldott magyar korona országai gyors föllendülésének legfontosabb föltétele«.

Az udvari kamara elvben osztotta ezt a nézetet, de utalt a leküzdendő nehézségekre. A vámvonatra — úgymond — mindaddig szükség van, míg a dohány-egyedárúság és a fogyasztási adók, melyek Magyarországon ismeretlenek, a monarchia többi államaiban fennállanak. A mezőgazdasági termékekre rótt vám pedig megvédi az osztrák földbirtokosokat a teljesen adómentes magyar ingatlan birtok ellen. Mindaddig, míg a magyar birtokos nemes adómentes, a lajthántúli mezei birtokok és az osztrák mezőgazdák termékeinek árát le fogja nyomni. Az udvari kamara javaslata tehát oda irányul, hogy a mezőgazdasági és fogyasztási adó alá eső tárgyakra nézve az eddigi közbenső vám hadd álljon fenn tovább is, az ipari termékekre ellenben teljes viszonyosság jusson érvényre, a közbenső vám legmagasabb mértéke pedig a külföldi forgalomra rótt beviteli díjak tizedrésze legyen. Azok a tárgyak, melyeknek évi vám-

hozadéka a közbenső forgalomban jelentéktelen, illetőleg 100 forintot el nem ér, maradjanak teljesen vámmentesek.

Gróf Apponyi még 1847-ben ajánlotta, hogy az országgyűlés elé javaslat terjesszessék a közbenső vámok megszüntetéséről; Kossuth Lajos azonban ezt a javaslatot a legerélyesebben támadta meg és kijelentette, hogy azzal csak azt érnők el, hogy Ausztriának korlátlan kereskedelmi monopóliumot biztosítunk; a közbenső vámok megszüntetése a külső tiltó-vámok megtartása mellett Magyarországot a világkereskedelemtől és a világitart Magyarországtól elzárná, ellenben az osztrák ipar terményeinek beözönlése még azt a csekély védgátat is ledöntené, melyet az eddigi közbenső vámvonal legalább magyar pénzügyi szempontból nyujt.

A vámközösség létesítésére irányuló osztrák törekvésekkel szemben védegylet alakult, melyhez az ország akkori egész ellenzéke csatlakozott. Ez a csatlakozás a »nemzet óvásának volt tekinthető a magyar állam önállóságát sértő bécsi befolyás ellen«. A védegylet 146 fiók-egyletet alakított az országban, melyek a központtal összeköttetésben állottak és mindannyian azt a közös célzt követték, hogy a belföldi iparnak a magyar fogyasztást biztosítsák. Ezen

törekvésnek annyiban volt sikere, hogy csökkentette az előkelő köröknek valóságos szenvedélyévé vált azt a szokását, hogy mindenben a külföldet utánozza; a gazdag arisztokrácia, mely addig külföldön költötte el jövedelmét, kezdett az országban maradás gondolatával megbarátkozni.

Az úgynevezett »honi« cikkek és »honi« szövetek divatosak lettek. Ennek folytán a már létező gyárak munkája szaporodott s új gyárak és vállalatok keletkeztek. Ugyanakkor létesült a »Gyárakat alapító társaság« 300,000 frt tőkével, melynek élén Keglevich Gábor gróf, Széchenyi István gróf, Batthyány Kázmér és Lajos grófok, Desseffy Emil gróf, Teleki László gróf, Kossuth Lajos, Szentkirályi Móricz, és két kereskedő: Fröhlich Frigyes és Ullmann Móricz állottak. A társaság azonban, mely iránt Deák Ferencz is érdeklődött, nem jutott zöld ágra, mert a vezető személyek és Kossuth Lajos között az egyenetlenség oly nagy volt, hogy az eredményes működés lehetlenné vált. Ama fáradozások gyümölcse volt a magyar kereskedelmi társaság alapítása is, melynek Szabó Pál állott az élére s a mely iránt Szentkirályi Móricz és Kossuth is élénk érdeklődést tanúsított. A vállalkozás

azonban az ügyvezető titkár hiányos képességei miatt meddő maradt, míg 1852-ben az évek folyama alatt szenvedett nagy veszteségek után feloszlott.

Pest főváros fejlődése.

Térjünk vissza most kiinduló pontunkhoz és vizsgáljuk meg, milyenek voltak akkor a főváros kereskedelmi viszonyai. A negyvenes évek Pestje mai fogalmak szerint kis vidéki város volt. A népesség számában beállott rohamos fejlődés daczára az ország központja semmiképpen sem mérkőzhetett más fővárosokkal. Az országgyűlés székhelye akkor még Pozsony volt, mely a mérvadó körök egy részét elvonta a fővárostól. A központi kormány szomorú politikája és nagy szerencsétlenségek, melyek közé első sorban az 1838-iki nagy árvíz számítandó, a haladást egyaránt késleltették. A szabályozatlan Duna majdnem pontosan hat-nyolcz évi időközökben nagy károkat okozott. Valamint az újabb idők árvizeinél is az volt tapasztalható, hogy minden következő áradás az előzőnél sokkal nagyobb magasságot ért el, a Dunának a XVIII. és XIX. században történt

kiáradásairól vezetett följegyzések is bizonyítják, hogy a víz magassága folyton emelkedett. Egy évszázad alatt Pestet nem kevesebb, mint 12 árvíz öntötte el, nevezetesen az 1732., 1744., 1748., 1775., 1781., 1786., 1788., 1795., 1799., 1809., 1811. és 1838. években. Legborzasztóbb károkat okozott az utolsó, mely 26 láb magas vízállás mellett 2251 házat temetett el. Jóformán az egész város újjáépítése vált szükségessé. A tönkrement lakosság támogatására 2½ millió forint gyűlt egybe és osztatott szét. A városnak 1839-ben megkezdett szabályozása a kereskedelem és ipar föllendülését is nagyban előmozdította, de a dolog természeténél fogva, minthogy ipar nem létezett, s a kereskedelem arra szorítkozott, hogy a külföldről behozott ipartermékeknek itt piacot teremtsen, másrésről pedig őstermelésünket a külföldön értékesítse, mi mellett a közlekedési eszközöknek és utaknak már többször említett siralmas állapota is nagy szerepet játszott, a kereskedelem tulajdonképpen csak időszakonként jelentkezett: a vásárokon. Az országos vásárok akkor valóban óriási fontossággal bírtak. Pesten évente négyszer volt vásár. Mindegyikre ezer és ezer ember sereglett össze. Az akkori idők egyik leírása elmondja, hogy ilyenkor 15,000 kocsival hozták az árútömegeket a városba. A vásári for-

galom értékét körülbelül évi 20 millió forintra becsülik, mely összegben az őstermelvények és különösen a gyapjú foglalta el az első helyet, mint ez a negyvenes évek kereskedelmét jellemző alább feltüntetett számadatokból kitűnik. A behozatal értékét 36 millió forintra, a kivitel értékét 35·2 millió forintra teszik. A kivitelben gyapjú 19 millió, dohány 3·3 millió, búza 6·1 millió, gabona 1·3 millió, sertés 3 millió, marha 3·5 millió forinttal szerepel. 1844-ben Pesten 947 hajó kötött ki, melyek a következő gabonamennyiségeket hozták :

2.802,700	mérő	búzát
143,153	»	kétszerest
147,849	»	árpát
177,340	»	tengerit
2.242,113	»	zabot
234,000	»	repczét
627,000	bécsi	mázsa dohányt.

Ezt az áruforgalmat már a Dunagőzhajózási társaság közvetítette. Első gőzhajója az »I. Ferencz« 1830. szeptember 17-én kötött ki a pesti parton. Ez a hajó 60 lóerejű volt, mely ma alig keltene figyelmet.

Már fentebb említettük azokat a javaslatokat, melyeket az országgyűlés bizottsága a közlekedés ügyére vonatkozólag terjesztett elő. A bizottság javaslatai mintegy folytatását képezik azoknak a

tervezeteknek, melyekkel már az 1825/27-iki országgyűlésen is foglalkoztak és a melyek később az 1836:XXV. t.-cz.-ben 13 vasútvonal pontos megjelölésével fejeződtek be. Vasúti hálózat létesítéséről volt szó, mely azonban csak az új korszakban fejeződött be teljesen, miután erre nézve a hatvanas évek egyik bizottsága előterjesztette volt javaslatait. Az első vasútépítési engedélyt 1836. február 26-án Sina báró nyerte el a bécsyőri vonal megépítésére. Egy hónappal azután, 1836. márczius 18-án Rothschild Anselm bankár kapott engedélyt az osztrák határtól Pozsonyig építendő vasútvonalra. 1838-ban társaság alakult a lóvasútra berendezendő pozsony–nagyyszombati első magyar vasútvonal megalapítására; a társaság egy évvel később megkapta az engedélyt. 1840. szeptember 27-én tényleg megnyilt az első magyar vasút a 14 kméter hosszú pozsony–szentgyörgyi vonalon. 1846-ban kiépült az egész vonal Nagyyszombatig. 1839-ben a Rothschild-csoport a megalapítandó magyar központi vasút tervével állott elő, mely felölelte a Bécs–Pozsony–Pest–Czepléd–Szolnok–Arad, Czepléd–Debreczen, Debreczen–Nagyvárad és Buda–Pozsony közti vonalakat. A társaság alapszabályai 1844. január 24-én nyertek megerősítést; 1844. augusztus havában kezdődött meg a pest–váci vonal építése, mely

1846. július 15-én nyílt meg. 1847. szeptember 1-én a budapest–szolnoki és augusztus 20-án a pozsony–marcheggi vonalt adták át a forgalomnak. 1848-ban a független magyar kormánynak gróf Széchenyi közlekedésügyi minisztersége alatt első teendője a vasutak- és utakról nyújtandó program elkészítése volt. A gróf Széchenyi javaslata alapján alkotott 1848:XXX. t.-cz. 12 vasútvonal építését rendeli el, melyek között legnevezetesebbek a tengerhez, az osztrák, stájer, sziléziai és lengyel határ felé vezetőik voltak.

Említettük, hogy az ipar és a gyárak ügye nagyon szomorú állapotban volt. Általános sajnálkozásra világosan kitűnt ez 1843-ban a Kossuth Lajos által Pesten rendezett első iparkiállításon. Ezt kell megtudnunk, ha a kiállításról megjelent akkori tudósításokat elolvassuk, melyek közül kiemeljük dr. Falk Miksa, a »Pester Lloyd« jelenlegi főszerkesztőjének munkáját, ki a kiállításról írt három újságcikkében vajmi kevés örvendetes dolgot mondhatott. Volt a fővárosnak néhány gyára, hengermalma, két olajmalma, egy nagyobb selyemgyára körülbelül 200 munkással, három szövőgyára 6, 13 és 26 szövőszékkal, kékfestőgyára, melynek alapítása 1802-re vezethető vissza, két bőrgyára, melyek egyikét 1799-ben Kemnitzer János alapította, kocsigyára, mely a Kölber

testvérek tulajdonát képezte és 1813-ban alapított, csontliszt-(spódium) gyára az 1842. évből, a Kilényi J. H. és Ganz Ábrahám tulajdonát képező két vasöntőde és végül négy kisebb gépgyár. 1844-ben alakult a pesti cukorfinomító gyár 300,000 forint pengőpénz alaptőkével. Jurenak József és Fröhlich Frigyes 1842-ben alapította az első magyar stearingyertya-gyárat. 1847-ben kezdte meg működését dr. Wagner vegyi gyára s ugyanakkor alapítottak egy pecsétviaszgyárat.

A pesti nagykereskedők testülete 1846-ban alakult. Tagjai a következő czégek voltak: Valero J. A., Ullmann M., Robitsek József, Boskowitz L. József, Bergmann Károly, Wodianer és fia, Kunewalder testvérek, Vogl Lajos és Schön, Karczag B., Boskowitz Manó, Herz J. és Pollák M., Dumtsa Demeter, Liedemann I. S. Frigyes, Kanitz M. S. és fia, Breisach Armin, Wodianer Rezső, Jálics Ferencz, Robitsek A., Schulhof A., Liechtenstern és fiai, Grosz Károly, Cohen A. M., Stern D. örökösei, Dorin József, Malvieux C. J., Halbauer János, Ponzen Ábrahám, Oszwald Antal, Koppély Frigyes, Kern J., Enoch és fia, Kadisch J., Lackenbacher testvérek, Herzfeld Dávid, Fischl Sámson és Schiffer M. örökösei, Kunz I. J. és társa, Löwy Ármin, Ullmann C., Mandl Joachim, Isser V., Honig Vilmos és Kassowitz J. H.

Mindezek közül ma már talán csak kettő létezik: az egyik, a Kunz és Társa cég, rövid idővel ezelőtt ünnepelte százéves fennállását; a másik a Jálics Ferencz cége. A nagykereskedők testületének összesen 36 tagja volt. A polgári kereskedelmi testület 245 tagból, a zsidó kereskedelmi testület, mely 1824-ben alakult, 136 tagból állott. Kereskedőink között volt: 34 anyag- és fűszerkereskedő, 23 vaskereskedő, 15 posztókereskedő, 7 díszmű- és norinbergi árú kereskedő, 2 színes selyem- és teveszőrrel kereskedő cég, 7 papirkereskedő, 7 könyvkereskedő, 4 műkereskedő és 10 kalapos. A külföldi kereskedők közül huszonnégyen tartottak itt raktárt. Mint fönnebb említettük, a kereskedelem a négy országos vásáron összpontosult, melyekre még Oroszországból és Törökországból is özönlöttek az idegenek. Ezeken 12—20 millió értékű forgalom bonyolódott le gyári és kézmű árúban. Egy akkori leírás azt mondja, hogy egész Pest, de különösen az Újvásár-tér (mostani Erzsébet-tér) és a József-tér bazárhoz hasonlít; a két téren 900-nál több fabódé áll és az utczákon megszámlálhatatlan embertömeg hullámszik. Nemcsak az az összeköttetés, melyet Pest, mint négy főközlekedési vonal központja, szárazföldön tart fenn a monarchia

összes kereskedelmi piaczaival, de a hajózás is, különösen a gőzhajózás nagyban fejleszti ezt a forgalmat. A Fekete-tengerhez, valamint a Kelet felé vezető, imént megnyilt út megbecsülhetetlenül nagy kereskedelmi élet csiráját hordja magában, melynek kétségtelenül gyors kifejlődése — mily illuziókat tápláltak akkor — a magyar korona országaira bő áldást fog hozni.

A kézműves-mesterség czéhekre oszlott, melyeknek 1845-ben 3445 tagja volt. Az ipar helyzete kitűnik abból, hogy a Pesten 1851-ben tartott számlálás szerint a különböző gyárakban csak 15 gőzgépet találtak. Ezek között a hengermalom kettővel szerepel, egy 40 és egy 60 lóerejűvel; a többi gyáraknak csak 3—12 lóerejű gépeik voltak.

A reakció kora.

Az 1848/49-iki esztendő, a szabadságharc szerencsétlen kimenetele folytán megghiúsult oly sok szép remény szülő anyja, csalódást hozott az ország kereskedelmére és iparára is. A háború befejezését félelmes csend követte. Sokat szenvedett az ország, a fogyasztó erő jelentékenyen

megcsökkent és vagyonok mentek tönkre. A bankjegyekre és az azok elkobzására vonatkozó drákói intézkedések nagy nyomorúságot okoztak, a nélkül, hogy a károsultaknak bármi megtérítést juttattak volna. A szenvedett veszteségek hatása évek után is érezhető volt. Még a hallgatásra ítélt kereskedelmi és ipari egyesületek is, melyek pedig az abszolút kormány alkotásai voltak, kötelességüknek tartották, hogy a figyelmet ezekre a körülményekre tereljék. Különösen a magyar bankjegyek értéktelenné tételét, melyet az amúgy is tőkeszegény országnak oly nagy válság után kellett elviselnie, mondották súlyos csapásnak. Az abszolút kormány az országban otthonosan letelepedvén, súlyosan latba eső, hatásaiban mai napig is érezhető vagy érvényben levő intézkedéseivel az ország gazdasági helyzetét egyszerre megváltoztatta. Hozzájárult a robot megszüntetéséhez és azon volt, hogy a föld tehermentesítését teljesen keresztülvigye, de ezzel egyidejűleg a dohány-egyedárúság behozatalával, a szabad dohánytermelés és a szabad dohánykereskedelem megszüntetésével nagy csapást mért a magyar mezőgazdaságra. Még mélyebbre ható változáson ment keresztül egész gazdasági rendszerünk, midőn az »összmonarchiának« 1850-ben történt proklamálása után egy évre az Ausztria

és Magyarország között fennállott vámsorompókat megszüntették. Életbe vágó, fontos intézkedések ezek, melyeknek gazdasági horderejét a hatalom birtokosai első pillanatban talán fel sem fogták, de a melyeknek nyomát viseli a jövő egész fejlődése. A bécsi kormány azonban még egy lépéssel tovább ment. Bámulatos merészséggel, melyet ma sehol a világon nem mernének kockáztatni, összes érdekeink figyelmen kívül hagyásával nem várta be e rendszabályok hatását, közömbös volt előtte, mily következményekkel járnak azok az országra és annak fejlődésére, hanem az akkori osztrák miniszterelnök, Schwarzenberg herczeg sürgetésére a német szövetséges államok kiküldötteivel 1852-ben sietve tárgyalásokat kezdett, melyeknek czélja egyrészt az osztrák császárság és a német vámegyesület között létesítendő kereskedelmi szerződés megkötése, másrészt az volt, hogy Ausztria belépését a német vámszövetségbe a jövőre biztosítsák. Igaz, hogy ezek a tárgyalások közvetlen eredményre nem vezettek, mert Poroszország óriási nehézségeket támasztott és gazdasági vagy politikai okokból — bizonyára ez utóbbiak voltak a nyomatékosabbak — egyáltalán ellenezte Ausztriának a német vámegyesületbe való belépését. A porosz kormány,

melynek élén akkor Manteuffel állott, minden áron csak kereskedelmi szerződés kötésére volt hajlandó, míg az osztrák kormány az akkori idők legjelentékenyebb vámpolitikusának, Hock bárónak ösztönzésére a vámegyesületbe való belépés mellett foglalt állást. Nagyon érdekes diplomáciai tárgyalások indultak meg, melyek folyamán a porosz kormány a később világhírré emelkedett Bismarckot szemelte ki arra, hogy Bécsben a kereskedelmi szerződés eszméje iránt barátságosabb hangulatot keltsen. Bismarck el is jött Bécsbe és Magyarországra, de utazásának tulajdonképpen célját nem érthette el; csak később sikerült Ausztria kiküldöttének, a lángeszű és szomorú véget ért Bruck bárónak, az úgynevezett februári szerződés megkötése. Ezzel Ausztria és Poroszország között létrejött a kereskedelmi szerződés, mely a kontinens egész kereskedelmi politikájára nagy befolyást gyakorolt. Alig jutott ugyanis a februári szerződés köztudomásra, Franciaország kinyilatkoztatta, hogy szintén szerződésre fog lépni; de célját el nem érte, mert Ausztria vezető minisztereinek a Németországgal létesítendő vámegyesülés lebegett szemei előtt és gróf Buol külügyminiszter egyik előterjesztésében ő Felsége előtt kinyilatkoztatta: »hogy a Németországgal létesítendő vámegyesü-

lés akadálytalan keresztülvitele és minden zavar elkerülése Ausztriára nézve annyira fontos, hogy azt az osztrák kereskedelmi politikára ennyire előnyös kérdésben Franciaországnak feláldozni nem szabad«.

Míg egyrészt a modern áramlatoknak megfelelő vámpolitika követése, melynek megalapítója báró Bruck és később báró Hock volt, a kereskedelem fejlődésének szélesebb alapjait vetette meg, az abszolút rendszer a közgazdaság másik kérdését sem hagyta figyelmen kívül. Látni fogjuk, hogy gondoskodása tárgyát képezte a forgalmi utak bővítése; a főszűly azonban hadügyi szempontokon és a forgalmi vonalaknak Bécsben való összpontosításán nyugodott. Másrészt a pénz- és hitelügy is részesült bizonyos figyelemben, természetesen ismét az örökös tartományok és Bécs érdekeinek megóvása mellett, de történetek legalább kísérletek, hogy a pénzeszközökből valami Magyarországra is jusson és a hitel ügye, bár nehézkesen és hiányosan, javuljon.

Magyarországon a hitelügy sokáig rosszul állott. Az ország majdnem napjainkig a terménygazdaság állapotában volt, mint ez gazdaságilag hátramaradt nemzetről és oly kormányrendszer mellett, mely arra törekedett, hogy az országot lehetőleg elmaradásban tartsa, másképpen nem

is képzelhető. Az országgyűlésen ismételten fölmerült hitelintézetek alapításának a kérdése; nevezetesen az ingatlan birtok hitelét akarták javítani földhitelintézet alapításával és ismételten készültek javaslatok jelzálog-hitelintézetek alapításáról. De a jó szándék csak akkor valósulhatott meg, midőn az 1832 – 1843. évi országgyűléseken Széchenyi István sürgetésére, a ki már említett »Hitel« című művében Magyarország közgazdasági újjászületésének alapjait vetette meg, a hiteltörvényeket már megalkották volt. Ez az országgyűlés hozta a váltótörvényt, a telekkönyvi rendtartást és a csódtörvényt. Mindaddig az egész pénzüzet magánbankárok és uzorások kezeiben volt; különösen bécsi bankárok találtak kitűnő talajra nálunk. Az országban egyetlen bankintézet sem működött, csak a Bécsben székelő Első Osztrák Takarékpénztár fáradozott azon itteni képviselői útján, melyek néhány évig Pozsonyban, Nagyszombatban, Érsekújvárott, Győrött, Sopronban, Szegeden, Eszéken és Varasdon fejtek ki tevékenységet, hogy az »Osztrák Ellátási Intézet« érdekeit nálunk is ápolja. Az ország első hitelintézete, a Brassói Általános Takarékpénztár, tevékenységét 1836. január 1-én kezdte meg. Ezt követte a Fáy András alapította Pesti Hazai Első Takarékpénztár. Sorban következtek ezután

az aradi, nagyszebeni, pozsonyi, soproni, esztergomi, győri, kassai és kőszegi takarékpénztárak. 1840-től 1848-ig összesen 36 városban alapítottak takarékpénztárakat. De a lakosság keresete csekély, tőkegyűjtő ereje jelentéktelen volt. A takarékbetétek 1842-ben az egész országban 940,000 forintot, 1843-ban 2.038,000 forintot, 1844-ben 3.650,000 forintot, 1848-ban 9.113,000 forintot tettek. 1842-ben alakult az első magyar bank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, mely 1848-ban magyar bankjegyek kibocsátására nyert megbízást.

E helyen érdemes az intézet multját néhány szóval vázolni. A mult század első felében a legjelentékenyebb magyar kereskedők egyike kétségen kívül Ullmann Móricz, a még ma is létező Szitányi-család elődje, volt. Ő volt az, a ki 1830-ban a kereskedelem és hazai munkaerő támogatására oly intézet alapítását javasolta, mely — kizárólag kereskedelmi célok szolgálatában — arra volna hivatva, hogy hazánkban a pénz forgalmát előmozdítsa, a tisztos törekvést bátorítsa, a kötelezettségek pontos teljesítését megkönnyítse, a személyes hitelt reális alapra fektesse és a veszedelmes uzsorának véget vessen. Javaslata termékeny talajra talált. 1830. május 14-én nyújtották be a helytartó-tanácsnál azt a beadványt, mely a Pesti Magyar Kereskedelmi

Bank 2 millió forint alaptőkével leendő megalapítására ő Felsége engedélyének kieszközölését kérte. Két évvel később tartott ülésükben a bank alapítói megállapították, hogy a szükséges alaptőke jegyezve van. De az alapszabályok megerősítése késett, mivel azokban bankjegyek kibocsátásáról is szó volt. A bank alapítására vonatkozó tárgyalások csak 1841-ben jutottak dülőre s az intézet 1842. április 30-án végre megalakulhatott. A bank történetének legérdekesebb fejezetét az 1848. év képezi. Kossuth Lajos, mint pénzügyminiszter, tárgyalásokat kezdett a kereskedelmi bankkal bankjegyek kibocsátására nézve. A bankjegykibocsátás jogát az államnak akarta fenntartani, a bankjegyek kezelését pedig a bankra ruházni. Az osztrák nemzeti bank a szándékolt bankjegykibocsátás ellen óvást emelt és késznek nyilatkozott arra, hogy az osztrák kormánytól nyert szabadalmának elismerése fejében Magyarország részére 12¹/₂ millió forint előleget bocsát a magyar kormány rendelkezésére. A magyar kormány azonban a bank szabadalmát nem ismerte el és ajánlatát visszautasította. Kossuth a kereskedelmi bankkal megkötötte a szerződést, melynek értelmében a magyar állam kötelezettséget vállalt arra, hogy aranyban és ezüstben öt milliót helyez letétbe a

kereskedelmi banknál s a bank ezen az alapon az állammal közös szavatosság mellett $12\frac{1}{2}$ millió forint bankjegyet bocsát ki. A bankjegykibocsátás tervezett aránya általában $1:2\frac{1}{2}$ volt. A szerződésnek a kereskedelmi bank részéről történt jóváhagyása után a bank kormányzójául Valero Antal gyárost és helyetteséül Fröhlich Frigyes kereskedőt választotta. A bankjegyek gyártása fölött Conlegner Károly, a Josefinum tanára örködött. Összesen 3.642,838 forint került bankjegyekben kibocsátásra. A szabadságharcz befejezése után kirendelt katonai igazgatás hatalmi ténye a közöniséget 3.350,000 forinttal károsította. A bankkal szemben különféle követeléseket támasztottak, melyeket azonban a király kegyelemből elengedett.

Az osztrák nemzeti bank, — a későbbi Osztrák-Magyar Bank — melynek 1816-ban nyert szabaddalma 1840-ben további 25 évre meghosszabbítatott, 1851-ben az osztrák kormány meghagyásából Bécsen kívül is fiókokat nyitott. Az első fiók Pesten nyílt meg. A »bankpénztárnak« — a hogy azt nevezhetnők — az lett volna feladata, hogy Magyarországnak pénzforrása legyen. Egészben véve 2 millió forint pengőpénz állott javadalma-
mazásképpen rendelkezésére. Ezt a javadalma-
zást 1854-ben négy millió forintra emelték csak azért, hogy a bankfiók előlegeket adhasson azok-

nak, kiket az úgynevezett önkéntes nemzeti kölcsön aláírására kényszerítettek. Az országra gyakorolt nyomás nagysága kitűnik abból, hogy az öt helytartóság kerületeiben ezen kölcsön alapján 116 milliót jegyeztek.

Megkíséreltük, hogy a kereskedelem, ipar és hitelügy képét adjuk, a hogy az a mult század első szakában kifejlődött. Lássuk a pesti kereskedővilág önálló cselekvésének első nyilvánulásait. A pesti kereskedőknek két, illetőleg három egyesületük volt: az úgynevezett pesti polgári kereskedelmi testület, melyhez a harminczas években a nagykereskedők testülete csatlakozott, és a zsidó kereskedők testülete. Becsülettel törekedtek tagjaik közös érdekeinek előmozdítására és — különösen a pesti polgári kereskedelmi testület — a hatóságok előtt sokszor erélyesen hangoztatta kívánságait; de híján voltak a nagyszabású kezdeményezésnek és a szükséges anyagi eszközöknek. Hogy mily szegényesek voltak a viszonyok még a negyvenes években is, bizonyítja az a tény, hogy a pesti izraelita kereskedelmi testület 1847-ben a város tanácsánál legalázatosabban az iránt esedezett, hogy a testület tagjaira kirótt átlagos 8 forint adó helyett fejenként 7 forint adóval elégedjék meg.

A Pesti Lloyd-társulat alapítása.

1851-ben történt, hogy néhány képzett és széles látókörrel bíró kereskedő arra a gondolatra jutott, hogy társaságot alapítson, melynek feladata, hogy a kereskedelmet élénkítse, buzdítsa, a kereskedelmi törekvéseknek központját képezze és eme törekvések hatását egy időszakonként megjelenő lap kiadásával öregbítse. Megszületett a Pesti Lloyd-társulat megalapításának gondolata. Kern Jakabot, a korán elhunyt kereskedőt, a ki a főváros körül is nagy érdemeket szerzett, illeti ezért első sorban az elismerő megemlékezés. Ő volt a kezdeményező, ő volt a gondolat fáradhatatlan bajnoka; éveken keresztül rendkívüli odaadással és buzgósággal fáradozott azon, hogy a társulatnak a főváros kereskedelmi és társadalmi életében jelentékeny állást biztosítson. Az akkori kormány az egyesület alapításának jóváhagyására csak nehezen volt megnyerhető; a helytartótanács és az osztrák belügyminiszterium folyton nehézségeket támasztottak; teljes két évbe került, míg a választmány által kidolgozott alapszabályok a hatóság megerősítését elnyerhették és a társulat megalakulhatott.

A kereskedő-világ a Pesti Lloyd-társulat alapításának eszméjét nagy lelkesedéssel fogadta; az első aláírás fényes eredménnyel járt, a mennyiben 620 tekintélyes polgár vállalt kötelezettséget a belépésre. A társulat első alapszabályait a függelékben közöljük, az első választmány tagjainak nevei pedig itt következnek: elnök: Appiano József; igazgatók: Kern Jakab, Jálics Ferencz és Oszwald Antal; választmányi tagok: Aebly Adolf, Burgmann Károly, Dumtsa Ignác, Fehr Vilmos, Fischl Dávid, Frankl Gábor, Grosz Károly, Halbauer G. János, Havas József, Hirschler Leó, Holitscher Farkas, Hösztin Tivadar, Kochmeister Frigyes, Koppély Fülöp, Lackenbacher J., Liedemann J. T., Perger Ignác, báró Podmaniczky László, Pscherer Miklós, Rósa Lajos, Spitzer Gerzon, Ullmann Károly, Walthier Ágost, Weisz B. F. A végleges választmány első ülését július 9-én tartotta. A résztvevők közül ma csak egy van még az élők sorában: báró Kochmeister Frigyes, ki a kereskedelmi élet terén kimagasló tevékenységével polgártársainak és különösen kereskedőtársainak legnagyobb elismerését és tiszteletét vívta ki.

A társaság maga elé tűzött célját pontosan körvonalozza a társaság szellemi vezetőjének, Kern Jakabnak előadása. Tartozunk vele ezen

férfiú emlékének, hogy ezt az előadást szó-
szerint közöljük.

»Miután a Pesti Lloyd-társulat formaszerint megalakult, annak képviselői az alapszabályok értelmében megválasztattak, immár meg kell állapítani azokat a határozatokat, melyek kereskedelmi társulatunk működését közelebről szabályozzák. Mindenekelőtt azzal kell tisztába jönnünk, mire törekszünk; azzal kell közvetlenül foglalkoznunk, hogy a célravezető eszközöket megválogassuk és azokat — elhamarkodás nélkül — fokozatosan működésbe helyezzük. Szerény véleményem szerint a Pesti Lloydnak működését ki kellene terjesztenie :

a) Pest város társadalmi életére ;

b) a kereskedelmi forgalom erkölcsi állapotának emelésére és fejlesztésére ;

c) az ország kereskedelmének terjesztésére és szilárdabb alapokra való helyezésére, a nemzetgazdasági kötelekek fejlesztésére és szorosabbá tételére, a mennyiben tudniillik ezek közvetlenül a kereskedelemre vonatkoznak.

Jóllehet Pest mint kereskedő-város ma már fontos állásra emelkedett, jelentősége még nem régi eredetű. Csak 30—40 éve, hogy a világ minden irányából érkezett bevándorlók a város forgalmába némi elevenséget hoztak; messzire szétágazó családi összeköttetéseink alig vannak és ez az oka, hogy a közhasznú törekvéseknek a minduntalan érezhető szakadozottság és elszigetelődés állja útját.

Legyen a Pesti Lloyd a társadalmi élet táplálója. Hogy a társulat színvonala emelkedjék, oda kell hatnunk, hogy a választmány meghívására már a legközelebbi őszi évad elején kiváló emberek: magasabb rangú államtisztviselők, tudósok és

művészek, mint társulatunk tiszteletbeli tagjai, összejöveteleinket látogassák. Az alapszabályok 9. §-ának útmutatása szerint már most kell arról gondoskodni, hogy hat hónapon keresztül, októbertől márczius végéig, hivatott szakemberek háromszor hetenként az esti órákban népszerű előadásokat tartsanak a természettudományokból, milyenek a földtan, vegytan és fizika; továbbá a kereskedelmi és váltó jogból. Az előadásokat a Pesti Lloyd összes tagjai belépődíj fizetése nélkül látogathassák. Ilyképpen a társulat erkölcsileg emelkedni fog, fokozódó jelentősége által nagyobb érdeklődést fog kelteni és, mint kereskedelmi intézet, tulajdonképpeni célját mindjobban el fogja érni. A Pesti Lloyd megkezdett összejöveteleinek egyébként még nincs kidolgozott házi rendje; a jövődéli választási eljárás szabályaival együtt ezt a házi rendet a választmány kebeléből kiküldendő bizottságnak minél előbb el kellene készítenie és a választmány elé terjesztenie.

A tisztelt választmánynak egyelőre különösen a *b)* alatt jelzett viszonyra kellene különös figyelmet fordítani. Erre nézve következő javaslatokat van szerencsém előterjeszteni, melyekre nézve szíves elnéző figyelmüket vagyok bátor kikérni.

1. Hogy a kereskedelmi tőzsde Pesten végre felállítható legyen, a választmány bocsásson ki a korábbi kereskedelmi csarnoknak az alapszabályok 27. §-ában említett berendezésére nézve nyilvános hirdetményt, melynek értelmében: a helyiségek a felső emeletre helyezett kereskedelmi csarnok részére a déli időben 12—1 óráig a mindennapi összejövetelre, minden tisztességes magaviseletű egyén részére díjtalanul nyitva állanak és a kereskedő-közönség mindennapi találkozására rendelkezésre bocsáttat-

n a k. A hirdetmény kibocsátására a hatósági engedélyt minél előbb beszerezni és azt a helybeli napi lapok útján emlékeztetés végett gyakrabban ismételni kellene.

2. Minthogy az ideiglenes választmány az alapszabályok 27. §-a értelmében azok részére, kik gabonakereskedéssel foglalkoznak, — bár eddig hiányosan — külön helyiséget rendezett be, a magas magyar helytartóság utasításához képest a gabonacsarnok részére még csak formaszzerű szabályzat volna kidolgozandó, hogy annak részére a felső jóváhagyás is kieszközölhető legyen. A választmány e végből haladéktalanul bizottságot alakítson, mely belátása szerint, az egyesületnek a választmányon kívül álló tagjai közül is szakembereket kérhetne fel tanácsadókul, hogy úgy ezt a szabályzatot, valamint a gabonakereskedelem szabályozását általában megfelelően kidolgozhassa.

3. Hogy a gabonakereskedelem kielégítő szabályozása elérhető legyen, sőt hogy a kereskedelmi forgalom általában erkölcsösebb alapra, némi biztosságra és megbízhatóságra legyen fektethető, szabályozni kell az alkusz-ügyet, mely közfelfogás szerint a kereskedelemnek első levezető csatornája. Elismerést érdemel a Pest-budai kereskedelmi és iparkamara törekvése, melynél fogva az alkuszokat nyilvános hirdetményben felhívta, hogy a törvény értelmében esküt tegyenek. A Pesti Lloydra hárul a feladat, hogy mint oly kereskedelmi intézet, mely arra van hivatva, hogy a kereskedelmi forgalomban megnyilatkozó jogos és indokolt szükségletek kielégítésére fordítsa figyelmét, de mint a mely a gabonakereskedelem tervbe vett szabályozása érdekében erre egyenesen utalva is van, — első életjelként intézzen sürgős és terjedelmes beadványt a Pest-budai iparkamarához oly törvényes rendelkezés kieszközlése iránt, mely szerint:

a) »senkinek, a kít ezen kamara a szabályzat értelmében előbb meg nem vizsgálta és meg nem esketett, nem szabad itt Pesten a vásári időn kívül alkuszi ügyletekkel foglalkoznia, és

b) mihelyt a különböző szakmák alkuszai megfelelő számban föl lesznek esketve, azok részére szabályzat állapíttassék meg és részükre alkuszi testület alakíttassék.«

Ha az eddig teljesen rendezetlen alkusz-ügy rendezve és szabályozva lesz, akkor általában egyengetve lesz a tisztességes forgalom útja is.

4. Ki nem érezte már régen sürgős szükségét annak, hogy Pest város kereskedelmi forgalma statisztikailag is feldolgoztassék? Csak fájdalmas, sőt szégyenletes lehet reánk nézve, hogy az összes kimagasló kereskedővárosok között nemleges kivételt képezünk, a mennyiben jelentékeny üzleti piacunk forgalmának legcsekélyebb áttekintését is nélkülözzük! Nincs kimutatásunk sem a forgalom kiterjedéséről, sem tartalmáról, sem az árak fajáról, sem azoknak köztudomásra hozandó (értékéről) áráról. A Pesti Lloyd feladata kell hogy legyen, hogy ebben is világosságot és rendet teremtsen; sürgősen ajánlatos, hogy a választmány e végből tagjai sorából, kiváló szakembereknek időnként váltakozó bevonása mellett, állandó bizottságot alakítson.

Ezekkel egyelőre a b) alatt jelzett viszony követelményeinek — ha azok teljesülnek — úgy hiszem, eleget tettünk volna; ha így célhoz jutunk, később tovább is haladhatunk. Arra a bizonyos tekintetben ipari törekvésre nézve, hogy a Pesti Lloyd erkölcsi befolyásának latbavetésével a kereskedelem és termelés kedvezőbb, fokozott fejlődését lehetőleg előmozdítsuk, a tisztelt választmánynak két dolgot van szerencsém előterjeszteni, melyek mindegyike a gyakorlati alkalmazás folytán jelentékeny támogatásban részesült.

Magyarország fővárosában nagyszabású átviteli kereskedelem létesítésére az A) alatti mellékletben kezdeményezett, fölötte fontos vállalkozásra nézve, ha azt a község vagy helyesebben a főváros egész kereskedőosztálya magáévá tenné, de a vállalkozás megvalósítására külön részvénytársaság alakítása mutatkoznék szükségesnek, a Pesti Lloyd közbenjárása nagyon hasznos szolgálatot tehetne.

Második mellékletem a len, kender, selyem és buzér művelése tekintetében szintén rámutat egyik vállalkozás hasznosságára. Az Alsóausztriai iparegyesületnek ugyanezen szakmában kifejtett egyidejű fáradozása mellett azonban ajánlatos, hogy ezen fontos ügyben egyelőre várjuk be, míg a megvalósítás időpontja elérkezettnek mutatkozik. Mégis a magam részéről ajánlanám, hogy a tisztelt választmány az előterjesztett javaslatokat a bemutatott szövegezésben jegyzőkönyvbe foglalja, azok megvalósítását azonban az idők folyamán beállható eseményektől tegye függővé.

Végre az egésznek befejezéseül, annak valóságos meg erősítéseül szükséges, hogy minél előbb vezértitkárt alkalmazzunk. Nyilvános közlöny nélkül, t. i. a Pesti Lloyd részéről kiadandó újság nélkül, intézetünk — remélhetőleg teljesülő — feladatát nem fogja elérhetni. Az intézet tulajdonképpen működését csak abban a perczen fogja kifejthetni, melyben a Pesti Lloyd által kiadandó kereskedelmi lap megjelenik. A dolgok súlypontját itt is képzett és szakavatott vezértitkárnak, mint a lap főszerkesztőjének alkalmazása képezi. Hogy minden visszásságnak vagy helytelen ségnek elejét vegyük, a vezértitkár állására a választmány hirdessen pályázatot, saját kebeléből alakított szűkebb bizottsággal a vezértitkár részére dolgoztasson ki utasítást és ily módon vesse meg alapját annak az intézetnek, a melyre egyrésztől sok tekintetben szükségünk van, de a mely másrésztől buzgósággal és szorgalommal ápolva, csak előnyünkre és dicsőségünkre fog válni.

Az A)-val jelzett emlékirat következő:

Pest sokoldalú jellemző tulajdonságai közül, melyek alkalmassá teszik arra, hogy a kontinens elsőrangú kereskedelmi helye lehessen, különösen kiemelendő kedvező fekvése a Duna mentén, valamint a könnyen létesíthető összeköttetés a vasút és a Dunagőzhajózás járművei között. Az egész monarchia területén nincs alkalmas pont, melyről a dunai fejedelemségek, a Fekete-tenger és Kelet kikötőhelyei áruszükségletüket kényelmesebben és könnyebben szerezhették be. Ha a lipcsei vásár ezen helyekről érkező számos látogatójának mindazokat az árukat, melyeket Lipcsében szokott vásárolni, az átviteli kereskedelem útján kínáljuk, azok bizonyosan különös figyelmükre fogják méltatni az itt nagy mennyiségben található osztrák gyártmányokat is, melyeket eddig alig vettek észre és így a módosított vámtarifa nyomában járó előnyök itt legkönnyebben fejlődhetnek ki.

Pestnek a Dunafejedelemségek után Lipcsével szemben különösen az a nagy előnye a kereskedelem szempontjából, hogy régen fennálló helyi viszonyainál fogva azon országok nagytömegű nyersterményei részére nyílt piacot képezhet. Tulajdonképpen nagy jelentőségre azonban csak akkor emelkedhetnék, ha a nyerstermékek és kézműárúk között itt is közvetlen kicserélés volna létesíthető. Míg továbbá a lipcsei vásár tavasszal csak ápril vége felé kezdődik (tehát későbbben, semhogy a nyári árúk onnan idejekorán juthatnának a távol fekvő déli országokba), Pesten a vásár már márczius vége előtt volna megtartható, a téli árúk részére pedig, ellentétben a lipcsei Mihály-vásárral, már október közepén. A keletiek ily módon a Dunagőzhajózás olcsó, közeli és gyorsabb közvetítése mellett jelentékeny költségeket és időt takaríthatnának meg.

Figyelemmel mindezen körülményekre, a Pesti Lloyd képviselői indíttatva érzik magukat, hogy legalább 400,000 forint alaptőkével társaságot alakítsanak, mely Pest valamelyik alkalmas helyén minél előbb nagyszzerű átviteli bazárt nyitna. Az angol dockok mintájára létesítendő bazár alulírott alapítói-nak feladata tehát, hogy :

a) a megjelölt vállalat részére szükségelt tőkének egyelőre nagyobb részét aláírás útján biztosítsák, és

b) a bazár létesítésére a magas kormánytól kizárólagos szabadalmat eszközöljenek ki. Az elnyerendő engedéllyel egyidejűleg a részvényesekre az a kötelezettség is hárulna, hogy a szükséges és czélszerűen berendezendő elárúsítási helyiségeken kívül a vámhivatal személyzete részére alkalmas helyen megfelelő hivatalos helyiségekről is gondoskodjanak, valamint általában mindazon előkészületeket és intézkedéseket megtegyék, melyek netán csempészés vagy sikkasztás esetén volnának alkalmazandók. Másrészről az eladási helyiségekért járó bérösszegeken kívül a raktárba be- és onnan kivitt tárgyak szállításáért bizonyos mérsékelt díj kizárólag a társaság pénztárába volna fizetendő. Az engedély a társaság részére 50—90 év tartamára volna biztosítandó. A további módok később lesznek megállapítandók.

Pest, 1852. április havában.

Oswald testvérek
Stern Jakab és társa
Jálics A. Ferencz és társa
Pscherer Miklós
Goldberger F. Sám. és fiai
Spitzer Gerzon és társa
Guggenberger C. F.

Nem említettük azokat a nehézségeket, melyekbe a társaság alapítása ütközött; egyrésztől hiányzanak a vonatkozó írásos bizonyítékok, de másrésztől mindenki, a ki csak hallomásból ismeri is az akkori viszonyokat, természetesnek fogja azt találni. A katonai igazgatás elzárkózott a kereskedők minden szabad egyesülése elől, az előmunkálatoktól a végleges megalakulásig lefolyt idő hosszú tartamából pedig világosan kitűnik, hogy a Lloyd-társulat megalakítása nem könnyű feladata volt azoknak a fennkölt szellemű férfiaknak, a kik létrehozása körül fáradoztak. Tartozunk vele a vezető emberek emlékének, hogy róluk az utókornak rövid jellemrajzot adjunk. Itt mindjárt meg kell említenünk, hogy a kereskedelem fejlődése nem olyan volt, hogy nagy-szabású kereskedők az országban szilárd talajra lelhetek volna. Csak imitt-amott sikerült egyes bátor férfiaknak, milyenek az Ullmannok és Wodianerek, hogy aránylag rövid idő alatt tekintélyes állást és vagyont szerezhessenek. De a kereskedők zöme, melynek nem sikerült a kereskedelmi forgalomban számottevő állásra tenni szert, az áru-fogyasztás közvetítésében csak nagyon szerény eredményeket érhetett el. Bámulatunkra méltó, hogy ezen kereskedők között mégis akadtak éles szemű és széles látókörű férfiak, a

kik helyesen fogták fel a jövő feladatát és oly programot fejtettek ki, melyből a szélesebb forgalom és az új forgalmi eszközök felhasználásának alapja bontakozott ki. A Lloyd-társulat vezetősége és választmánya a budapesti piacz névvel és állással biró férfainak legjobbjai közül került ki.

Appiano József, a társulat elnöke, egyúttal a Pest-budai kereskedelmi és iparkamarának, a Pesti magyar kereskedelmi banknak elnöke és Pest város községtanácsosa volt. Nagy kereskedő-czégnek állott élén és tagtársa volt a Valero és Appiano czég alatt fennállott selyemgyárnak. Becsületességéről, szakértelméről és az akkori időkhöz képest széles kereskedői műveltségéről ismerték. Az a tény, hogy ő állott a társulat élére, bizonyítja, hogy a kereskedő-világ egyesült abban a kivánságban, hogy közös szabad testületet alkosson és a kereskedelem föllendülését egységes központból támogassa.

A tulajdonképpeni szellemi vezető és megalkotó — mint már fönnebb említettük — Kern Jakab volt. Oly kimagasló alakja ő az ötvenes évek kereskedelmi életének, hogy helyén valónak találjuk, ha róla közelebbről megemlékezünk, jellemét, működését és törekvéseit részletesen ismertetjük. 1864. október 24-én bekövet-

kezett halála után közvetlenül következő nyilvános méltatás emlékezik meg egyéniségéről: Kern magánéletében éppen úgy, mint az üzleti érintkezésben szigorúan erkölcsös és becsületes, előzékeny és szolgálatkész volt; meleg felebaráti szeretettől áthatva a magánzó és kereskedő erejének és állásának korlátait messze túlszárnyaló közhasznú tevékenységet fejtett ki. Magas és nemes czélok elérésére törekvő szellemével, hazája, valamint polgártársai javáért dobogó szívével sok üdvös dolgot kezdeményezett és sok értékes haladás elérésében vett részt. Alapos kereskedelmi és nemzetgazdasági ismeretek birtokában, sokoldalú irodalmi képzettségével ismereteit késő éveiben is folyton bővítette; egyaránt járatos volt a szavak használatában és a toll forgatásában és — a mi mindennél többet mond — termékenyítő eszmékkal és a kezdeményezés tehetségével gazdagon megáldva, kereskedői hivatásában nemcsak saját keresetének és az anyagi haszonnak eszközét látta, hanem sokkal nemesebb szellemben fogta ezt fel: a nemzeti jólét és nemzeti haladás tényezőjét, a haza fejlődésén és felvirágzásán, a társadalmi állapotok nemesítésén és javításán munkálkodó hivatást látott abban. Ezt a felfogást meg is valósította; gazdag és élénk szellemének minden erejével, hasonlít-

hatatlan erélyének teljes latbavetésével és a legodaadóbb önfeláldozással minden irányban ennek a hivatásnak élt. Mint a Pest-budai kereskedelmi és iparkamara tagja, fényes szószólója volt annak az iránynak, mely a kamarának az ipari és közgazdasági haladás zászlóvivői között kimagasló díszhelyet biztosított. Egyik alapítója volt a kereskedelmi akadémiának, a kereskedelmi banknak, társigazgatója a pesti és budai takarékpénztárnak és a Pannonia viszontbiztosító-társaságnak. Ezen intézetek mindegyikénél a vezetésben és fejlesztésben, szóval és tettel, valamint személyes egyéniségével nagy érdemeket szerzett. Mint már említettük, a Pesti Lloyd-társulatnak, a gabonacsarnoknak és később az árú- és értéktőzsdének is társalapítója volt. Joggal állíthatjuk, hogy 30 éves működése alatt nem volt Pestnek ipari vagy jótékony célú intézete, melytől távol állott volna, melynek céljait fáradságos és buzgó működésével elő ne mozdította volna. A kézi mesterségek és a földművelés előmozdítását célzó egyesület megalapításával nagy szolgálatot tett a kézműves-mesterség haladásának az izraeliták között. Azon fáradozott, hogy éppen hitsorsosai körében terjeszsze a műveltséget és a magyarosodást. »Így tehát — mondja a neki szentelt megemlékezés — Kern mint ember, mint polgár,

mint hitének buzgó követője, mindig a legjobbra törekedett és sok jót tett. Fájdalmunk élénk visszhangra talál mindazok szívében, kik őt ismerték, a kik életének és munkásságának tanúi voltak.«

A kereskedő-világ lelkesedéssel vett részt a Lloyd-társulat megalapításában. Az első tagok jegyzéke, mely 626 nevet foglal magában, tanúságot tesz arról a törekvéstről is, mely a felekezeti különbségek mellőzésére és a kereskedelem összes elemeinek egyesítésére irányul.

A Pest-budai kereskedelmi és iparkamara 1853. évi jelentése következőkben tükrözteti vissza, hogy a közvélemény hogyan fogadta a Lloyd-társulat megalapítását:

»Magyarország legfontosabb kereskedelmi piacán a kereskedelmi forgalom központjának oly régen érezhető hiánya 1851-ben néhány gondolkozó férfit arra indított, hogy »Pesti Lloyd« elnevezés alatt ily központot létesítsen azzal a feladattal, hogy a kereskedelem, ipar, valamint ezek és a nyerstelemek kölcsönhatásának emelésén, fejlesztésén és terjesztésén munkálkodjék, azok föllendülését közvetlenül vagy közvetve előmozdítsa. A társulat ezt a célját azáltal óhajtja elérni, hogy: társas összejövetelek útján kereskedelmi és ipari vállalkozások kezdeményezésére alkalmat nyújt, a kereskedelem szükségleteinek minden megnyilatkozását, valamint az ide vonatkozó statisztikai adatokat összegyűjti, a kereskedelmi és közgazdasági érdekek ápolására folyóiratot ad ki; végre azon van, hogy a cél elérését a társas szórakozások szaporításával is előmozdítsa.

Bár az első hároméves ciklus, melynek tartamára a tagok aláírása kötelező, még le sem telt, a társulat már is megnyugvással utalhat eddigi tevékenységére. A Lloyd-társulat látogatása ma már szükséglet a kereskedőre nézve; itt találja üzletbarátait és az összes forgalmi és közlekedési berendezésekről itt nyerhet felvilágosítást. Számos folyóirat és tekintélyes könyvtár a társulat látogatóinak éppen oly tanulságos, mint kellemes szórakozást nyújt; a téli estéken a váltójogból, fizikából és vegytanból felváltva népszerű előadásokat rendez; s hogy a művészet se maradjon el, az itteni zenekonzervatorium évente néhány hangversenyt fog a társulat helyiségeiben tartani. Legelső feladatai egyikének tartja a társulat, hogy minden egyes pesti vásár eredményéről nyomtatott jelentést adjon közre. Ezek a jelentések terjedelmükkel és alaposágukkal tűnnek ki. Ez év eleje óta folyóiratot, a »Pester Lloyd«-ot, adja ki, melylyel legfontosabb törekvéseinek egyikét reméli elérni; a vállalat részére oly kitűnő erőket nyert meg, hogy abból a kereskedelemre, iparra, mező- és közgazdaságra nézve csak kedvező eredmények származhatnak.«

A Lloyd-társulat tevékenysége kezdettől fogva intenzív volt. Első sorban két fontos cél lebegett közvetlenül szemei előtt: egyik a gabonacsarnok alapítása, mely a gabonaforgalom központját képezze. A gabonacsarnokot a negyven év óta fennálló kereskedelmi csarnok helyébe tervezték, melynek helyiségei szintén a kereskedelmi épületben voltak; e helyiségeket a terménykereskedők sűrűn látogatták. Másik célja volt egy a kereskedelmi érdekek szolgálatában

álló napilap alapítása. E mellett gondoskodása tárgyát képezte alkalmas helyiségek berendezése, hangversenyek, népszerű előadások rendezése, hogy a társas érintkezést ezzel is vonzóbbá tegye.

A helyiségek részére a kereskedelmi épület első emeletét bérelték ki. Akkoriban ez volt Pestnek legszebb helyisége, dísztermében addig a Nemzeti kaszinó volt elhelyezve. Később — 1860-ban — mikor a mágnások tanácskozásait időközönként még ebben a teremben tartották, az akkori idők egy szellemes figyelője azt írta: »A Lloyd kiszorította az urak kaszinóját és a főrendi tábla a kereskedőktől kért termet kölcsön.« Sok táncmulatságot és hangversenyt rendeztek ezekben a helyiségekben; a báró Prónay Gábor vezetése alatt álló Nemzeti zenede évente vendége volt a társulatnak. Az így befolyt bevételeket jótékony célra fordították. Tartottak tudományos előadásokat is, melyek nagy látogatottságnak örvendtek.

A gabonacsarnok létesítésére külön bizottság küldetett ki, melynek tagjai voltak: Havas József, Rósa L., Lackenbacher Jakab, Liedemann J. S. Frigyes, Hösztlin Tivadar, Hirschl Leó, Fischl D., Burgmann Károly, Weisz F. B., Holitscher Farkas, Grosz Károly, Koppély

Frigyes, Ullmann Károly, Kochmeister Frigyes, Freund Vilmos és Dumtsa Ignác.

A bizottság előmunkálatai gyorsan haladtak. Törekvése a helytartó-tanács kívánságának is megfelelt, így a gabonacsarnok rövidesen meg is alakult. A társulat megkapta az engedélyt, hogy a gabonacsarnokot ideiglenesen saját helyiségeiben helyezhesse el; az osztrák kereskedelemügyi miniszterium 1854. november 2-án kelt rendeletével alapszabályait megerősítette és a Lloyd-társulat az intézmény részére külön üzleti szabályzatot dolgozott ki.

A gabonacsarnok alapszabályait és üzleti szabályzatát a függelékben közöljük.

A helyzet a reakció korában.

Csak nehezen élénkült abban a korban a kereskedelem és a forgalom. Szenvedett az ország a politikai viszonyok alatt, de szenvedett a nagy külpolitika alakulása folytán is. Egész Európa megérezte 1854-ben a keleti zavarokat és az orosz-francia háborút, mely a monarchiától is katonai erejének kifejtését igényelte. A forgalom

csekélységének kimutatására álljanak itt a következő számadatok: 1852-ben, a rendelkezésünkre álló kimutatások szerint, Pesten csak 1.100,000 levél, 1853-ban 1.087,000 levél adatott fel és hordatott szét. Az összes kocsiposta- és pénzküldemény 1852-ben 358,000, 1853-ban 378,200 darabot tett. A mi a táviratforgalmat illeti, csak a későbbi évekből vannak vonatkozó följegyzéseink. Ezek szerint Pesten magánosok címére

1857-ben	12,856
1858-ban	12,553
1859-ben	19,965

sürgönyt adtak fel, míg ugyanezen években ide 14,020, 13,420, 22,387 távirat érkezett. Ha ezeket a számokat a jelenlegi forgalomhoz hasonlítjuk, azt látjuk, hogy Budapestre 1901-ben 60.868,000 postaküldemény érkezett; a postaforgalom tehát 50 év lefolyása alatt majdnem hatvanszorosra növekedett.

De megvolt az élénk törekvés már akkor is, hogy hosszú századok mulasztásait végre jótégyék és az ország gazdasági állapotait javítsák. A ki behatóbban tanulmányozza amaz idők történetét, azt fogja találni, hogy minden téren megvolt az erős igyekezet; sajnos, csekély eredménnyel, mert a sok terv keresztülvitelére szük-

ségelt eszközök, úgy az anyagiak, mint a szellemiek, hiányoztak. Mindenekelőtt hiányzott, mint fentebb említettük, a pénz, a bank- és hitelszervezet, nem voltak forgalmi utaink és kereskedelmi berendezéseink. Kísérletet tettek, hogy a bankok számát emeljék és a fennálló pénzügyintézeteknek nagyobb tőkét bocsássanak rendelkezésükre. Gróf Dessewffy Emil, a konzervatív politikusok körében elismert pénzügyi szaktekintély, azzal a javaslattal állt elő, hogy a jegybankügynek országossá tételével ellensúlyozzák az osztrák nemzeti bank működését, mely az egész pénzügyet Bécsben összpontosította. Az egész monarchia részére 14 országos bank felállítását tervezte, melyek között a magyar országos bank 25.000,000 forint, az erdélyi bank 4.500,000 forint, a Zágrábban alapítandó horvát-szlavon bank 3.500,000 forint alaptőkével lett volna fölszerelendő. Nevezetes, hogy Bruck osztrák pénzügyminiszter e tervet illetőleg tárgyalásokba bocsátkozott oly időben, mikor az Osztrák Hitelintézet már megalapított volt, s a mikor ez a hitelintézet azt a később meg is valósított szándékát nyilvánította, hogy a magyar üzlet részére Pesten fiókot nyit, melynek főfeladata az áruhitel fejlesztése és az úgynevezett ingatlanhitel támogatása lett volna. Foglalkozott a

Dessewffy-féle tervvel a Pest-budai kereskedelmi és iparkamara, valamint a Pesti Lloyd-társulat tevékeny igazgatója, Kern Jakab is, ki, mint a Pesti magyar kereskedelmi bank kiküldötte, ismételten Bécsbe utazott és ott tárgyalásokat folytatott. Ezek a tárgyalások eredményre nem vezettek, mert az osztrák pénzügyminisztérium azokat annyira nyújtotta, hogy 1860-ban, a rendszer bukása után sem jutottak dülőre.

A kereskedelmi és iparkamara erről az ügyről akkor jelentést adott, melyben azt mondja: »A cseh országos bank alapszabálytervezetének rövid idő előtt történt előkészítése alkalmából felmerült az a kérdés, nem volna-e időszerű és nem állana-e Magyarország különös érdekében, hogy annak mintájára az ország fővárosában, Pesten is hasonló intézet alapíttassék. A kérdés megfontolása azért is nagyon ajánlatosnak mutatkozott, mert abban az esetben, ha a magas államkormány a közjólét emelése vagy a cs. kir. osztrák nemzeti bank erősítése céljából ily intézet alapításának jóváhagyására hajlandó volna, az osztrák hitelintézetnek az alapításban való részvétele mellett itteni fiókjának alapítása, ha nem is válnék fölöslegessé, ezt mégis a mostaniaktól elütő, egészen más előfeltételektől kellene függővé tenni. A kamara az országos magyar

bank fontosságától és hasznosságától áthatva, készséggel bocsátkozott a prágai tervezet érdemleges tárgyalásába; bevonta ezekbe a Magyar kereskedelmi bank néhány igazgatósági tagját is; egyrészt azért, hogy a kereskedelmi bank és a tervezett országos bank egybeolvadásának útját egyengesse; másrészt azért, hogy a Magyar kereskedelmi bank alapszabályainak szerves reformálása iránt mindenfelől felhangzott kívánságnak ezen az úton felelhessen meg. A kamara úgy véli, hogy a kereskedelem és ipar előmozdításán kívül, melyet az országos bank feladatául tűzött, a mezőgazdaságról sem szabad megfeledkezni, mert ennek Magyarország fölötté szegényes ipara mellett legfontosabb szerepe jutott a közgazdaságban és legszorosabb összefüggésben áll a nyerstermékek kereskedelmével. Ilyképpen az ingatlanhitel közvetlen támogatásban részesül addig is, míg a telekkönyvek rendszeresítése folytán a jelzáloghitelbanknál található kielégítést.« Végül pedig kiemeli: »Ismeretes, hogy Magyarország a monarchia valamennyi országai közül legmesszebb maradt el az iparban és az anyagi műveltségben, de termőföldrökének gazdagsága folytán oly ország, melyben minden foglalkozás, a kereskedelem minden ága, megfelelő ápolás mellett fölötté jövedelmező lehet; az a varázs-

vessző azonban, melylyel a mindenféle szunyadó őserő és a termőföld kincsei életre keltethők, a pénz, oly eszköz, melyben az ország mindig a legszegényebb volt. A meglevő pénzintézetek legnagyobbbrészt csak a kereskedelem szolgáltatában állanak és ennek is csak azt a részét támogatják, mely az ország fővárosában bonyolódik le; de ha a nemzeti jólét egyéb, épp oly hatalmas tényezőivel is számolunk, ha figyelemmel akarunk lenni a többi, a maga nemében szintén fontos kereskedelmi piacz szükségleteire is, ezt csak oly intézet alapításával érhetjük el, melynek a szükséges pénzeszközök rendelkezésére állanak.«

Egyébként kiemeljük, hogy akkor is foglalkoztak mezőgazdasági takarékos- és előlegpénztárak alapításának eszméjével. Céljuk lett volna, hogy egyrészt a takarékosági ösztönt fejleszszék, másrészt, hogy a mezőgazdáknak a megfelelő pénzt rendelkezésükre bocsássák, hogy termékeiken ne kellessen potom áron túladniok; az adó fizetésére megfelelő előlegeket bocsássanak rendelkezésükre és végül, hogy mérsékelt jutalék mellett gépek beszerzését közvetítsék.

Gondoltak magyar biztosító-intézet létesítésére is; arra az első lépések meg is tétettek. A mozgalom élén az ország legkiválóbb férfiai

állottak: Deák Ferencz, gróf Andrassy, báró Sennyey, Ürményi József, báró Eötvös József és mások. De a kereskedő-világ köréből is többen résztvettek a vállalkozásban és megint csak a Pesti Lloyd-társulat négy tagja, nevezetesen Ullmann Károly, Koppély Fülöp, Jellinek Móricz és Fuchs Rezső nagykereskedők voltak azok, kik szintén a mű létrehozásán fáradoztak.

Nagy figyelemben részesültek a vasutak. A pest–temesvári vonal kiépült, a déli vasút vonalai és a trieszti vonal előmunkálatai megkezdődtek és megalakult a Tiszavidéki vasúttársaság, mely csatlakozással az államvasúthoz, akkor már osztrák államvasút-társasághoz, vonalait Czegléd-ről Kassára és Aradra volt kiépítendő. Ezen vasúttársaságok központja Bécsben volt. A rendszerben feküdt, hogy minden Bécsben összpontosuljon és Bécs legyen a monarchia összes forgalmának központja. E mellett sok más terv merült fel a vasutak és utak kiépítésére. Szó volt az erdélyi vasútról, melynek a Bojcaszorosnál kellett volna oláh területre lépni; a Ferencz - József - vasút — tulajdonképpen déli vasút — pedig azon fáradozott, hogy keleten hódítson tért, mi végből gróf Zichy Ödön, a vasúttársaság alelnöke, hosszabb ideig tartózkodott Szerbiában, hogy Szerbián keresztül

Konstantinápolyba építsen vasutat. Ez a kísérlet is meghiúsult és csak negyedszázaddal később épült ki a budapest - zimony - belgrádi vasút. Megkezdődött a Tisza szabályozása is, illetőleg folytatódtak a negyvenes években kezdett csatornázási és töltési munkálatok. E munkálatokat az 1850-ben kinevezett központi Tisza-szabályozó bizottság vezette, mely a Tisza-szabályozó társulatokat erősen igénybe vette. Hogy erre a célra mily összegek állottak rendelkezésre, abból láthatjuk, hogy 1850-től 1856. végéig a Tisza-szabályozás munkálataira összesen 3.430,000 frt fordított. Tény az, hogy a vasútépítéseknel, valamint a vízszabályozó munkálatoknál a magyar vállalkozók jelentékeny részt vettek. A Tisza-vidéki vasút vonalait kizárólag magyar vállalkozók építették.

A kereskedelem csak lassan emelkedett. A gabonaforgalmat Győr versenye hátrányosan befolyásolta; míg Pesten 1856-ban a behozott gabona mennyisége 3.280,000 mérő volt, Győrött ugyanabban az évben a bevitt mennyiség 5.152,000 mérőt tett.

Megmozdult a bányászat is. Nagyban dicsérték az ország ásványkincsét, különösen az itt található szenet és vasat, azok kiaknázására azonban végtelenül keveset tettek. Az állam

1854-ben az államvasút-társaságnak 10·7 millió forintért eladta a resiczai és aninai vas-, réz- és szénbányákat, valamint 211,000 hold kiterjedésű óriási fekvőséget. De az első években a társaság vajmi keveset fordított a bányák kibővítésére.

A különböző terveknek hirtelen véget vetett az 1857-ben elemi erővel kitört kereskedelmi és tőzsdeválság, mely Franciaországból indulva ki, pusztítva járta be Németországot, Angolországot, Észak-Európát, Ausztriát és Magyarországot. Az a jelenség, melyet a gazdasági fejlődésben később is tapasztalhattunk, t. i. hogy a világra szóló válságok hazánkat akkor is elérték, ha azok közvetlen okai nálunk éppen séggel nem forogtak fenn, itt is észlelhető volt. Az 1857. évi válság története eléggé ismeretes; azokból a nagy változásokból eredt, melyeket a kaliforniai aranymezők fölfedezése, az aranyak Európába való özönlése, a vasutaknak óriási erővel megkezdett építése az egész kontinensen előidézett. Közvetlen okozója pedig az a vad spekuláció lett, mely a divatba jött hitelintézetek támogatása mellett napirenden volt. A válság pusztításai, különösen Észak-Németországban, borzasztóak voltak; jóllehet az osztrák nemzeti bank ezüstkészletének kis részével — 6 millió ezüst-tallérral — segítségére sietett Hamburg

városának, hogy a nagy kikötővárost, hol a szerencsétlenség legnagyobb mérvben fejlődött ki, a részleges válságtól megmentse, még sem volt elkerülhető, hogy a sok bukás következményeit Ausztria és Magyarország is meg ne érezze. Különösen két körülmény működött közre: a szabályozatlan valuta, melynek az összes áru-nemek árainak folytonos hullámozása járt nyomában, és a bécsi tőzsde túlspekulációja. Itt hat év alatt 5 millió forintnyi értékpapír vezetett be és a hitelrészvény, valamint a különböző vasúti részvények bő anyagot nyújtottak az akkori viszonyokhoz képest rendkívüli ügyletek kötésére. (A hitelrészvények például, melyek legmagasabb árfolyama 400 volt, a válság alatt 191-re, a nemzeti bank részvényei 1050-ről 940-re estek, a Ferdinánd császár északi vasút részvényeinek árfolyama majdnem 120 %-kal csökkent.) Pesten egymásután következett a jelentékeny áruházak bukása, melyek sorát az akkori első kézműárú-üzlet, a Boskowitz L. József és Társa cég nyitotta meg. A cég tönkrementése egyenesen szenzációs hatást gyakorolt akkor, mert a cég óriási hitelt élvezett s a fizetéseképtelenség nyilvánítása napján a tartozások összege 2.100,000 forintra rúgott. Ugyanakkor szüntették be fizetéseiket az Engländer H. és fia, Schulhof Móríc,

Guggenberger J. C., Mayer József, Hirsch J. H., Mayer János, Mandel Sam., Robitsek József, Seytz J. nagykereskedő-czégek. Százakra ment a bukások száma Ausztriában és Magyarországon; 1857. november hó egyik napján a kereskedelmi törvényszéknél és a bécsi országos törvényszéknél összesen 350 csőd volt kifüggesztve.

Természetes, hogy ezek az események a Pesti Lloyd-társulat tevékenységére is hatással voltak. A nagy kérdésekben a társulat ugyan nem fejtett ki önálló cselekvést, a mi a szigorú uralom alatt nem is lett volna lehetséges, de a kereskedővilág megalkotott központjában élénken vitatták a viszonyokat, a társulat tagjai mindenütt buzgón fáradoztak, a hol a meglévő intézmények emeléséről vagy újak alkotásáról volt szó. Sőt a szabad és független politikai szellem is megnyilatkozott a társulat tagjai között.

Érdemes a följegyzésre, hogy midőn 1856-ban az ország előkelőségei elhatározták, hogy az alkotmány helyreállítása végett kérvénnyel járulnak a király elé, az — egyébiránt soha el nem fogadott — beadvány 120 aláírója között a társulatnak öt tagja is szerepelt: Jálies Ferencz, a társulat elnöke és Mano István, Liedemann J. S. Frigyes, Vécsey Sándor, Fuchs Rezső választmányi tagok.

Másrészről a társulat oly állást vívott ki magának, hogy midőn 1856-ban a király és királyné hosszabb időre a magyar fővárosba érkezett, a társulat a pest-budai kereskedelmi és iparkamarával és a két kereskedelmi testülettel együttesen a Nákó-palota előtt gyönyörű diadaloszlopot emeltetett következő felirással:

»Ferencz József ausztriai császár, Magyarország királya, Erzsébet császárné Ő Felségeiknek jobbágyi hódolat jeléül, a pesti-budai kereskedelmi és iparkamara, a pesti szabadalmas nagykereskedők és polgári kereskedők testülete, a Pesti magyar kereskedelmi bank és Pesti Lloyd. 1857. május 4-én.«

1857-ben nyílt meg Pesten a kereskedelmi akadémia, melynek létrejöttén a Pesti Lloyd-társulat tagjai szintén buzgón fáradoztak és az akadémia alapjára jelentékeny tőkéket jegyeztek. A Lloyd-társulat ehhez az alaphoz 1857-től 1868-ig több mint 23,000 forinttal járult.

A társulat belső élete az első korszakban eleven és buzdító hatású volt; az egyesület rövid idő alatt oly állásra emelkedett, hogy minden egyes kereskedőnek becsületére vált, ha a társulat tagja lehetett. A társulat feladatának tekintette, hogy az érintkezést más körökkel is keresse, a mennyiben kiváló férfiak sorából tiszteletbeli tagokat

választott. Természetesen tekintettel volt a hatalom akkori birtokosaira; az akkori tiszteletbeli tagok között sok oly nevet találunk, melyek viselői az abszolút kormány közegei voltak. Ezek jegyzékét munkánk végén adjuk, itt csak kiemeljük, hogy közöttük a katonai kormányzó adlátusa, báró Augusz Antal, a hirhedt rendőrfőnök Prottmann József, és báró Gehringer mellett oly férfiak voltak találhatóak, mint Korizmics László, Balassa tanár, báró Prónay Gábor, Toldy Ferencz és Török Pál. A tiszteletbeli tagok jegyzékébe dr. Sturm Ede neve is fel van véve, a ki akkor mint országos törvényszéki tanácsos működött Pesten, később azonban az osztrák képviselőházban mint az alkotmánypárt vezetőinek egyike jelentékeny névre tett szert.

Nagy vonzó erőt gyakoroltak a társulat hangversenyei, melyek a legkiválóbb műélvezetet nyújtották. A társulat akkor is értett hozzá, hogy az első művészeket megnyerje; példaként fölemlítjük, hogy Dreyschok Károly, a híres zongoraművész a Lloyd termében is hallatta művészetét és ide jegyezzük egyik hangverseny műsorát az 1855. évből, melyben következő művészek szerepelnek mint közreműködők: Erkel Ferencz, a magyar nemzeti színház első karmestere, Bulyovszky Lila, továbbá Benza, Kőszeghi, Füredi, Ellinger

és Stoll énekesek, Doppler Ferencz és Károly akkori híres fuvolaművészek.

A társulat a város újjászervezése iránt is érdeklődött, 1855-ben a leégett városi vigadó fölépítését kezdeményezte, s az iránt maga fordult a többi testületekhez és a város tanácsához.

1856. augusztus havában Appiano József a társulat elnöke, kinek egyéniségét már fentebb méltattuk, hosszú szenvedés után meghalt. Néhány havi interregnum után, mely alatt Kern Jakab mint legidősebb igazgató vezette a társulat ügyeit, Jálics A. Ferencz választotta a társulat elnökévé, mely tisztét 1868-ig viselte. Pscherer Miklóst egyidejűleg igazgatónak választották. Jálics A. Ferencz egyike volt a főváros legkiválóbb kereskedőinek. Ő alapította 1822-ben azt a nagy borkereskedést, mely még ma is fennáll és az ország legtiszteltebb kereskedőcégei közé tartozik. Mint kereskedő, mint a százak tanácsának tagja, mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke és mint számos jótékony intézet tagja egyaránt kivívta polgártársai becsülését. Midőn agg korában a Lloyd-társulat elnökségéről leköszönt, a társulat közfelkiáltással élethossziglani tiszteletbeli elnökévé választotta.

A társulat egyéb tevékenysége saját napilapjának, a »Pester Lloyd«-nak kiadásában dom-

borodott ki. A lap első száma 1853. december havában jelent meg, történetét külön fejezetben tárgyaljuk. Ezenkívül a társulat minden országos vásár alkalmából részletes üzleti jelentést adott s a kiadásában megjelent naptár és címjegyzék, nagy népszerűségnek örvendett.

Az 1858. esztendő gazdasági téren nagyon érdekes és fölötte jelentős változásokat hozott. A konvencziós pénzérték eltűnt és helyébe az osztrák érték lépett, mint előfutárja az akkori kormány által tervbe vett valutaszabályozásnak, mely azonban betetőzésre sohasem jutott. A készfizes megkezdődött ugyan, de rövid idő múlva be is kellett szüntetni. A következő évben kitört háború minden arra irányuló kísérletet megghiúsított. Következett az új ipartörvény, mely az iparszabadságot hirdette és véget vetett a régi czéhrendszernek. A szabadelvű felfogás akkor hódított először tért; nemcsak az iparszabadság, hanem a kereskedelmi szabadság általában lelkes apostolokra talált; élénk mozgalom fejlődött ki a korlátoló hitel- és uzoratórvények megszüntetésére. Közben pedig sokféle intézkedés történt, mely a kereskedelemnek előnyére szolgált. A különböző vasútvonalak, nevezetesen a tiszai és buda—kanizsai vasút, melyekről már megemlékeztünk, kiépült; Pesten megkezdődtek

a rakpart munkálatai, nagy árúraktárak épültek és hosszas tárgyalások után külföldi árúk részére szabad raktár emeltetett. Egy évvel később bekövetkezett az olasz háború, melyet Napoleon császár januárban az akkori osztrák követhez, báró Hübnerhez intézett híressé vált újévi beszédével vezetett be; már az év elején általánosan érezhető volt a politikai bizonytalanság. A háború alatt a kereskedelem szunyadott s csak abban a részében működhetett némi eredménnyel, mely a hadsereg ellátásával foglalkozott.

Az olasz hadjárat szerencsétlen vége, Magenta és Solferino, az egész politikai rendszer bukását vonta maga után, mely belsőleg is elkorhadva, a helytelen pénzügyi gazdálkodás miatt sem tartotta volna magát tovább. Erre következett az 1860. év első alkotmányos mozgalmával; ez a mozgalom a kibővített birodalmi gyűlésnek — az úgynevezett »Verstärkte Reichsrath«-nak — Bécsben való egybehívásában jutott kifejezésre. Magyarországot néhány nagyon erélyes és elszánt férfia képviselte ott, kik az egész rendszert félelem nélkül itélték el és arra törekedtek, hogy a monarchiának egyedül jogos történelmi alapja, az alkotmány, helyreállítsassék. Többek között kiméletlen bírálatot illették az abszolút kormány gazdálkodását és közgazdasági rendszerét. Mi sem volt indokoltabb

e szigorú ítéletnél, mert az osztrák pénzügyi emberek tíz éven keresztül hiányt hiányra halmoztak, minek folytán az államgazdaságban, mint azt annak idején Lónyay Menyhért kimutatta, a lefolyt évtized alatt 1324 millió forintnyi deficit állott be.

A kibővített birodalmi gyűlés zárójelentésében többek között azt mondja: »A lefolyt tízéves pénzügyi korszak — Magyarország és társországainak bevonása folytán kibővített adóterületén — körülbelül 800 millióval több adót eredményezett a megelőző évtizednél; az állam tartozásai több mint 1300 millióval szaporodtak és az államvagyon 100 millión felül csökkent. Tisztában kell lennünk azzal, hogy állandó hiánynyal van dolgunk. E hiánynak jelentékeny tényezője az államadóssággal járó kamatteher, mely az egyenes adók egész hozadékát fölemészt; ennek csökkentésével a kiadások költségvetésében jelentékeny megkönnyebbülés volna elérhető. Természetes, hogy csak oly művelettel szabad az állam kamatterhének csökkentésén fáradozni, mely a szabad elhatározás és a szerződésileg vállalt kötelezettségek megtartásának elvén alapul és így az állam hitelezőinek igényeit minden tekintetben kielégíti.« Majd így folytatja a jelentés: »Pénzügyi helyzetünk összes külső jelenségei és eredményei ellenállhatatlan erővel arra a meggyőződésre

vezetnek, hogy az eddigi pénzügyi rendszer eljutott végső következményeihez és nem nyújt oly eszközt, mely az állam pénzügyeinek helyzetén alaposan segíthetne; éppen azért azok az eredmények a belső állapotok mélyen rejlő összefüggésére utalnak, melyeknek a pénzügyi helyzet csak egyik — és valószínűleg nem a legjelentékenyebb — jelensége; végre arra a felfogásra vezetnek, hogy pénzügyi helyzetünknek nem lehet valamely pénzügyi rendszabálylyal vagy művelettel véget vetni, hanem ott kell azt megragadni, hol a betegség csirája, a szerencsétlenség gyökere fészkel, ez pedig csak a monarchia belső állapotainak összességében található fel.«

Ugyanabban az időben játszódott le az Eynatten-Richter-féle per, mely a közigazgatásban uralkodó korrupciót tárta fel; Bruck báró, a szerencsétlen pénzügyminiszter, ki lángeszű daczára sem volt képes a rossz gazdálkodásnak véget vetni, sem a pénzügyeket újjászervezni, hivatalából kegyvesztetten történt elbocsátása után maga emelt kezét önmaga ellen és mint öngyilkos fejezte be életét.

A nemzeti élet újjáébredése.

Az ország újjászületésének és az alkotmányos állapotok visszatértének 1860-ban feltűnedező első sugarait elborította a legnagyobb magyar, gróf Széchenyi István halála, a ki önkéntesen választott száműzetésében, Döblingben 1861. április havában maga vetett véget életének. Egyetlen megrendítő panasz járta be az országot, midőn halálának híre elterjedt; a magyar nép megemlékezett a hervadhatatlan érdemeiről, melyeket Széchenyi hazánk újjáfejlesztése körül szerzett. Megemlékezett nagyszerű kezdeményezéseiről, melyek mind arra irányultak, hogy a népet szellemileg és gazdaságilag a század modern vívmányainak magaslatára emelje; fölevenedett annak az emléke, hogyan működött a forgalom, termelés és kereskedelem érdekében, miként ajánlotta politikai téren a mérsékletet és az erős surlódások elkerülését, hogyan buzdított arra, hogy erős kitartással elérjük a magyar nemzet általános jólétével biztosított szabadság nagy czélját. A kereskedői kar is mélyen átérezte a gondviselés-adta férfiú elvesztét; a Lloyd-társulat hivatásának és kötelességének

tartotta, hogy fájdalmának a maga részéről is kifejezést adjon. Az elhunyt özvegyéhez következő részvétiratot intézte:

Nagyméltóságú Grófnő!

A hazai kereskedelem emelése és fejlesztése érdekében alakult alulírott társulat hazánk összességével együtt mélyen megindulva áll a nagy hazafi sírjánál, kinek az ország annyi jótéteményt köszön, a ki különösen azon a téren, melyen szerény erőnkhez képest társulatunk is haladni törekszik, halhatatlan érdemeket szerzett. Szomorodott szívvel állunk sírjánál ama nagy férfúnak, a ki alkotója volt mindazon intézményeknek, melyek az ország fővárosának felvirágzását nagy mértékben előmozdították, hazánk legelső és legnagyobb polgárának sírjánál, a ki a haza javának szentelt tevékeny életével a nemzet örök hálóját érdemelte ki.

Értjük és oszthatjuk Nagyméltóságod és nemes családjának a szeretett férj, atya és rokon, az ünnepelt hazafi halála fölött érzett megmérhetetlen fájalmát. Ez a fájdalom az ország fájdalma; valamint Nagyméltóságod családja sok érdemdús tagjának legérdemesebbjét veszítette el, úgy a haza is, melynek egyes polgárai a nagy országcsaládot képezik, oly sok érdemes tagja közül az érdemekben leggazdagabbat gyászolja.

P e s t, 1860. április 22.

A mult század magyar történelme három nagy fejezetre oszlik. Az első fejezet 1825-ben kezdődik az alkotmányos élet újraébredésével, az országgyűlés tevékenységének és azon nagy-

szabású reformtörekvések megkezdésével, melyek a második fejezetben — 1848-tól számítva — a független magyar miniszterium alakítására vezettek és a szabadságharczczal végződtek. A harmadik fejezet az 1860. év végével kezdődik. A bécsi kormányok törekvése az idők változó folyamában mindig arra irányult, hogy Magyarországot önállóságától megfosztva teljesen a császárságba olvaszsa. De ezek a törekvések mind megghiúsultak; az utolsó 1860 vége felé, az úgynevezett Bach-korszak után semmisült meg. Ez is a cenzalizmus megmentésére irányuló kísérlet volt, a mennyiben új alkotmánytervvel állott elő, de szintén dugába dőlt s végre is az alkotmányos uralomnak kellett következnie. 1860. év októberében jelent meg a megjelenés hónapjáról elnevezett császári diploma, mely Magyarországon helyreállította az udvari kancelláriát és a megyei kormányzatot. De a bécsi kormánynak ez a lépése, melytől a zavarokból kivezető utat várták, elégtelennek bizonyult; Magyarország hangosan követelte az alkotmány teljes helyreállítását. Erre következett az úgynevezett februári pátens, mely központi birodalmi gyűlést létesítvén, abban Magyarország képviselői részére külön helyet tartott fenn. Magyarország sohasem ment oda, ellenben az 1861-ben össze-

hívott magyar országgyűlés a nemzet érinthetetlen jogainak megóvása szempontjából az egész nép egységének hatalmas megnyilatkozását juttatta kifejezésre. Ekkor történtek azok a nagyszerű kijelentések, melyek az országgyűlésnek a királyhoz intézett két feliratában --- Deák Ferencz nagy bölcseségének örök időkre szóló emlékoszlopaiban — csúcsosodtak ki. A haza bölcsének kifejtett alapelvei túléltek a Schmerling-rendszer »Verwirkungstheorie«-ját és sarokkövei lettek a korona és nemzet között 1867-ben létrejött kiegyezésnek.

Az alkotmányos élet helyreálltával egybeesik az ország gazdasági viszonyainak föllendülése. Az 1860. és 1861. évek fényes aratást hoztak az országnak, melyekkel szemben az európai kontinens termései gyöngék, sőt részben teljesen rosszak voltak. Ekkor emelkedett Magyarország először nagy jelentőségre az európai gabonakereskedelem terén, és Európa kenyérrel ellátásának számottevő tényezője lett. Ekkor fedezték fel, hogy a Bánság Európa magtára lehetne. Sok remény fűződött ehhez a felfogáshoz, de sajnos, a szép remények nem egészen teljesültek, mert húsz évvel később az új tengerentúli verseny már oly erőteljessé vált, hogy Magyarországot lassanként ismét háttérbe szorította.

A gabonakereskedelem föllendülése különösen Pestnek szolgált javára; a főváros az ország határain belül létező versenytársait, különösen Győrt és Mosont rohamlépésekben szorította le és uralkodó állásra emelkedett. Előmozdította ezt a malomipar fejlődése is, a mennyiben akkor már hét gőzmalom és 110 hajómalom körülbelül $2\frac{1}{2}$ millió mérő, azaz 1.700,000 métermázsa búzát őrölt.

Az is javára szolgált az országnak, hogy a szeszfőzés szépen fejlődött, és a szesz — különösen Olaszországba — erős kiviteli cikket képezett. Az összes kereskedelem és forgalom bizonyára rohamosan emelkedett volna, ha az ezüst-ázió hullámzása nem öltött volna oly veszedelmes arányokat. 1861-ben az ezüst áziója 51% volt, egy évvel később pedig 12%-ra süllyedt.

A népet általános munkakedv és tettvágy fogta el, a mi főleg a közgazdasági törekvésekben nyilvánult. A gazdaság, kereskedelem és a forgalom minden terén javításra, fejlesztésre irányuló törekvésekkel találkozunk, melyekben a Pesti Lloyd-társulat és tagjai szünet nélkül élénk részt vettek. A kereskedelem első sorban közlekedési eszközök hiányát érezte; ezen a hiányon segítő, a tervek egész sora keletkezett. Ebbe az

időbe esik egy új magyar gőzhajózási társaság alapításának, a Tiszavidéki vasút Galicziával való összeköttetésének, az erdélyi vasút, a pest-losonci vasút, az Esztergom-Nánáról Oderberg felé vezető vonal, a selmecz-szőnyi vonal és a pest-zimonyi vasút építésének terve. E mellett különböző bankok alapításának eszméje merült fel, nevezetesen a magyar földhitelintézeté, a magyar takarékpénztáré és egy harmadik nagy takarékpénztáré. Akkor alakult a »Pannonia« viszontbiztosító társaság, melynek igazgatóságában a Pesti Lloyd-társulat tagjai közül Ullmann Károly, Aebly Adolf, Gottesmann Miklós, Koppély Frigyes és Vilmos, és Ullmann M. G. foglaltak helyet. Megtették az első lépéseket a »Pannonia« gőzmalom-részvénytársaság alapítására, melyben szintén a Lloyd-társulat tagjai működtek; e vállalkozásban a főszerep a főváros kereskedelmében és társadalmi életében oly jelentékeny állásra hivatott Wahrmann Mórnak jutott, kinek oldalán Ullmann József és Strasser Alajos állottak. A legkülönbözőbb termelési ágak képviselői buzgón és karöltve fáradoztak a munka folytatásán. A londoni világkiállításon jelent meg Magyarország első izben saját lobogója és saját czímere alatt; ott a Lloyd-társulatot Térey Pál és Érkövy Adolf, a kereskedelmet Koppély, Posner és má-

sok képviselték. Midőn az országos földművelési egyesület a magyar forgalmi élet emelése ügyében 1862-ben nagy értekezletet tartott, erre Kochmeister Frigyes, Weisz B. Ferencz és Rósa Lajos, a Lloyd-társulat kiváló tagjai, szintén meghívást kaptak, hogy az építendő vasutak és forgalmi utakról véleményt adjanak. Az értekezlet a résztvevők legteljesebb egyetértése mellett hozta határozatait.

A Pesti Lloyd-társulat élénk részt vett az akkori mozgalmakban és a legkülönbözőbb irányokban fejtette ki működését. Különösen kiemeljük, hogy a bankutalványok forgalmának bővítésén fáradozott és megragadta az áru- és értéktőzsdé alapításának eszméjét. Működésének szelleme kitűnik Kern Jakab egyik igen érdekes fejtegetéséből, melyben következőket írja:

»Hazánkban egyesek bizonyára sokat kutatnak, törekednek és működnek. Meggyőződésünk szerint azonban az egészséges közgazdaság tényezői csak úgy fejthetnek ki eredményes tevékenységet, ha a társadalom egyes alkotó elemei vallásra, nyelvre, állásra és hivatásra való tekintet nélkül szabadon és akadálytalanul fejlődhetnek. A fáradozást csak akkor koronázhatja a helyes alkotások teljes sikere, ha mindenki

zavartalanul, egyenlő jogokkal, és így hasonló kedvvel vehet részt azokban, ha erejét mindenki kifejtheti és mindazt meg is teheti, a mit tennie módjában áll.«

Különösen egy kérdés, t. i. a hitel kérdése, foglalkoztatta a kereskedői köröket. A régi magyar törvényeknek, különösen az 1840. évi váltótörvénynek újból hatálybalépte nagyon egészségtelen állapotokat teremtett s majdnem válságra vezetett. A kereskedő-körök az osztrák váltótörvény visszahelyezését kívánták, a mit viszont mások hazafias okokból elleneztek. Az ügy érdekében ismét csak Kern Jakab szállott síkra, a ki erre nézve következőképpen nyilatkozott:

»Emlékebe kell hoznunk azon férfiaknak, kiken a nemzet bizalma nyugszik, úgyszintén azoknak, kik a közvéleményt a sajtó útján vezetik és részben uralják, hogy súlyt kell helyezniök a sürgető követelésekre, melyeket a kereskedő-világ szorult helyzetében hangoztat. A hitel mindenütt, a hová a civilizáció eljutott, a közforgalom egyik legfontosabb emeltyűje. De azt oly törvényes gyakorlattal kell körülbástyáznunk, a milyent az idők járása és a megnyilatkozó gyakorlati élet követel. Múlhatatlanul szükséges, hogy az országgyűlési határozatok meghozataláig a törvénynek ideigle-

nesen oly gyakorlati alkalmazást szerezzünk, mely a hitelt megvédi és támogatja, a hiányokat pedig, melyek lidérczként nehezdednek reánk, mellőzi.«

Egy másik helyen a kereskedő-osztály kijelenti: »A kereskedő-világ egyik részének jólétét, másik részének erkölcsösségét áldozzuk fel a merev alkotmányosságának.« Wahrmann Mór pedig azt írja, hogy a kereskedelem parlagon hever, »mert törvényeink nem nyújtanak biztosítékot arra nézve, hogy adósunk ok nélkül a fizetést nem fogja megtagadni, mert törvényeink értelmében a leggazdagabb embernek sem kell fizetnie vagy csődöt kérnie maga ellen, és végül, mert elrendelt csőd esetén sincs szigorú, beható büntető vizsgálatnak helye. Fölötte sürgős tehát e törvények módosítása, azok szigorubb kezelése. Ezt kívánja a kereskedelmi hitel, ezt kívánja a hitel általában«.

A kereskedők akciója sikerre vezetett. Az országbiró értekezletet hívott egybe, melyen ismét a Kochmeister és Fuchs ismert nevek viselői vettek részt. Érvelésükkel sikerült elérniök, hogy a bíróságok sokkal szigorubb gyakorlat álláspontjára helyezkedtek.

Az 1863. esztendő, mely teljesen rossz termése folytán oly végzetessé vált és az országot

példátlan inségbe sodorta, a kereskedelmet nagy-jelentőségű intézmény létrejöttével gazdagította. Ebbe az évbe esik ugyanis a pesti árú- és értéktőzsde alapítása, a mi első sorban a Pesti Lloyd-társulat érdeme. A kezdeményezés a pesti kereskedelmi és iparkamarából indult ugyan ki, melyben a Pesti Lloyd-társulatnak sok tagja foglalt helyet, — ezért tehát a kamarát illeti az elismerés, de a terv keresztülvitele kizárólag a Pesti Lloyd-társulat műve. Az osztrák pénzügy-miniszterium 1860. évi február 26-án rendeletet bocsátott ki a monarchia nagyobb forgalmú helyein árú- és értéktőzsdék felállításáról. Ezen rendelet alapján ugyanazon év szeptember havában a Pesti Lloyd-társulat Pesten létesítendő árú- és értéktőzsde engedélyezéseért folyamodott a helytartó-tanácshoz és egyidejűleg bemutatta az alapszabályok tervezetét. A kérvény a magyar udvari kancelláriához került, mely azonban azt a maga hatáskörében el nem intézhette, mert e miatt az osztrák pénzügyminiszteriummal hatásköri vitába keveredett. Az osztrák pénzügy-miniszterium az alapszabály-tervezet módosítását követelte; a Pesti Lloyd-társulat 1861. december 10-én a kívánt módosítások bemutatásával újabb kérvényt nyújtott be. Kérvény és alapszabályok azután elintézetlenül heverték 1863. júniusáig.

A helytartó-tanácsnak 1863. május 16-ról kelt rendelete alapján ugyanazon év június 3-án Pest város tanácsa vette tárgyalás alá a tőzsde ügyét. A helytartó-tanács hivatkozott rendelete szerint az árú- és értéktőzsde alapszabályai elnyerték a jóváhagyást, azok a megerősítési záradékkal leendő ellátás végett hiteles magyar szövegben és három példányban nyújtandók be a helytartó-tanácsnál. Ehhez képest a tanács felszólítja a kereskedelmi és iparkamarát, mint a melyhez csodálatos módon végzését intézte, hogy a három példányt a város tanácsának minél előbb bemutassa.

A Pesti Lloyd-társulat, mihelyt az alapszabályok jóváhagyásáról tudomást nyert, rögtön megtette a tőzsde végleges megalakulására szükséges lépéseket. E végből bizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak: Jálics Ferencz elnök, Kern Jakab és Kochmeister Frigyes igazgatók, Perger Ignác, Aebly Adolf, Ullmann M. G., Weisz F. B., Herczfeld Vilmos, Resch Lajos és Lányi J. társulati tagok. Ezenkívül a banküzletek képviselői közül a bizottságba bevásztattak: Darier Gyula, Cohen J. F., Holl Frigyes, Semler Frigyes és Wahrman Mór. A bizottság 1863. október 14-én tartott első ülésében elnökéül Kochmeister Frigyest választotta; haladéktalanul

gondoskodott a szükséges berendezésekről és a tőzsdebiztos kineveztetéséről; a tőzsde vezetésére ideiglenes bizottságot alakított, melybe a pest-budai kereskedelmi és iparkamara és a két kereskedelmi testület négy-négy tagot választott. A kereskedelmi és iparkamara részéről kiküldettek: Weisz F. B., Fröhlich Frigyes, Holl Frigyes, Semler Frigyes; a nagykereskedők testülete részéről: Kern Jakab, Medetz József és Wahrmann Mór; a polgári kereskedelmi testület részéről: Aebly Adolf, Flesch Móricz, Kunewalder Lipót és Strasser Alajos. A bizottság 12 tagja ugyanazon év december 8-án ült össze először és fölkérte a kereskedelmi és iparkamara akkori elnökét, Kochmeister Frigyest, hogy a bizottság értekezletein jövőre is részt vegyen s tárgyalásait mint elnök vezesse. Ugyanez az ülés tudomásul vette, hogy Lakatos Lajos, nyugalmazott helytartósági fogalmazó neveztetett ki tőzsdebiztossá. A tőzsdei rendtartás kidolgozására Weisz F. B.-t, Kern Jakabot és Kunewaldert, az áruüzleti szokások egybegyűjtésére Flesch Móriczot, Aebly Adolfot és Strasser Alajost, az értéküzleti szokások kidolgozására Wahrmann Mórt, Holl Frigyest és Semler Frigyest kérte fel a bizottság. Az áru- és értéktőzsde megalapítását nagyjelentőségű vívmánynak s új

üzleti korszak kezdetének tekintették, jóllehet különösen az értékpapír-forgalom anyaga nagyon csekély volt, összesen a részvények 12 fajára szorítkozott.

A pesti árú- és értéktőzsde ünnepélyes megnyitása 1864. január 8-án a Lloyd-társulat nagytermében ment végbe. Résztvettek azon a város akkori főpolgármestere, Krásznonyi, az országfejedelmi tőzsdebiztos, Lakatos, a Lloyd-társulat egész képviselőisége és különböző testületek. Báró Kochmeister a tőzsdét következő beszéddel nyitotta meg:

Tisztelt Gyülekezet!

Egybegyűltünk ma itt, e helyen, melyet már elődeink azon célból szereztek meg, hogy a helybeli kereskedelmi érdekek gyűlöpontjává tegyék, ez épületben, mely azért emeltetett, hogy helyiségei kereskedelmi céloknak és intézményeknek szolgáljanak; e helyen végre, hol már egyszer kísérlet tétetett arra nézve, hogy a forgalom a helybeli üzletemberek személyes összejövetelc által központosíttassék s ezáltal megkönnyíttessék.

Még eddig nem érettek el mindazon szép célok, melyeket e ház alapítói maguk elé tűztek; a két kereskedelmi testület egyesülése egy nagy, hatalmas és befolyásos testületté még mindig nem teljesült; a kereskedelmi épület — sajnos — még mindig nem ment át a kereskedelmi kar ily összességének kizáró tulajdonába, s még ha a pénzeszközök elegendők vol-

nának is, vagy azok rendelkezésre bocsáttatnának is, még akkor is nagy, majdnem legyőzhetetlen akadályok állják a társaság némely alapszabálybeli intézkedései folytán útját az alapítók szándéka mielőbbi megvalósításának.

Ámbár tehát e körülmény miatt nincsenek is még jelenleg ezen épület összes helyiségei azon bőkezűséggel közérdekű kereskedelmi célokra és intézményekre fordítva, mint a hogy az építők tervezték, s mely csak akkor lesz teljesen elérhető, ha az épület a kereskedelmi kar általános birtokába jut, mégis már örömmel látjuk, hogy a testületek irodái mellett a pest-budai kereskedelmi és iparkamara, a Lloyd-társulat, a gabona-csarnok és a távirdai hivatal egyesülnek ez épületben, s végre a mai napon ismét egy új fontos intézmény, a »Pesti áru- és értéktőzsde« foglalja el e házban az őt megillető helyet.

Nem vállalkozom arra, hogy itt helyben egy tőzsde nagy jelentőségét, annak a forgalom megszilárdítása és szabályozása szempontjából való szükségességét, továbbá a tőzsde hathatós befolyását piacunk jó hírére és hitelére részletesebben fejteggsem, mert azon meggyőződésben vagyok, hogy Önök, uraim, mindnyájan teljesen ismerik és méltányolják e mozzanatokat; nem akarok túlvérmes várakozásokat sem kötni a tőzsdei forgalom rögtönös jelentékeny emelkedéséhez, vagy üzleti terjedelmünk rohamos, szokatlan gyarapodásához, mert ehhez nem csak az idő és a körülmények kedvezése, hanem különösen mindegyikünk komoly, kitartó akarata szükséges, mely arra legyen irányozva, hogy a fiatal intézményt gyakorta, kezdetben talán szokásaink, kényelmi vágyaink és érdekeink némi feláldozásával is, keressük fel, használjuk és élénkítsük. De helyén találok megérinteni itt azon lényeges különbségeket, melyek az egykor fennállott kereskedelmi csarnok

és a most életbe lépő nyilvános tőzsde közt fennállanak, s melyek alkalmasak arra, hogy az utóbbinak sikeréhez bizalmat gerjesszenek.

Az előbbi »Csarnok«, a tőzsde gyöngye pótlója, egyes kereskedők magánegyesülete volt, kik ugyan a nap bizonyos szakában ügyletek kötése végett egybe akartak gyülekezni, ámde hiányzott az egyesülésnél a nyilvánosság, az általánosság jellege, a törvények szankciója és oltalma, az alkuszok közvetítése, valamint mindennemű rendszabályok és üzleti szokások; ellenben az új tőzsde a magas kormány által jóváhagyott alapszabályokban gyökerezik és annak oltalmára és gondviselésére számíthat.

A tőzsde árjegyzései hitelesek, nemcsak birói határozatok alapjául szolgálnak, hanem irányadók oly pénzelőlegek megszabásánál is, melyeket a Pesti magyar kereskedelmi bank és más pénzintézetek nyújtanak.

A tőzsde nyilvános, és nemcsak az egész kereskedői kar van hivatva annak látogatására, hanem egyúttal alkalmas találkozóhelyül szolgálhat a földbirtokosra és gazdára nézve terményeik legjobb értékesítése céljából; különösen pedig az által, hogy az összes helybeli hites alkuszok kötelezve vannak a tőzsde látogatására, gondoskodva van a kereslet és kínálat gyors és megbízható közvetítéséről.

Önök, uraim, a Lloyd lapjában már olvasták a tőzsdei ideiglenes bizottmány előmunkálatait, a tőzsdei rendtartás, az árukra, valamint az értékpapírokra vonatkozó usanceok megállapítása tekintetében, melyek mind lényegesen elősegítik a helyi forgalom megkönnyítését és szabályozását, az elvállalt kötelezettségek biztos teljesítésére figyelemre méltó kezességet nyújtanak és vitás eseteknek gyors és a kereskedelem valódi érdekeinek megfelelő elintézésére rég óhajtott segédeszközt nyújtanak.

Mіндеzen szabályzatok fel fognak terjesztetni a magyar királyi helytartó-tanácsához és a tapasztalathoz és szükség-hez képest kívánatos módosítások felől mindig buzgón fog gondoskodni ezen bizottmány, melynek fáradságos előmunkálataiért nagy hála- vagyunk kötelezve, melyet ezennel ki is akarunk fejezni.

Ezen buzgalmat teljes bizalommal is várjuk el az Önök által már ismert 12 bizottmányi tagtól, kiket az alapszabályok alapján ideiglenesen a két kereskedelmi testület és a budapesti kereskedelmi és iparkamara választott meg, s elvárjuk ezt a tőzsdei titkár tevékenységétől és körültekintésétől is.

Minden olyan esetben, midőn a tőzsde felvirágzása és annak céljai előmozdítása a magas magyar helytartó-tanácsnál buzgó pártolást tesz szükségessé, fölkérem királyi biztosunkat, Lakatos Lajos urat, hogy szíves támogatását ne tagadja meg, a tekintetes városi hatóságnak pedig, melyet Krászonyi József főpolgármester úr képvisel körünkben, ajánlom fiatal intézetünket jóakarataiba és támogatásába, mint oly intézményt, melynek erősítése és felvirágoztatása közvetlenül városunk gyarapodását és jólétét is maga után vonja.

Önöket pedig, uraim, a két kereskedelmi testület tagjait, a kereskedelem, ipar és pénzintézetek vezetőit és előljáróit, a gazdákat, gyárosokat, iparosokat és alkuszokat ismételve fölkérem, iparkodjanak a tőzsdének rendes és szorgalmas látogatása és üzleteiknek lehetőleg a tőzsdén való kötése által intézményünknek egészséges és erőteljes életet biztosítani.

Én, tisztelt uraim, a budapesti kereskedelmi és iparkamara nevében szólok Önökhöz, mely a tőzsde felállításának engedélyét megszerezte, és mely annak szervezését előkészítette; e minőségemben átadom a tőzsdei bizottmánynak a felsőbb helyen jóváhagyott alapszabályokat, továbbá — mint a fenn-

állott kereskedelmi csarnok örökségét — annak körülbelül 600 forintnyi vagyonmaradványáról szóló kimutatást és végül a pesti nyilvános áru- és értéktőzsdét megnyitottnak jelentem ki és azt a közforgalomnak ezennel átadom.«

E nagy hatást keltett tartalmas beszéd után Weisz B. F., mint a tőzsdei bizottság legidősebb tagja, emelt szót, köszönetet mondva a kormánynak az intézet engedélyezéseért, nemkülönben a városi hatóságnak, továbbá a kereskedelmi kamarának, mely az alapszabályokat kidolgozta, és a Pesti Lloyd-társulatnak, mely nagyban elősegítette az új intézet alakulását. Átérve a bizottság tevékenységére, szóló kiemeli a bizottság által készített tőzsdei rendtartást, továbbá az áru- és értékpapir-üzletre vonatkozó szokásokat. Különösen az usanceokba sok jótékony újítást vettek fel, ilyen a gabonaneműek adás-vétele súly szerint, a göngysúlyok rendezése és végre a választott bíróság létesítése. Ez utóbbi intézmény lelkiismeretes kezelés mellett a legáldásosabb hatással lesz a közforgalomra, a mennyiben vitás esetek eldöntése, mely a peres úton sokszor évekig tartott el, éppen annyi nap alatt lesz eldönthető. Ezen újítás jótékony következményei már maguk elegendő alkalmul szolgálnak arra, hogy a jövő nemzedék meglepéssel emlékezzék vissza a mai

napra. Mivel azonban --- úgymond --- a földön semmi sem lehet tökéletes, a bizottság annak tudatában, hogy az általa létesített mű még fejlődésképes, czélszerűnek látszó javaslatok és kívánságok bejegyzésére külön könyvet rendezett be. A kívánságokról szólva maga részéről azon óhajnak ad kifejezést, hogy az intézet viruljon és emelkedjék, talajából a kereskedelem erkölcsi és anyagi érdekei úgy fejlődjenek, hogy többé semmi kívánni valónk ne lehessen.

Ezután a Lloyd-társulat igazgatója, Kern Jakab állott fel, hogy a városi hatóság képviselőjét üdvözölje a Lloyd-társulat nevében. Szónok beszédjében főképpen Pest város nagy jelentőségére utal, mely nemcsak mint hazánk fővárosa érdemel említést, hanem mint világ-részünk kereskedelmének egyik emporiuma is. A kereskedői kar sokban járult hozzá, hogy a város felvirágzását megalapítsa, s minden új alakzat, a mely a kereskedelmi tevékenység terjedelmét kibővíti, városunk jelentőségére is nagy mértékben ki fog hatni. A Lloyd-társulat, mely a kereskedői kar kebeléből alakult, a tőzsde megnyitásával új időszak közeledtét ismeri fel kereskedelmi viszonyunk biztos fejlődésében. Ezért a társulat legnagyobb készséggel nyitotta meg

eddig csupán a társas összejövetelnek szolgált szép helyiségeit a tőzsdeidő alatt a közforgalom céljaira. »Így tehát — folytatja szónok — ne csak közösen élvezzük a forgalom nagy jótéteményét, hanem igyekezzünk azt közösen elő is mozdítani.« Beszéde további folyamán megjegyzi, hogy a szokások, bár azok bő anyagát eddig is alaposan tárgyalták, még nincsenek teljesen kimerítve, de idővel ezen a téren is előbbre juthatunk. Előadását az uralkodónak, a törvények oltalmazójának éltetésével fejezte be, kinek hatalmas gondoskodása minden jóra és hasznosra kiterjed.

Miután még Krászonyi főpolgármester a fiatal intézményt a városi hatóság oltalmáról és jóakarataról biztosította, elnök az ülést be-rekesztette.

A tőzsde fennállásának első éveiben a Pesti Lloyd-társulat anyagi támogatására szorult. Támogatta a társulat a gabonacsarnokot is, melynek szükségleteihez évente körülbelül 2000 forinttal járult. Ezek a járulékok — mint a társulat akkori mérlegeiből kitűnik — az árú- és értéktőzsde részére 2177 forintot, a gabonacsarnok részére 1903 forintot, azután 1872-ig az árú- és érték-tőzsde és a gabonacsarnok részére együtt évente 3000 forintot tettek. A gabonacsarnok és a tőzsde

egyesítésére irányuló törekvések már 1864-ben, közvetlenül a tőzsde megalapítása után jelentkeztek, de a két intézmény tényleg csak 1868-ban egyesült. A létrejött megállapodás szerint a Pesti Lloyd-társulat által 1854-ben alapított gabonacsarnok egyesül ugyan a tőzsdével, de a gabonacsarnok részére külön helyiségek tartandók fenn; továbbá a Pesti Lloyd-társulattal külön megállapodás lesz létesítendő, hogy az új Lloyd-épületben a tőzsde és a gabonacsarnok részére elkülönített helyiségeket bocsásson rendelkezésre. Ez a megállapodás 1864. márczius 24-én jött létre.

Az 1864. és 1865. évek az ország kereskedelmére és iparára, gazdasági föllendülésére általában nagy jelentőséggel bírtak; hazánk gazdasági történelmében fordulópontot jelentenek. A politika terén is hatalmas változás ment végbe; az 1861-iki országgyűlés feloszlása után, 1865 közepe táján, miután a februári pátens szerzője, Schmerling megbukott és a Belcrediminiszterium jutott kormányra, az uralkodó a magyar földművelési egyesület meghívására megjelent a fővárosban, az ellentétek kiegyenlítése végett ugyanazon év december 10-ére az országgyűlést azzal a kifejezett programmal hívta egybe, hogy a magyar alkotmányt teljesen helyreállítsa és az országnak az osztrák örökös tartományokhoz

való viszonyát szabályozza. Ő Felsége ittléte alkal-mával történt először, hogy az udvari ebédeken a kereskedelem képviselői is hivatalosak voltak; megint a Pesti Lloyd-társulat két vezető férfia, t. i. Kochmeister Frigyes és Vécsey Sándor, részesült abban a megtiszteltetésben, hogy a király asztalánál részt vehetett.

A gazdasági mozgalom széles hullámokat vetett; azzal kezdődött, hogy mindenütt kísérletet tettek a még hiányzó berendezések létesítésére. Megkísérelték a vasúti hálózat kibővítését, bankokat alapítottak, árúraktárak felállítását kezdeményezték, sőt iparvállalatok létesítését is kockáztatták. Az országos földművelési egyesület a forgalom ügyét Lónyay Menyhért részvétele mellett szakértekezlet elé vitte; ebben nagy súlyt helyezett a pesti kereskedői kar közreműködésére is. A Pesti Lloyd-társulat vezetői közül Kochmeister Frigyes és Weisz B. Ferencz vettek részt a szakértekezlet tanácskozásain. A szakértekezlet következő vasúti vonalak haladék-talan kiépítésének szükségességét hangsúlyozta: a pest–bécsi jobbparti vonalét, a Pest–Fiume, a Nagyvárad–Kolozsvár–Brassó, a Kassa–Galiczia és az Esztergom–Selmeczbánya–Jablunka–Oderberg közötti vasúti vonalakét. Az úgynevezett Erdélyi vasút tényleg megkapta az építési

engedélyt és az alföldi vasút — később alföld-fiumei vasút-társaság — építése megkezdődött. Az »István« szénbánya-társaság, melyből nagyon nehéz viszonyok közepette a mai Salgótarjáni kőszénbánya-részvénytársaság alakult, engedélyt nyert a pest-losonczi vasút építésére, mely, miután azt az állam 1867-ben megvásárolta, az államvasutak első vonalát képezte. Ennek a vasútnak egyébként különös sorsa volt. Financirozását a Schuller és társa bécsi cég vette át azzal a kötelezettséggel, hogy elsőbbségi kötvényeit — 85-ös árfolyamon — értékesíti, ezzel szemben pedig az építés költségeit a szükséghez képest fedezi. A Schuller és társa cég csődbe jutott, ennek folytán a losonczi vasút-társaság is beszüntette fizetéseit, kénytelen volt önmaga ellen csődöt kérni és a részvényesek befizetett pénzüket egészben elvesztették. Ugyanakkor létesült a Pestről Újpestre vezető lóvasút. A társaság élén szintén a Pesti Lloyd-társulat kiváló tagjai, Jellinek Mór és Perger Ignác, állottak.

Az ipar fejlesztésének szüksége mind sürgetőbben jelentkezett. Az 1863-ik évi példátlanul rossz aratás által előidézett inség az összes gondolkozó elemekkel megértette az ipari tevékenység megteremtésének sürgősségét; a törekvések oda irányultak, hogy az iparmozgalom támogatására

valamely központot teremtsenek. E mozgalom eredménye volt a magyar iparegyesület megalakulása. Az egyesület alakuló ülését a Pesti Lloyd-társulat termében tartotta; élén báró Eötvös, a kiváló államférfiú és politikus állott, mellette Csengery Antal és a kereskedők részéről Ullmann Móricz, Weisz B. Ferencz és Ullmann Károly. Báró Eötvösnek az egyesületben tartott beszédéből csak következőket idézzük:

Ha a mondottakat összefoglaljuk, azon meggyőződéshez jutunk, hogy jelen helyzetünk tagadhatatlan hátrányai szintügy, mint azon veszélyek, melyekkel a jövő fenyeget, főképpen egy kútfőhöz vezethetők vissza, s ez az iparunk hiánya. — Ha gazdaságunk okszerű folytatásához a kellő tőkék hiányzanak, s ez által a külföldnek naponként inkább tributáriusaivá válunk, ha belső vásárokat nélkülözve, termékeink kelendősége szinte a külföldtől függ, s azért az árakban példátlan fluktuációkat tapasztalunk; ha országunk kevésbé termékeny és sűrűbben népesített részeiben a nép sokszor nyomorral küzd, s még az ország azon részében is, melyet méltán Kánaánunknak nevezünk, hasonló állapotoknak megyünk elébe, ez mind onnan veszi eredetét, mert ipar nélkül sem nagyobb tőkék felhalmozása, sem a mezei gazdaság termékeinek biztos vására, sem nagyobb népesedés mellett, a kézi munkának állandó s biztos felhasználása nem lehetséges, s azért úgy vagyok meggyőződve: eljött az idő, hogy a nemzet tevékenységének ezen ágára is fordítsuk figyelmünket.

Oly ország, melynek népessége egyes és éppen nem termékeny részeiben négyszögmértföldenként 3000 lelket felül-

halad, mely mezei termékeinek belső vásárt nem talál, melynek egy részében a munkáskezek elfoglalva nincsenek, s mely azon gyártmányokat, melyeknek nyers anyagát maga állítja elő, drága pénzen a külföldről vásárolja: megért arra, hogy az ipar egyes ágainak emelésére fordítsa figyelmét.

Báró Eötvös az iparpártolás ügyét azzal is előbbre vitte, hogy sokoldalú elfoglaltsága daczára élére állott az ugyanazon évben alakult Első Magyar Iparbanknak, mely különösen a kisiparosok támogatását tűzte feladatául.

Ebbe az időbe esik a »Concordia« gőzmalom-részvénytársaság és a Magyar szeszfinomító-részvénytársaság alapítása. Tervbe vették a pestbudai összekötő vasút építését, a mérnöki tanács pedig Pest kereskedelmi forgalmának emelésére a pesti Duna-csatorna tervét dolgozta ki. Tervezték továbbá közraktárak és árúraktár-társaságok alapítását. Az utóbbiaknak élén gróf Andrássy Gyula és Lónyay Menyhért, a Pesti Lloyd-társulat részéről pedig Ullmann Mór és Koppély József állottak. Ugyanakkor alapított az Árpád-malom, a Pest-budai gőzmalom-részvénytársaság és a Budai gyár-részvénytársaság. A mozgalom a fővárosból átment a vidékre is; Temesvárott kereskedelmi és iparbank, Szegeden gőzmalom- és vízvezeték-részvénytársaság alapításán fáradoztak. 1864 végén az országnak már 32 takaré-

pénztára volt, a két nagy fővárosi takarékpénztár pedig 17·6 millió forintnyi betétállománnyal rendelkezett. Említésre méltó, hogy a pesti ruhakészítők nyersszövetek beszerzésére már 1865-ben egyesület alakításának tervével foglalkoztak; a napjainkban annyira kifejlődött szövetkezeteknek ez volt első megjelenése.

A kereskedelem nagy mértékben emelkedett. Az 1864. esztendő aratása kitünő, az 1865-iké igen jó volt s Pest gabonaforgalma soha nem sejtett magasságot ért el. Fönnebb megemlékeztünk az ötvenes évek gabonaforgalmának főbb számadatairól, itt csak rámutatunk, hogy Pest gabonaforgalma az ötvenes évek egy-két millió mérőjével szemben 1865-ben már 6·2 millió mérő volt.

Általánosan elismerték, mily nagy jelentősége van a kereskedelemnek az ország fővárosára; fokozott fejlesztésén különböző kezdeményezésekkel fáradoztak, hogy Pest jelentősége ezzel is minden irányban emelkedjék. Az 1865. évi december 10-ére egybehívott országgyűlés megnyitása előtt lezajlott választási mozgalmakban a legkiválóbb férfiak fejtették ki nézeteiket a kereskedelem fontosságáról. Pesten már ekkor nagy volt a hajlandóság, hogy a kereskedelmi elemet saját tagjainak egyike képviselje az or-

szággyűlésen. A Lipótvárosban Vécsey Sándort, a Lloyd-társulat későbbi elnökét, kérték a jelölés elfogadására, de ő báró Kemény Zsigmondra, a »Pesti Napló« szerkesztőjére való tekintettel e kitüntetésről lemondott, minthogy báró Kemény a neki felajánlott jelöltséget már előbb elfogadta volt.

Az elhangzott választási beszédekben az anyagi érdekek hangsúlyozása sokkal erősebben jutott kifejezésre, mint azelőtt bármikor. Ghyczy Kálmán többek között így szólott:

»A külfölddel szemben a szabad kereskedelemnek vagyok híve, itt benn pedig az iparra, kereskedelemre és földművelésre súlyosan nehezedő terhek könnyítését és a forgalmi eszközök tökéletesbítését kívánom. Az iparszabadság eszméje ma már el nem utasítható. Hogy az iparosoztályt a verseny, a gyárak túlsúlya és a tőke ereje ellen megvédhessük, ápoljuk a csodahatású társulás eszméjét; pénzüintézetek alapításáról és szaporításáról akként gondoskodjunk, hogy azoknak a vidék, a kis kereskedő és iparos lássa hasznát. Emeljük a kereskedelmet, ipart és forgalmat alkalmas tanintézetek felállításával.«

Hasonló értelemben nyilatkozott Csengery Antal és Trefort.

A mezőgazdasági körök felfogását jellemzi, hogy midőn a Pesti Lloyd-társulat a gabona-

kereskedelem emelése érdekében megkereste az országos földművelési egyesületet, és a gépek, különösen gőzcséplőgépek fejlesztését figyelmébe ajánlotta, az egyesület Somssich Pál elnökle alatt nemcsak köszönettel fogadta a Pesti Lloyd-társulat kezdeményezését, de a kereskedelem és földművelés ügyére vonatkozó kérdésekben a társulat további támogatását és közreműködését is kikérte.

Az 1864. év gyászt hozott a Pesti Lloyd-társulatra; a társulat megalapítója, Kern Jakab, meghalt. Halála nagy veszteség volt; a társulat mélyen gyászolta. Az 1865. február 28-án tartott közgyűlésen Jálics A. Ferencz, a társulat elnöke, következőkben róttá le a megboldogult iránt a kegyelet adóját:

»Legyen szabad a kegyelet kötelességét teljesítenem, a kegyelet adóját lerónom azon férfiú irányában, kit mindannyian ismertünk, kit mindannyian szerettünk és becsültünk, társulatunk alapítója, buzgó és fáradhatatlan igazgatója, megboldogult barátunk Kern Jakab irányában.

Az elmúlt év több tekintetben szomorú jelentőségre emelkedett; ez a jelentőség minden hazafi szemében különösen az által emelkedik, hogy a lefolyt esztendő legderejobb férfiainknak aránylag nagy számát rabolta el; oly férfiakét, kiket nemcsak szűkebb körben, hanem széles e hazában ismertek és kimagasló érdemeikért becsültek. Oly férfiak ezek, minők Fáy András, Madách Imre, Kazinczy Gábor, Szalay László stb.;

ezek közé számíthatjuk — mi, a kik életének és működésének tanui valánk — teljes joggal, bár a tevékenység más terén, mélyen gyászolt halottunkat. Mert a maga hatáskörében — melynek határait a tettvágy ösztönétől buzdítva folyton bővíteti igyekezett — oly tevékenységet fejtett ki, a milyen csak a sorstól különösen megáldott embereknek jutott osztályrészül; élete a szellemi és anyagi haladás érdekében kifejtett megszokás nélküli munka volt, nemcsak az akarásban, hanem az alkotásban is fáradhatatlan; a mibe egyszer belefogott, annak — bár gyakran a legkedvezőtlenebb körülmények és mások által alig legyőzhető akadályok állották útját — ritka erélyvel végére is járt és nem nyugodott addig, míg művét be nem fejezte, míg azt siker nem koronázta.

Mint tudjuk, alapítója volt sok közhasznú, különösen a kereskedelem és forgalom szolgálatában álló intézetünknek, melyek nagyrészen neki köszönik felvirágzásukat. De mint a Pesti Lloyd-társulat alapítója, mely kizárólag az ő kezdeményezéséből fejlődött, mint az ezen társulat védőszárnyai alatt létrejött gabonacsarnoknak, az árú- és értéktőzsdének és az újságvállalatnak társalapítója, mint társalkotója a Lloyd-társulat kereskedelmünkre és anyagi érdekeinkre általában oly fontos hármas művének — melynek fejlesztése élete végéig legbuzgóbb gondoskodása tárgyát képezte — hervadhatatlan érdemeket szerzett, melyek nem csak társulatunk, hanem a legszélesebb körök teljes elismerését vívták ki számára.

A választmány, hogy eme méltánylásnak a Lloyd-társulat részéről láthatólag is kifejezést adjon s a megboldogult emléket méltó módon megörökítse, elhatározta, hogy a társulat helyiségeit a megboldogult olajba festett képmásával díszíteti — örök emlékeztetőül arra, a ki férfi volt a szó legnemesebb értelmében. — Béke hamvaira !«

A közgyűlés elhatározta, hogy Kern Jakab arczképét a gabonacsarnok terme részére megfesteti. A leleplezés még ugyanazon év júliusában történt, mely alkalommal Jellinek Mór mondott emlékbeszédet.

1865. márczius 30-án a társulat rendkívüli közgyűlése W a h r m a n n Mórt választotta igazgatójául. Ebből az állásból 1892-ben bekövetkezett haláláig mérvadó befolyást gyakorolt a társulat életére. Éles elméje, a helyzet gyors felfogása, a kereskedelem és ipar alapos ismerete és mélyreható műveltsége képesítették arra. Ritka erélye később számtalanszor megnyilatkozott a kereskedelem és polgártársai érdekében. Az ifjabb kereskedői gárda képviselője volt ő, mely gárda lassanként elfoglalta az öregek helyét, a kik tulajdonképpen még a negyvennyolcz előtti idők szellemét képviselték.

A kereskedelmi mozgalom jelentékenyen élénkült a fővárosban. 1865-ben Budapesten az árúbehozatal értéke 170 millió forint, a kivitel értéke 145 millió forint volt. Oly törekvésekben, melyek az üzleti forgalomnak még nagyobb kiszélesítésére és intézetek, különösen iparvállalatok és bankok alapítására irányultak, nem volt hiány. Csakhamar megalakult a Budai Kereskedelmi és Iparbank, a Pesti Népbank és néhány malom.

A közlekedésügy javítása állandó gondoskodás tárgyát képezte. De ezt a mozgalmat is nemsokára szünet váltotta fel: a kiegyezés, a független magyar kormány megalakítása, az országgyűlés tárgyalásai megakadtak, jöllehet az országgyűlés a legelőzékenyebb magatartást tanúsította és a hatvanhetes bizottság a kiegyezési munkálatok kidolgozására már ki volt küldve.

A következő év nagyon rosszul kezdődött; az osztrák-porosz háború már az első hónapokban előrevetette árnyékát. Mint 1859-ben Cavour az olasz kérdéseket, úgy Németország vezetői — különösen Bismarck — most a német kérdéseket vetették fel. A bekövetkezett diplomáciai surlódások a háborút elkerülhetetlenné tették. A harcz előkészületei és maga a háború természetesen minden üzleti tevékenységet megbénítottak. A hatás nem maradt el. Közvetlenül a háború kitörése előtt az akkori Osztrák Nemzeti Bank megbizást nyert államjegyek kibocsátására; eleinte 150 millió forint kibocsátását tervezték, a háború következtében azonban az államjegyek összege tudvalevően 312 millió forintra emelkedett. Szintén a háború kitörése előtt úgy Ausztria, mint Magyarország moratoriumra szorult. Ehhez járult, hogy nemcsak a háború borzalmi vetettek gátat minden mozgalomnak, de az időjárás

is sok szerencsétlenséget zúdított az országra. A május havában bekövetkezett erős fagy az aratáshoz fűzött reményeket minimumra csökkentette; közvetlenül a béke megkötése és a hadsereg hazatérte után pedig hirtelen föllépett a kolera összes borzalmaival és sok emberáldozatot követelt. A járvány oly nagy volt, hogy az országos vásárok forgalma az ország több részében teljesen szünetelt, mert a betegség széthurczolását szigorú rendszabályokkal kellett megelőzni.

Lassan-lassan visszatért a nyugalom; a kiegyezés létrejöttének, az önállóság és a független magyar kormány megalakulásának esélyei fokozatosan javultak. Az országgyűlés foglalkozott gazdasági kérdésekkel is, s jóllehet Ausztriához való viszonyunk szabályozása az elméket teljesen elfoglalta, mégis bizottságot küldtek ki a polgári, büntető, kereskedelmi, váltó- és bányatörvények kodifikálására s oly törvények előkészítésére, melyek gazdasági tekintetben, a vasutak és ipari vállalatok tekintetében szolgálják a hazai érdekeket.

A Pesti Lloyd-társulat nagyobbszabású tervekkel foglalkozott; ekkor került először szóba az a javaslat, hogy a társulat saját nagy épületet emeljen, melyben a legfontosabb kereskedelmi

testületek helyezettének el. A választmánynak az lebegett szeme előtt, hogy telket szerez a Duna partján és azon oly épületet emel, melyben a Lloyd-társulat, az áru- és értéktőzsde, a gabonacsarnok, egyéb kereskedelmi intézetek, a Lloyd-társulat újság-vállalata, a nyomda stb. elhelyezést nyerhetne, hogy ilyképpen mindazt, a mi a Lloyd-társulattal kapcsolatban áll, vagy a piacz kereskedelmére fontossággal bír, megfelelő helyiségekben egyesíthesse. Azonkívül a házban nagyszámú irodák, üzletek és raktárak berendezését tervezte. A telek és építkezés költségeire körülbelül 450,000 forint volt előirányozva. A választmány azon reményének adott kifejezést, hogy a kezdeményezett vállalkozás a kereskedő-világban élénk érdeklődést fog kelteni; azt hitte, hogy azt nemcsak az egyes tagok, hanem az illető testületek, mint a nagykereskedők testülete, a polgári kereskedelmi testület, a kereskedelmi bank is támogatni fogják, mely testületek az e tekintetben hozzájuk fűzött várakozásoknak hivatásukhoz képest eddig is megfelelni törekedtek, s hogy az aláírások megindításakor jelentékeny összegek jegyzésével fogják a vállalkozás sikerét előmozdítani. A Pesti Lloyd-társulat tagjaitól pedig — úgy mond a választmány — méltán elvárja, hogy a

vállalkozás beható támogatását annál is inkább becsületbeli kötelességüknek fogják tartani, mert ezzel a társulat alapjai és maradandósága csak szilárdulni fognak.

A terv mégis megghiúsult és megvalósítása későbbi időkre maradt.

Az alkotmány helyreállítása.

1867-ben az ország mélyreható politikai változáson ment keresztül. A király február 17-iki elhatározásával a független felelős magyar miniszterium alakítását kimondván, gróf Andrássy Gyulát nevezte ki magyar miniszterelnökké; Ő Felségét június 8-án megkoronázták s az ország politikai függetlensége és önállósága helyreállott.

A politikai életben végbement átalakulás gazdasági téren is nagy változást vont maga után; minden újraéledt s a lappangó erők nem sejtett módon bontakoztak ki. Leghatalmasabban természetesen a főváros lendült fel kereskedelmével és forgalmával együtt. Már az év elején, alig hasadozott az új korszak hajnala,

az ipari és társadalmi alapítások egész sora keletkezett. Akkor alakult az Első magyar gépgyár-részvénytársaság, melynek élén Wahrmann Mór, Strasser Alajos, Lányi Jakab és Gyömrői Vilmos állottak; a Blum-féle malom részvénytársasággá alakult át, és új gyapjúmosógyár-részvénytársaság jött létre. Ezekhez az év folyamán még 16 alapítás sorakozik. Ebben az évben vett Magyarország először önállóan részt a párisi kiállításon, hol az országot Harkányi Frigyes, a Pesti Lloyd-társulat érdemes tagja, képviselte, a ki a hírlapbizottságban sok éven keresztül élénk érdeklődést tanúsított a társulat ügyei iránt. Mellette a kiállításban Térey Pál foglalt helyet.

Ekkor jött létre Franciaországgal és Olaszországgal a kereskedelmi szerződés, megkötött Ausztriával a kereskedelmi és vámszövetség s megvetették a legközelebbi évek kereskedelmi politikájának alapjait. A bő aratás, a kedvező kiviteli viszonyok sok milliót hoztak az országnak és nagyot lendítettek a forgalom ügyén. Ennek tulajdonítható, hogy ugyanabban az esztendőben három magyar hajózási társaság alakult, nevezetesen a vontató gőzös- és hajókölcson-részvénytársaság, a Magyar gőzhajózási részvénytársaság és a Magyar vontató gőzhajó-társaság. Du Langrand-

Dumonceau, miután a kassa-oderbergi vasút építésére az engedélyt megkapta, a részvényeket aláírásra bocsátotta. Megalakult az alföld-fiumei vasúttársaság. Az alapítások legnagyobb eseménye a Magyar Általános Hitelbank megalkotása volt 30 millió forint névleges alaptőkével, melyből azonban csak 15 millió forint került azonnal kibocsátásra. Az alkotás élén a Bécsi osztrák hitelintézet, a bécsi Sina és Wodiáner mellett báró Sennyey, gróf Andrássy Aladár, Harkányi Frigyes, Kochmeister Frigyes, gróf Zichy Nándor, báró Orczy Béla és Ullmann Károly állottak. Az intézet alapítása oly érdeklődésre talált, hogy minden 1—150 jegyzett részvényre csak egy-egy részvény jutott. Következett a budai közúti vasút, a Lujza-malom — alapítói: Wahrmann Mór és Ullmann M. G.—, a Részvény-sörfőzde, a Tükörsörfőzde, az Első magyar bórgyár és a Waggongyár alapítása. A magyar kormánynak, melyben Lónyay Menyhért, a kitűnő pénzügyi szakférfiú foglalt helyet, első gondja volt a vasúti kölcsön megteremtése és a vasúti építkezések programjának kidolgozása. A kölcsön 60 millió aranyforintra szólt; egy francia konzorcium, melynek élén Haber állott, oly árfolyamon vette azt át, mely $7\frac{1}{2}\%$ tényleges kamatozást nyújtott. Ez volt Magyarország első kölcsöne. Hogy az

adósságcsinálás terén ez az első lépés mily megnyugvást keltett, bizonyítja Lónyay pénzügyminiszter beszédének egyik részlete, melylyel az ellenzék ellenvetéseivel szemben a törvényjavaslatot megvédte. Következőket mondotta:

»Eszembe jut, — kölcsönről lévén szó — hogy most éppen két évtizede, midőn azon nagy-szerű vállalat kezdeményezése alkalmával, mely által több mint 200 □-mértföldnyi egy kis királysággal felérő területnek a földművelés számára való elfoglalásáról volt szó, értem a Tiszaszabályozást, mely több mint két millió holdnyi területen ad százezreknek foglalkozást és milliókra menő értéket visz a világ piaczára — nyomorult 400,000 forint fölvétele iránt mennyire fáradozott Széchenyi és csak sok járás-kelés, lótás-futás után volt képes kikoldulni egy oly nyomorult összeget, mely a mostani kölcsön $\frac{1}{150}$ részét teszi és ezt is csak az összállam jóállása mellett volt képes elnyerni. Van tehát egy kis különbség a még általunk is átélt hajdan és a jelen között: csak emlékezni tudjunk és akarjunk. Feladataink minden irányban nagyok, annyival nagyobbak, mennyivel nagyobb elmaradásunk; teendőnk végtelen mind politikai, mind szellemi és anyagi tekintetben. Anyagi tekintetben kettőztetett munkásságra van szükségünk, mert midőn századok

mulasztásait kell pótolni, ez nagy terhek elvállalását tételezi fel önálló állampénzügyünkre; és éppen azért, hogy ezt megbirhassuk, kell a nemzetgazdasági erők emelésére mindent megtenni.«

A képviselőház megszavazta a kölcsönt; a közönség érdeklődése oly nagy volt, hogy csak Pesten körülbelül annak negyedrészt — majdnem 12 milliót jegyeztek.

A Pesti Lloyd-társulatnak ebben az évben nagyon érdekes eseményei voltak. A márczius 1-én tartott közgyűlés elé terjesztett jelentés visszapillantást vet a társulat 15 éves tevékenységére és áttekintést nyújt működéséről. A választmány rámutatott arra, hogy a társaság ezen idő alatt megalapította a gabonacsarnokot és a tőzsdét, megvetette alapját a hirlapvállalatnak, számos mozgalmat kezdeményezett és körülbelül 60,000 forintot áldozott jótékony célra.

A koronázás alkalmából a társulatot az a nagy megtiszteltetés és szerencse érte, hogy június 8-án, a koronázás megtörténte után, felejthetetlen királynénk, Erzsébet, a társulat dísztermének erkélyéről nézte végig, mint végzi ő Felsege kardvágásait a Ferencz József-téren erre a célra emelt koronázási dombon. A Pesti Lloyd-társulat nagytermét gyönyörűen feldíszítteté, melyben a királyné egész udvara kíséretében jelent meg;

az erkély alatt, hol a királyné helyet foglalt, a diplomáciai kar és az osztrák előkelőségek emelvénye volt elhelyezve. A kereskedelmi épület és a Pesti Lloyd-társulat háza oly látványnyal gyönyörködtetett, melynél szebbet és pompásabbat fővárosunk még soha nem nyújtott.

Azt a hangulatot, melyet a végbement nagyszabású változások a kereskedő-világban keltettek, jellemzi a Pesti Lloyd-társulatnak az 1867. évről szóló jelentése, melyből — azért is, mert ez az első, mely dr. Falk Miksa, a Pesti Lloyd-társulat 1867-ben kinevezett titkárának és a »Pester Lloyd« főszerkesztőjének tollából eredt — következőket idézzük:

»A szabadság nemcsak legnagyobb kincse általában a magyar állampolgárnak; a magyar kereskedelemre nézve különös értéke is van. Nem szemrehányásképpen, hanem mint a dolog természetéből folyó éppoly érthető, mint megbocsátható tényről említjük, hogy mindaddig, míg legfontosabb érdekeink központját Magyarországon kívül kellett keresnünk, mindaddig, míg az összes anyagi kérdések utolsó fokban idegen elhatározástól függöttek, a különleges magyar érdek állandóan háttérbe szorult s ha ennek az érdeknek más érdek állott útjában, nem a miénk aratta a győzelmet. Ez a gyakran súlyos hátrányokkal járó

függőségi viszony megszűnt, mióta ügyeink legfelső intézése felelős magyar miniszterek kezeibe került, kikre nézve első sorban mindig csak a magyar érdek lehet és kell, hogy mérvadó legyen; örömet és lelkiismeretesen fogjuk tehát Ő Felsége többi királyságai és országaival szemben immár hazai törvénnyel szabályozott kötelességeinket teljesíteni, de viszont a maguk egészében és összességükben igényeljük és élvezzük mindazokat az előnyöket, melyeket hazánknak szintén törvénnyel és a király esküjével biztosított függetlensége nyújt.

Ennek a szabadságnak és önállóságnak éltető légkörében megizmosodva, hazánkban az anyagi tevékenység minden terén valóban oly föllendülés állott be, a mely legmesszebbmenő várakozásainkat is magasan túlszárnyalta; Magyarország kereskedelme bilincseitől megszabadulva, szüntelenül hatalmas szárnyakon emelkedik azon magasság felé, melynek elérésére természetadta kincsei és — szerénytelenség nélkül mondhatjuk — kereskedői karának műveltsége, czéltudatos tevékenysége jogosítja és képesíti. A Mindenható termékenyítő és oltalmazó kezét különösen a lefolyt évben bő áldással tárta ki hazánk rónái fölött; Magyarország Európa nagy részének a szó szoros értelmében ismét gabonaraktára lesz s a politikai

vívmányok keltette örömhöz az ország anyagi jólétének hatalmas emelkedése fölötti megelégedés érzése is járul.

Az egész örvendetes alakulást azután még egy rendkívül fontos esemény zárta be, mely társulatunk körében talált a legélénkebb visszhangra. Ha szívünkben és érzelmeinkben mindig egyetértettünk, ha mindig egyesültünk is abban a törekvésben, hogy osztályunknak különös és hazánk általános érdekeit előmozdítsuk, az utolsó különbséget, mely bár csak forma szerint, csak a törvény betűje szerint létezett, még meg kellett szüntetnünk. Ma ez az utolsó korlát is ledőlt; társulatunk reményteljesen és bizalommal lép az új korszakba szilárdabb egységgel, mint valaha.

Hazánk sorsának ily jóra fordultán felbuzdulva, a Pesti Lloyd-társulat nem késett, hogy benső elégedettségének és részvétének külsőleg is jelét adja. Választmányunk úgy vélte, hogy a társulat méltóságának megfelelően és az Önök szellemében jár el, tisztelt Uraim, midőn nem kimélt anyagi áldozatot, hogy különösen Ő Felségeik megkoronáztatása alkalmával méltó módon vegyen részt az általános ünnepelésben, annál inkább, mert abban a magas kitüntetésben részesültünk, hogy Ő Felségét, szere-

tett királynénkat fenséges gyermekeivel együtt társulatunk helyiségeiben hódolatteljesen üdvözölhattük.«

Az év őszén a Pesti Lloyd-társulat vezetőségére nehéz feladat megoldása hárult. A társulatnak saját lapja szerkesztőségéhez való viszonya, mely hosszabb ideje feszült volt, tűrhetetlenné vált. Szakításra került a sor, miről a lap történetének tárgyalásánál fogunk bővebben megemlékezni. A szerkesztőség a kiadóhivatallal és a társulat titkárával együtt kivált és új lapot alapított. Nehány napi átmeneti idő után azonban a társulatnak sikerült dr. Falk Miksát a főszerkesztő és a Lloyd-társulat titkári állására megnyernie. Dr. Falk állását 1867. december 22-én foglalta el, melyben immár szakadatlanul 35 év óta működik.

Ugyanazon év közgyűlésének határozata alapján a társulat saját háza építésének megvalósításához fogott. A fővárostól 135,000 forintért két háztelket vásárolt a Duna partján s a választmány az építkezés keresztülvételére szűkebb körű házépítő bizottságot küldött ki. Eleinte a szükségelt tőkét részvények kibocsátása útján akarták fedezni; erre a célra 500,000 forintot vettek számításba. A társulat augusztus 1-én körlevelet bocsátott ki, mely a vállalkozás pénz-

ügyi részét következőkben ismertette: a társulat 2500 darab, egyenként 200 forint névértékű részvényt bocsát aláírásra; a részvényeket 4%-os kamatozás mellett évenként kisorsoltatja s a kisorsolt darabokat 250 forinttal váltja be. A mennyiben a tiszta nyereség a 4%-ot meghaladja, annak egyik fele a részvényeseket illeti, másik felét a társulat részvények visszaváltására fordítja. Azok az aláírók, kik legalább 1000 forintot jegyeznek, részvényeik kisorsolása esetén élvezeti jegyeket kapnak, melyek a 4%-ot meghaladó tiszta nyereség egy részére jogosítanak.

A körözvény kibocsátásával kapcsolatban a bizottság néhány építésznek, nevezetesen Hansennek Bécsben, Ybl és Skalnicynek Pesten, megbízást adott a tervek kidolgozására. De ezek kijelentették, hogy a kitűzött feladat a megjelölt telken meg nem oldható. Ennélfogva a bizottság azt a telket akarta megvenni, melyen később az úgynevezett Thonet-udvar épült. Költséges volta miatt ezt a tervet is nemsokára elejtette és tárgyalásokat kezdett a kereskedelmi épület-részvénytársasággal, hogy tőle örök áron megvásárolja azt a házat, melynek helyiségeit eddig a tőzsdével és a gabonacsarnokkal együttesen a Pesti Lloyd-társulat birta bérben. De a kereskedelmi épület-részvénytársaság nem volt hajlandó

tulajdonát elidegeníteni; tehát ettől a tervtől is el kellett állania. Majd az a gondolat merült fel, hogy a Rudolf-rakparton, mely még szintén nem volt kiépítve, a Ganz-féle házzal szemben szerezzenek nagyobb telket, de erről is lemondottak. Visszatértek az eredeti telekhez, de a részvénytársaság alapításának eszméjét egyidejűleg elvetették. A Pesti Lloyd-társulat megegyezett a tőzsdével, hogy a házat közösen építik. Ezen az alapon a Pesti Lloyd-társulat és a tőzsde elnökei 1869-ben 750,000 forint erejéig 5%-kal kamatozó kötvényeket bocsátottak nyilvános aláírásra. Minthogy a megejtett számítások alapján azt remélték, hogy az új épület 7% hasznot fog hajtani, a kötvények aláírói részére nagyobb összeget helyeztek kilátásba és a törlesztést évenkénti 1%-ban állapították meg. Később arra a megállapodásra jutottak, hogy a kötvények 200 forint helyett csak 100 forintról szóljanak; ezek a kötvények azután elhelyezést is nyertek. Kolbenheyer és Benkó építészek, kiknek terveit elfogadták, 1869-ben kezdték meg az építést. Egy évvel később a ház tető alá került s 1872-ben rendeltetésének részben át is adatott, a mennyiben földszinti helyiségeiben a gabonacsarnok és az úgynevezett elő- és utótőzsde helyet kapott. A nagy tőzsdeterem 1872. szeptember 24-én nyilt

meg. Az építkezési költségek azonban jóval túlhaladták a számításba vett összeget; kibocsátottak 8230 darab 100 forint névértékű kötvényt = 823,000 forint, a nemzeti banknál fölvettek 300,000 forint jelzálog-kölcsönt, ezenfelül pedig a két testület sajátjából is kénytelen volt további összegeket előteremteni, úgy hogy a ház költségei összesen 1.395,000 forintra szaporodtak.

Az 1868. évben tartott közgyűlésen változás történt a társulat elnökségében. Jálics A. Ferencz, a társulat érdemdús elnöke, magas életkorára való tekintettel állásáról leköszönt; helyébe a közgyűlés Vécsey Sándort választotta elnökké, a ki a kereskedelmi és polgári osztály legszélesebb köreiből általános tiszteletnek és nagyrabecsülésnek örvendett. Már azelőtt elnöke volt a polgári kereskedelmi testületnek, a betegápolás és nyugdíjügy előmozdítására alakult kereskedelmi egyletnek, helyet foglalt a Magyar biztosító társaság, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, a »Pannonia«-gőzmalom, a Magyar Sörfőző-részvénytársaság, az Angol-Magyar Bank, a Hazai Takarékpénztár és a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság vezetésében. Egyike volt a fővárosi községi bizottság és a pesti kereskedelmi és iparkamara legkiválóbb tagjainak. Nagy higgadtságát, nyugodtságát és a gyakorlati kérdésekben tanu-

sított éles felfogását dicsérték. Testestül-lelkestül kereskedő volt, még pedig magyar kereskedő, magyar polgár, a mi sokat jelentett akkor, midőn a kereskedői kar magyarosodása még alig kezdődött. Érthető tehát, hogy a Pesti Lloyd-társulat rokonszenve feléje fordult és benne összpontosult mindaddig, míg a halál — nyolcz évvel később — az élők sorából el nem szólította.

Az 1868. esztendő az akkori gazdasági és kereskedelmi viszonyokra életbevágó fontossággal birt. Mint fentebb ecseteltük, nyomban az alkotmányos állapotok helyreállítása után élénk vállalkozó szellem kapott lábra, mely rövid idő alatt folyton fokozódott és később szomorú következményeket vont maga után. Ebben az évben a már említett vasúttársaságokon kívül közvetlenül egymásután jött létre a magyar északkeleti és az arad–temesvári vasúttársaság; 368 mérföld, azaz több mint 2000 kilométernyi vasúti vonal állott építés alatt. Maga az állam a legnagyobb súlyt helyezte a forgalmi kérdésekre; abból a helyes szempontból indultak ki, hogy nagy forgalmi utak létesítése legelső sorban a termelésre lesz üdvös hatással, a szállítási költségek olcsóbbá tétele pedig a javak forgását játékonyan fogja befolyásolni. Ebben összpontosult tulajdonképpen a kormány gazdasági pro-

grammja, egyéb nem kevésbé fontos teendőit azonban jó részben elhanyagolta. A bankkérdés szabályozását halogatta, az ipartörvénynek mind sürgősebbé váló megalkotását húzta-vonta, a hiteltörvényeket egyre késleltette. Az ipartörvény csak 1872-ben jött létre; a bankügy megoldása 1878-ig húzódott. Csak a polgári perrendtartás tekintetében volt javulás észlelhető; az erre vonatkozó tervezet nemsokára törvényerőre emelkedett.

De a magánosok éppenséggel lázas tevékenységet fejtettek ki. Alapítás alapításra következett. A nagy intézetek közül megalakult az Angol-Magyar Bank, a Francia Bank és a Fővárosi Takarékpénztár. A takarékpénztárak gombamódra szaporodtak egyik napról a másikra; malomrészvénytársaságokat, sörfőzőket, téglagyárakat, azonfelül vegyi gyárakat és nagy omnibusztársaságot alapítottak. Míg az 1867. és 1868. évek kedvező hatása tartott, e lázas tevékenység következményei nem igen voltak érezhetőek, 1869-ben azonban bekövetkezett az óriási visszahatás, mely az év vége felé katasztrófára vezetett. Az új részvényvállalatok alapítása körül, valamint a tőzsdén elharapódzott túlspekulációt nyomon követte hatása is; ezt csak azok nem látták előre, a kik optimizmusukban

azt hitték, hogy mindent megkoczkáztathatnak. Beállott az első helyi válság Pesten, mely nagy áldozatokat követelt. Több vállalat, élén a pesti omnibusz-társasággal, csődbe jutott, több cég megbukott; segélymozgalom indult meg, a mely azonban nem sokat használt, mert a piac roppantul meggyöngült; a tőzsdén akkor jegyzett néhány papir árfolyamvesztesége 15 millió forintra rúgott. A kormány azon fáradozott, hogy a baj terjedését meggátolja. Gróf Lónyay pénzügy-miniszter a pénztári készletekből 16 millió forintot bocsátott a pesti piac rendelkezésére. A válság hatása mindenütt érezhető volt; visszatükröződik az a Pesti Lloyd-társulatnak 1870. márczius 26-án tartott közgyűlése elé terjesztett évi jelentésében is. A jelentés azt mondja:

»A vállalkozó szellem lázas tevékenységét súlyos visszahatás, mély elernyedés követte, melynek bénító hatása alul ma sem vonhatjuk ki magunkat. Hogy mit éltünk át s többé-kevésbé mit szenvedtünk, azt talán nem kell behatóbban ecsetelnünk. A dolog természetében fekszik, hogy társulatunk — bár nem meghatározott kereskedelmi célokat szolgál, de minthogy túlnyomóan mégis kereskedelmi elemekből áll — annak a hatalmas mozgalomnak legalább gyenge utórezgését úgy a jó, mint a mostoha időkben,

a maga körében is átérezte. De a súlyos válság — s ezt jogos büszkeséggel hangoztatjuk, mert ez kereskedői karunk szilárdságának hangos bizonyítványa — társulatunkat, mint olyant egy pillanatra sem rendítette meg; sőt éppen a lefolyt évben társulatunk tartós fennmaradására új biztositékokat nyertünk, felvirágzására új reményeket merítettünk.«

A válság következményei 1872-ig voltak érezhetőek. A pesti tőzsde pangott; a kereskedelmi forgalom sokat szenvedett a német-francia háború alatt, mely csak 1871. február havában ért véget. A javulás csak lassan haladt s időközben arról kellett gondoskodni, hogy a helyi bukások romjait a felszámolás útján eltakarítsák. A válság látható hatása azonban nem félemlítette meg a kereskedelem számot tevő tényezőit. Ismételten a kormány támogatásához folyamodtak, a kereskedelem részére új berendezéseket követeltek, többek közt a Lloyd-társulat raktárházak felállítását és cheque-törvény alkotását kívánta.

A nehézségek nem gátolták a kormányt abban, hogy fáradhatatlanul munkálkodjék a közgazdaság széles mezején. Megragadta mindazokat a rendszabályokat, melyek a közgazdaság erősítésére és a jólét forrásainak megnyitására alkalmasoknak látszottak. Nemcsak terveket dolgozott

ki, hanem a cselekvés terére lépett. A szükséges eszközöket az 1870-es nyeremény-kölcsön, a 30 milliós Raphael-kölcsön és később az 54 milliós ezüst-kölcsönből merítette. Ezek az eszközök részben a pesti lánczhíd megváltására, a fővárosban állami épületek emelésére, de különösen a kormány forgalmi politikájának támogatására szolgáltak. Időközben az ország pénzügyi helyzete is rosszabbodott, a mi a kormányt arra kényszerítette, hogy a kölcsönök kibocsátásából nyert összegek egy részét a folyó szükségletek fedezésére fordítsa.

A forgalmat illetőleg a kormány tervei oda irányultak, hogy központi vasúthálózatot alkosson és egyidejűleg kiviteli vonalakat teremtsen, melyeknek az volt a célja, hogy a nagy vasutakkal összeköttetést létesítsenek. Tervbe vette a szerb és török vasutak kiépítését is. Széles látókörű forgalmi politikusok oly kapcsolatok létesítéséről gondoskodtak, melyek úgy a közvetlen, mint az átviteli forgalmat akár Bosznián át, akár Belgrád vagy Orsova útba ejtésével Magyarországon keresztül vezetik egyrésztől Konstantinápolyba vagy Szalonikibe, másrésztől Oláhországba. A kormány vasúti programjába következő vonalak voltak fölvéve: Győr–Sopron–Ebenfurt, Sopron–Pozsony–Lundenburg, a Vág-

völgyi vasút, Mezőtúr–Orosháza–Mezőhegyes, Csáktornya–Zapretic, Érsekújvár–Trencsén, Kiskinda–Pancsova, Temesvár–Orsova, Pest–Zimony, Károlyváros–Ogulin, Eszék–Gradiska, Buda–Esztergom–Jálna, és a pest–budai összekötő-vasút. Ezekhez járult a Salgótarján–Ruttka, Károlyváros–Fiume, Eszék–Sziszek, Ujgradiska–Bród–Mitrovicz, Báltaszék–Dombovár közötti vonalak és a magyar-galicziai vasúti vonal kiépítése. Ehhez a széles programhoz hirtelen egy pénzügyi terv kapcsolódott: az Osztrák Hitelintézet, az Angol-Osztrák Bank, a Bécsi Bankegyesület és a Magyar Hitelbank nyújtották azt be, mely »a nagy vasúti szerződés« elnevezése alatt csakhamar közismertté lett. A kormány részéről elfogadott ajánlatuk 2000 kilométer vasút kiépítését tervezte, melynek a bankintézetek körülbelül 200 millió forintot bocsátottak volna részvényekben és elsőbbségi kötvényekben rendelkezésére. A szerződés — kétszeri módosítás mellett — az egész országban oly heves ellenzésre talált, hogy soha sem volt megvalósítható. De az alapját képező terv, mely szerint az ország forgalmi hálózatának ura az állam legyen, az államvasutak rendszerének diadalával később teljesen érvényre jutott. Ebbe a korszakba esik: a magyar nyugati vasút ala-

pítása és az ez által megkísérelt buda–bécsi vasút kiépítése, továbbá az a szerződés, mely az akkori osztrák államvasút-társaság és a Tisza-vidéki vasút között a kikinda–pancsovai vonal együttes kiépítése iránt jött létre; az osztrák államvasút-társaság kizárólag a temesvár–orsovai vonal építésével foglalkozott, de a román kormánytól engedélyt nyert az egész román vasúti hálózat kiépítésére.

Ugyanebbe az időbe esik a bank- és valuta-kérdés fölvetése. Az ország közvéleménye, de a kormány maga sem akarta, hogy tovább is érvényben maradjanak azok az ideiglenes megállapodások, melyeket 1867-ben a jegybankra vonatkozólag a két pénzügyminiszter létesített. Kerkápoly pénzügyminiszter, Depretis osztrák pénzügyminiszter és a bank kormányzója között fölötte érdekes jegyzékváltás folyt; az akkori Deák-párt ismételten foglalkozott a kérdéssel s annak szabályozását a Nemzeti Bankkal létesítendő új megállapodás alapján kívánta elérni. Sok év telt el, míg ez a kérdés is megoldást nyert, illetőleg míg a monarchia bankjegyzetének dualizmusa keresztülvihető volt. Érdeemes a följegyzésre, hogy a bankügy későbbi szabályozásának körvonalai már egész tisztán állottak Kerkápoly előtt. Azt követelte, hogy az Osztrák

Nemzeti Bank Budapesten külön magyar bankot állítson fel, még pedig oly magyar bankot, mely tőkéjét nem saját részvényeiből, hanem az Osztrák Nemzeti Banknak esetleg fölemelendő részvénytőkéjéből merítse. A magyar bank részére saját külön igazgatóságot kívánt, a vezetés némi egységét legfőbb az a választmány képviselte volna, a melyet úgy a pesti, mint a bécsi igazgatóság fölé akart helyezni; a pesti és a bécsi bank egymáshoz való viszonyát, különösen a bankjegyek kölcsönös elfogadásának kérdését, a mi a pesti banknak állott érdekében, kölcsönös megállapodás szabályozta volna.

Mint már említettük, a valuta szabályozása is gondoskodás tárgyát képezte; az ügy előmozdításán különösen Horn Ede, a kitűnő nemzetgazdász és banktechnikus fáradozott.

Új ipartörvényt alkottak, a büntető eljárás szabályozására törekedtek, a tőzsderendtartást, valamint a vidéki termény- és gabonacsarnokokat újból életbe léptették. Az igazságügyminiszter megbizta dr. Apáthy egyetemi tanárt, hogy az új kereskedelmi és váltótörvény tervezeteit dolgozza ki. Apáthy a német törvények mintájára kidolgozta tervezeteit, javaslatai szaktanácskozmány elé kerültek, melyben a Lloyd-társulat tagjai is részt vettek. A kereskedelmi törvény 1875-ben,

a váltótörvény 1876-ban került törvénytárunkba ; mindkét törvény jótékony hatást gyakorolt a kereskedelemre, a forgalomra és a részvényügyre. Végül meg kell emlékeznünk az 1873-iki világkiállításra vonatkozó előkészületekről, melyen Magyarország is kivette a maga részét, miután az előbb Kecskeméten tartott helyi kiállítás rövid szemlére nyújtott alkalmat.

1872. év második felében a tőzsdén is némi mozgalom volt észlelhető. Megkezdődött az az alapítási korszak, mely — az osztrák főváros örületes hajszája nyomán — nálunk is a legkülönbözőbb vad hajtásokat szülte és természetesen ugyanolyan következményekkel járt, mint minden túlhajtás ezen a téren. Egymásután alakult meg az Angol-Magyar Bank, a Magyar Földhitel-részvénytársaság, a Magyar Jelzálog-Hitelbank, a Pesti Iparbank, a Magyar ügynöki bank, a Magyar községi bank, a Magyar Országos Központi Takarékpénztár és egész csomó takarékpénztár a külvárosokban. Ezekhez az új alapításokhoz kisebbek csatlakoztak, melyeknek az Építő-társaság, a Nyaralótelep-társaság, a Néphitel-részvénytársaság voltak. Ilyenformán a pesti árjegyzőlapon 1872-ben 13 bank, 10 takarékpénztár, 13 malom és 16 más iparvállalat részvényeinek árfolyama volt jegyezve. Előkészítésben

voltak még egyéb alapítások is, mint a Magyar-német bank, melynek létrejöttén Hansemann, a berlini Diszkontó-társaság igazgatója fáradozott, az Ügynökök bankja, a Váltóüzlet-részvénytársaság, a Waggonkölesönző részvénytársaság, egy zálogkölesön-társaság és egy síremlékek készítésére alakult társaság. Hogy az alapítás láza mily magasra emelkedett, kitűnik a következőkből: 1872-ben Bécsben tényleg létezett 72 bank, 3 szállítási vállalat, 85 iparvállalat, összesen 150 részvénytársaság, együttvéve 913 millió forint alaptőkével. Budapesten egy napon a tervbe vett alapítások következő jegyzéke került nyilvánosságra :

	millió forint alaptőkével
Magyar Tőzsde- és Hitelbank.. ..	5
Magyar Lombard-Bank.. .. .	5
Magyar Vidéki Bankegyesület.. ..	10
Magyar-Török Hitelintézet	10
Magyar Tőzsde- és Arbitrage-ügynöki bank	6
Magyar-Egyiptomi Bank	10
Magyar Tőzsdebank.. .. .	5
Magyar-Olasz Bank	8
Magyar Union-Bank.. .. .	5
Budapesti Union-Bank.. .. .	8
Magyar Általános Bank	4

	millió forint alaptőkével
Magyar Országos Takarékpénztár- Egyesület	8
Budapesti Zsibárus- és Iparcsarnok- építő-társaság	1
Első Magyar Építőanyag-Részvény- társaság	5
Budapest Fővárosi Építőtársaság	10
Magyar Országos Kereskedelmi- és Iparbank	5
Osztrák-Magyar Általános Jelzálog- Járadékbank	10
Osztrák-Magyar Letéti-Bank	5
Budai Építőtársaság	5
Magyar Általános Szállítótársaság ..	2
Budapesti Építő-Egyesület	10
»Confidentia« Biztosító-Társaság ..	5
Első Magyar Általános Érték- és Letéti-Bank	2
Magyar-Szerb Kereskedelmi és Hitel- intézet	2
Levantei Dunatartományok Hitel- és Kereskedelmi Társasága	5
Magyar Keleti Kereskedelmi Tár- saság	5

Igaz, hogy az utóbb nevezett alapítások közül egyetlenegy sem lépett életbe, de ezek az adatok bizonyítják, hogy a szédelés hullámai mily magasra csapkodtak. 1873. elején még nagy bizalommal tekintettek a bécsi világkiállítás megnyitása elé s a készülődő katasztrófa bekövetkezésétől nem igen tartottak. A magyar kormány akkor igen érdekes tervet vetett fel, tudniillik a Magyar Leszámitoló Bank alapítását, melyet különös szabadalmakkal akart felruházni. A Szlávy-kormány, — mely ősszel a leghevesebb választási küzdelem után, melyet az ország valaha látott, a Lónyay-miniszterium helyére jutott — tényleg törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé a Magyar Kereskedelmi és Leszámitoló Bank alapításáról. Feladata — a javaslat értelmében — kizárólag a leszámítoló és előlegezési üzletágak folytatása volt, kamatozó pénztári utalványait az összes adóhivatalok tartoztak állami és osztrák bankjegyekre beváltani. Pénztárjegyei tehát a bankjegyeket helyettesítették volna.

Mindezeknek a nagyszerű terveknek véget vetett a május 9-én Bécsben kitört válság. Nagyon nehéz korszak kezdődött, mely hosszú évekig tartott és a magyar állam fölötté kedvezőtlen pénzügyi helyzetével találkozott. Az összes tervek megsemmisültek, még azok is, melyek különben

a felszinen maradtak volna: a budapesti közraktárak és dockok létesítése, a Magyar Hajózási Társaság szervezése, mely az összes előbb alapított hajózási társaságok egyesüléséből alakult volna. A válság óriási pusztításokat vitt véghez. Sok cég bukását vonta maga után, a bankok egész sora, ezek között a két nagy középbank, a Francia-Magyar Bank, az Angol-Magyar Bank — ez utóbbi ugyan nem közvetlenül a válság kitörésekor —, továbbá a Pesti Bank, a Váltóüzlet-Részvénytársaság, az Építő-Társaság, az Iparosok Takarékos- és Hitel-Egylete, melybe már előbb beolvadt az Egyesületi Bank, a Pesti Népbank, és a Budai Kereskedelmi Bank, feloszlott. Ezeknek az intézeteknek a felszámolásával természetesen tönkrementek azok az üzletek is, a melyeket nagyrészen ezek a bankok alapítottak vagy tartottak fenn; ezek között a határőrvidéki társaság, a Sugár-utat építő üzlet, a romániai dohány-egyedárúságot bérlő üzlet és a zólyomi faüzlet. Felszámoltak ezenkívül a lisztüzletben példátlanul rossz üzletmenet után, az Árpád-, az Unio- és a Blum-féle malom-részvénytársaságok; továbbá a »Hunnia« viszontbiztosító-társaság, a Nemzetközi Életbiztosító-Társaság, a »Kronos« biztosító-társaság, a Kölcsönös Biztosító-Társaság, a Tüköry-féle sörfőző, a Szóda- és Vegyi gyár,

több bánya- és téglagyár-részvénytársaság. A pénzügyminiszter tanácskozássra hívta egybe a piac első pénzügyi tekintélyeit. Igénybe vette a nemzeti bank segítségét is. A bankokat a két pénzügyminiszterrel egyetértőleg felfüggesztették. A jegybank magyar fiókjai részére szabályszerű javadalmazást szavazott meg és a következő rendkívüli hitelek folyósította: a keleti vasút elsőbbségi kötvényeinek értékesítésére alakult konzorciumnak 5 milliót, a magyar és horvát községi segély-egyesületeknek 4·4 milliót, a magyar pénzügyi igazgatás részére 17 milliót, a magyar hitelintézeteknek 5 milliót, a magyar segélyegyesületeknek 3·6 milliót. Ezenfelül a piac összes hitelintézeteinek, bankjainak és takarékpénztárainak részvételével — a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatója, Weninger Vincze, elnöke alatt — Hitel-Segélyegylet alakult. A Segélyegylet, bár szerényebb eszközökkel, ugyanazt a feladatot teljesítette, mint a 80 millióval rendelkező Segélyegylet Bécsben. Az általános bizalom a bel- és külföldön szintén nagyon megcsappant. A vasútépítkezésekkel kapcsolatban történt események, a keleti vasút és az északi vasút ügyei, azok az óriási veszteségek, melyeket az építő konzorcium az alföld-flumei vasút építésénél szenvedett, — ennél a három vasútnál

a tőkések kerek 40 millió forinttal rövidültek meg — különösen a külföldön mély és maradandó hatást keltettek. Sajnos, az állam pénzügyei szintén nagyon rosszul állottak. A pénzügyminiszter kénytelen volt a Rothschild-csoport segélyét venni igénybe. Junius 28-án szerződésre lépett a Magyar Általános Hitelbankkal, melynek alapján az intézet az állam bankárja lett, ezzel szemben pedig a pénzügyi kormányzat a legsürgősebb szükségletek fedezésére öt millió forint készpénz-előleget kapott. Mily csekélynek látszik ma ez az összeg, pedig a nélkül az állam nem folyósíthatta volna fizetéseit, mert a pénztárak teljesen ki voltak merítve. A pénzcsoport egyébként további előlegeket is megszavazott, midőn az állam — újabb kölcsönre szorulva — kibocsátotta a 6%-os kincstári jegyeket. A legterhesebb pénzüzetek egyike volt ez, mely teljesen magán hordta bélyegét annak a végzetes helyzetnek, melybe az állam jutott. A kölcsön és a helyzet felismerése a leghevesebb vitákra szolgáltatott alkalmat az országgyűlés által kiküldött 21-es bizottságban, mintegy jóléti bizottságban, melyben az összes pártok fejei részt vettek; Kerkápoly pénzügyminiszter azoknak köszönte bukását. Néhány hónap múlva azután a Bittó-Ghyczy-kormány — az akkori nagy pártok egyesülése előtt az utolsó — került

sorra. Az új kormány új adókat hozott be s a kereskedelem és tőzsde érdekében is többféle rendszabályt fogantatosított; az erre vonatkozó tanácskozásokon rendszerint a Pesti Lloyd-társulat is élénk részt vett kiküldöttei útján. A társulat meg tudta védeni a kereskedő-világ érdekeit s lapja, a »Pester Lloyd« útján nyíltan is hangoztatta kívánságait. Különösen nyomasztó volt a gabonakereskedelem és az árúüzlet hanyatlásának a hatása; ezt orvoslandó, a főváros közönsége szakértekezletet hívott egybe, melyen báró Kochmeister, Strasser Alajos, Beimel Jakab és mások nagy erélylyel képviselték a kereskedői kar érdekeit. A Pesti Lloyd-társulat azzal is kifejezést adott a közügyek iránt táplált élénk érdeklődésének, hogy már előzőleg jelentékeny összegeket szavazott meg Széchenyi István összes munkái kiadásának költségeire, valamint a kelet-ázsiai és az északsarki expedíció felszerelésére.

Nem említettük Pest és Buda városoknak egy várossá történt egyesítését, azt a rendkívüli tevékenységet is mellőztük, mely a főváros emelkedésére és kifejlődésére vezetett. Az 1874/75-iki időszakot azonban alkalmasnak találjuk arra, — már azért is, mert átmenetet képez az új korszakba — hogy annál egy pillanatra megállapodjunk és eredményeit közelebbről vegyük

szemügyre. Az országnak és a népnek fejlődését követtük a magunk elé tűzött keretben s íme az erőknek nagyszerű kibontakozását látjuk. Magyarország, mely eddig csak tartomány volt, önálló állam lett. Pest, eddig csak vidéki város, egy nemzeti állam fővárosává küzdötte fel magát s éppen felvirágzása bizonyítja, hogy a magyar főváros növekedésének és virulásának összes követelményei fennforogtak. Az úgynevezett természetadta föltételekhez — gyönyörű fekvése a Duna mentén, központja a forgalmi utaknak, fészke a kereskedelemnek stb. — még egy hatalmas körülmény járult, tudniillik az az óriási befolyás, melyet a kormányzati rendszer megszilárdulásának a föllendülésre természetszerűen gyakorolnia kellett és tényleg gyakorolt is. Az 1869-iki helyi válság, a később bekövetkezett világra szóló válság, valamint a pénzügyi kormányzat balsikere Kerkápoly alatt, minden más városra nézve végzetes lett volna. De Budapest nem volt már kizárólag kereskedő- és iparváros; székhelye lett a törvényhozásnak, a szt. István koronája országai nagy művelődési intézményeinek, központja volt a szellemi és az anyagi életnek. Az egész nemzet együtt dolgozott a főváros föllendülésén, léte összenőtt a nemzetével. Új korszak nyílt meg új eszmékkel, a lappangó erők felszabadultak és

fényesen érvényesültek. De ha a törekvéseket figyelemmel kísérvük, azt látjuk, hogy a bőségesen fölmerült eszmék megvalósítása évtizedekig tartott; a tapasztalás azt tanítja, hogy a szükségletek fölismerésével az azok teljesítésére való képesség nem jár mindig együtt.

Budapest óriási léptekkel haladt előre. A város kiterjedése roppantul megnőtt; 1875-ben már több mint 6000 háza és 320,000 lakosa volt. Míg 1857-ben, tehát 18 évvel előbb, Pesten csak 1100 személy foglalkozott a forgalommal, ezeknek száma 1875-ben már a 6000-et is meghaladta. Ugyanebben az évben kereskedelemmel és forgalommal körülbelül 84,000-en foglalkoztak. Az emelkedés tartós volt, daczára a fölmerült nehézségeknek, daczára az üzleti és pénzügyi válságnak, daczára annak, hogy az állam több éven keresztül akadályozva volt abban, hogy teljes erejét fordíthassa az ország anyagi érdekei javára, és daczára annak, hogy éppen ebbe az időbe estek a keleti zavarok, nevezetesen a szerb-török háború és két évvel később az orosz-román-török háború.

A Pesti Lloyd-társulat, mint azt a különböző alkalmaknál ecseteltük, becsülettel működött közre, hogy a fejlődést hivatásához képest előmozdítsa és újat alkosson. Hogy nem gyakorolhatott

már oly vezető befolyást, mint a hatvanas években, ez a változott viszonyokban leli magyarázatát. Az alkotmányos korszak alatt új nagy testületek keletkeztek; a kereskedelmi és iparkamarákat törvény szabályozta s kebelükben a kereskedelem és ipar legkiválóbbjait összpontosították; a tőzsde teljes önállóságra tett szert s a maga hatáskörében kifejtett tevékenységével szintén sok erőt vett igénybe; az országos iparegyesület nagy erélyvel bontotta ki zászlóját s mindazokat, kik az ipar ügye iránt érdeklődtek, maga köré csoportosította. Az árúüzlet támogatására megalakult a Pesti Kereskedelmi Csarnok, jelenleg Magyar Kereskedelmi Csarnok, mely — bár testvéri viszonyban állott a Pesti Lloyd-társulattal — a kereskedő-világ egy részét mégis elvonta ettől. Ehhez járult a sok kongresszus, a közgazdasági kongresszus, az iparúzők kongresszusa, a szövetkezetek kongresszusa stb., melyek mind a közgazdasági érdekek művelésén fáradoztak. A Pesti Lloyd-társulat egyébként akkor is, később is, erőteljes képviselőre talált saját lapjában, a »Pester Lloyd«-ban, mely mindig azon fáradozott, hogy az ország gazdasági kívánságainak legyen szócsöve. A társulat fiatalabb elemei élénkebb tevékenységet óhajtottak ugyan kifejtetni, de a tagok túlnyomó többsége megelégedett a létező állapot fenntartásával.

1876-ban a Pesti Lloyd-társulatot súlyos veszteség érte. Vécsey Sándor, a társulatnak hosszú időn át elnöke, június 30-án rövid betegség után meghalt. Egyéniségét már ismertettük, midőn megválasztatásáról szólottunk, a róla adott jellemrajzhoz nincs mit hozzátennünk. Halála mély gyászszal töltötte el a társulatot. Az 1877. április 12-én tartott közgyűlés elé terjesztett jelentés következőkben emlékezik meg róla:

»Nem fejezhetjük be jelentésünket, a nélkül, hogy kifejezést ne adjunk annak az érzelmenek, mely ebben a pillanatban bizonyára valamennyiünk szívét átjárja, hogy kegyelettel meg ne emlékeznénk arról a névről, mely társulatunk ügyeivel évek sora óta szorosán és elválaszthatatlanul összeforrott. Mély meghatottsággal emlékezünk meg arról a férfiról, kinek éppen ma kellett volna tizedszer társulatunk közgyűlésén elnökölni. A kérlelhetetlen sors hazafias és emberbaráti működésének delelőjéről sodorta le őt abba a mélységbe, melynek homályába emberi szem be nem hatolhat, a honnan nincs visszatérés. Nem akarjuk megboldogult elnökünk, Vécsey Sándor, érdemeit dicsőíteni; hiszen éppen ezen a helyen s ebben a gyülekezésben minden arra a buzgóságra emlékeztet bennünket, melyet társulatunk összes ügyeiben tanusított, szelid

egyéniségére, mely minden ellentét kiegyenlítéséhez oly jól értett, polgáris egyszerűségére és igénytelenségére, melynélfogva csak pályatársai körében érezte igazán jól magát, derék és hű szívére, mely családjának szűk határain túl az egész hazát, az egész emberiséget benső szeretettel karolta át, az igazi magyar kereskedőnek e valódi mintaképére, a ki lángolt hivatásáért és állásának becsületéért. A rá emlékezés bátorságot, erőt és kitartást fog nekünk adni ama dicső czélok követésében, melyeknek elérésén ő is, és pedig első sorban ő fáradozott. Legyen áldott emléke közöttünk örök időkre!«

A közgyűlés Wahrmann Mór-t, a Lipót-város országgyűlési képviselőjét, választotta a társulat elnökévé. Wahrmann akkor már az ország legkiválóbb kereskedői és pénzügyi tekintélyei közé tartozott. Az országgyűlésnek már nyolcz év óta volt tagja, a képviselőházban előkelő állást vívott ki, tekintélyét a pénzügyek és a közgazdaság terén elismerték, véleményét, bárhol is hangoztatta azt, tisztelettel hallgatták meg; éles elméjét, tapasztalatait és éleslátását azokban a körökben is méltányolták, a melyek eddig a kereskedő-világtól távol állottak. Pályatársai körében nagy népszerűségnek örvendett, megválasztása szinte magától érthető dolog volt.

Hisz éppen a Pesti Lloyd-társulat körében fejtette ki Wahrmann tevékenységét már ifjúságától kezdve; bármily magasra emelkedett, a Pesti Lloyd-társulat tagjai között érezte magát a legjobban. Tizenöt éves elnöki működése alatt — 1892-ben szólította el a halál az élők sorából — tényleg a legnagyobb odaadással szolgálta a társulat érdekeit, melynek nevének fényét adta. Azon fáradozott, hogy a társulat az összes kereskedelmi és ipari testületek keretében megtarthassa állását. Vele együtt bevonult a fiatalabb nemzedék a vezetőségbe. Wahrmann Mór elnöke, Strasser Alajos igazgatója lett a társulatnak; a választmányban Kohner Zsigmond, a társulat jelenlegi elnöke, Weisz Berthold, a jelenlegi al-elnök, Krausz Lajos, jelenleg igazgató, és Jálics Kálmán foglaltak helyet.

A társulat belső életéről e helyen kevés mondani valónk van. A vezetőségre gátlólag hatott az általában kényes gazdasági és politikai helyzet; természetesen megérezték ezt a társulat anyagi viszonyai is. A társulati ház építése nagy adóssággal járt; ennek könnyítése képezte a jövő évek főfeladatát. A tagok száma pedig a súlyos időkben nemcsak nem szaporodott, hanem csökkent. A terheket a társulat lapjának kedvező bevételeivel csökkentették; de nagyban

előmozdította ezt a csökkentést a közös Lloyd- és Tőzsdepalotát terhelő jelzálogkölcsonök konvertálása is. Az elsőbbségi kötvények, valamint az Osztrák-Magyar Bank által nyújtott kölcsön után járó kamatok mérséklése után a társaság végre az elsőbbségi kölcsönt is teljesen beváltotta. A fiatalabb tagok újító kívánságaihoz képest a társulat időközönként pályadíjakat tűzött ki gazdasági reformkérdések megoldására. Az első 1878-ban »a takarékpénztárak reformjáról« szóló munkának volt szentelve. A beérkezett három pályamű közül a díjat dr. Weisz-Földes Béla munkája nyerte el. A bíráló bizottság tagjai Csengery Antal, Falk Miksa, Kautz Gyula, Kerkápoly Károly és Weninger Vincze voltak.

Az 1873. évi válság után, mely lassanként az egész kontinensen elterjedt, a gazdasági viszonyok nagyon szomorúak voltak. A helyzet mostohaságát növelték az állam pénzügyi nehézségei. Öt évig tartott, míg az életképtelen magyar részvénytársaságok felszámolása befejeződött; új alapításokra természetesen gondolni sem lehetett. Míg a válság évének első hónapjaiban 44 takarékpénztár, 30 bank és 31 szövetkezet jött létre az országban, 1874-től 1879-ig 10 takarékpénztár, 29 bank és 92 szövetkezet volt kénytelen felszámolni. Jóllehet a helyzet kifelé nagyon

szomorú képet nyújtott, a kormány erős rendszabályokkal készítette elő a javulást. A Tisza-Széll-kormány módosította az egyenes adókat, hogy azok hozadékát emelje; Ausztriával folytatott hosszas küzdelmek után megkezdte a közvetett adók reformját és a szesz-, cukor-, bor- és fogyasztási adók összegét fokozta. Megindultak a kiegyezési tárgyalások, melyeknek eredménye az 1877-ben létrejött kiegyezési törvény, és mint legjelentékenyebb vívmány, a jegybanknak dualizálása, az Osztrák-Magyar Bank szervezése volt. Egyidejűleg arról is történt gondoskodás, hogy a forgalom szilárdabb alapot nyerjen. 1876-ban az állam megvásárolta a magyar keleti vasutat s ugyanakkor merült fel a tiszavidéki vasút megvételének a terve. E terv megvalósítása végett az állam megszerezte az utóbb nevezett vasút részvényeinek többségét s jóformán kényszerítette a társaságot, hogy a tulajdonát képező vasutat elidegenítse; igaz, hogy a részvényesek e mellett nem csekély előnyöket értek el. A keleti vonalaknak a fővárossal való összekapcsolása végett kiépítették a rákos-újszászi vonalat; ezzel a keleti államvasúthálózat teljes önállóságot nyert s az osztrák államvasutakkal szemben fölvehette a versenyt. Hogy az államvasutaknak és az államnak helyzete

délnyugat felé is erősödjenek, az állam megvásárolta a déli vasútnak zágráb–károlyvárosi vonalát és ez alkalommal a déli vasúttal kartellszerződésre lépett.

Még jelentékenyebbek voltak azonban azok az előkészületek, melyek az állam pénzügyeinek, illetőleg a hitelnek emelését célozták. Széll pénzügyminiszter megteremtette a magyar járadékot. Jóllehet a járadék aranyjáradék volt és 6%-ra szólt, mégis lehetővé tette a kincstári jegyek visszafizetését és azoknak az eszközöknek beszerzését, melyekkel a boszniai hadjárat költségeit kellett fedezni, tehát elhárította az államot fenyegető zavar veszélyét. A forgalmat illetőleg a kormány nagy erélylyel törekedett arra, hogy magunkat az osztrák forgalomtól és az idegen társaságok túlsúlyától teljesen függetlenítsük. Ez az erély a magyar vasútügynek teljes államosítására vezetett. A kormány állandó gondoskodásának tárgyát képezte a folyamszabályozás is. Miután a Dunának 1875. és 1876. évi áradásai, a Tiszának 1878-ban történt kiöntése, illetőleg Szeged katasztrófája az egész országot izgalomba ejtették, a Középdunát új eszközökkel szabályozták és a Tisza egész medrére a legnagyobb gondot fordították. Gondoskodtak végül a fumei forgalom emeléséről

is; a kikötő átépítésére szükséges összeget megszavazták, a tengeri hajózás előmozdítására pedig az osztrák Lloydal szerződést kötöttek — ez ennek folytán fölvette az »Osztrák-Magyar Lloyd« céget — és megalapították az »Adria« tengerhajózási társaságot.

Az 1878. év különös okból is nagy jelentőségű volt a társulatunkra nézve. Határköve volt az fejlődésének, a mennyiben ennek az évnek a végével negyedszázad telt el a társulat alapításától számítva. A társulat vezetősége nem tartotta czélszerűnek, hogy az általánosan uralkodó kedvezőtlen viszonyok között ezt az alkalmat nagyobb ünneppel üljék meg. Megelégedett azzal, hogy a nevét viselő és állását kifelé fényesen képviselő lap részére rendezett ünnepet, a melyről más helyen fogunk szólni. A társulat szempontjából a vezetőség megelégedett azzal, hogy az 1879. február 27-én tartott közgyűlés elé terjesztett jelentésében következő szavakban emlékezzék meg a társulat alapításáról:

»Az az általános kép, melyet a kereskedelem és az ipar az 1878-ik esztendőben nyújtott, semmiképpen nem mondható előnyösnek. Ez az oka annak, hogy az Önök választmánya ezt az időpontot valamely ünnepély rendezésére alkalmasnak nem tartotta, jöllehet az 1878-iki év szerény

társulatunk történetében kimagasló helyet foglal el. Ezzel az évvel záródik le az első negyedszázad, ha nem is a társulat formaszerű megalakulásától, de mégis tulajdonképpen tevékenységének megkezdésétől és különösen a társulat lapjának alapításától számítva. Nem mi vagyunk arra hivatva, hogy társulatunk 25 éves tevékenységéről ítéletet mondjunk, szűk határok közé szabott évi jelentésünk erre nem is volna alkalmas; de arról meg vagyunk győződve, — és ezt szerénytelenség nélkül mondhatjuk — bárki fogja majdan megírni a magyar kereskedelem, ipar és az ezekre vonatkozó intézmények fejlődésének történetét, társulatunkat nem mellőzheti majd hallgatással, mert kezdeményező, pártfogó és támogató tevékenységével lépten-nyomon találkozni fog. Önök azonban, tisztelt Urak, kik részben már társulatunk alapításában közreműködtek, részben csak később léptek be tagjai közé, Önök örömmel fognak arra gondolni, hogy ezen huszonöt év tartama alatt, mikor összes közállapotaink nem egy, de ismételt gyökeres változáson mentek keresztül, társulatunk nemcsak rendületlenül állotta meg helyét, hanem évről évre jobban föllendült s ma már oly szilárd alapon nyugszik, melynél fogva bizton remélhetjük, hogy közhasznú tevékenységét még nagyon sokáig folytathatja.«

Társulatunknak valóban volt rá oka, hogy multjával és működésével meg legyen elégedve. Megalapította a tőzsdét és a gabonacsarnokot, tagjai az országnak és a fővárosnak összes nagy vállalataiban kiváló részt vettek, lapja pedig ahhoz a rendeltetéséhez, hogy a kereskedelmi világ érdekeinek erélyes szószólója legyen és minden tekintetben az ország föllendülésén munkálkodjék, tántoríthatatlanul hű maradt.

A Pesti Lloyd-társulat említett közgyűlése a társulati tagok egyikét azzal tisztelte meg, hogy a választmány tiszteletbeli tagjává választotta, mire a társulat történetében sem azelőtt, sem azóta még nem volt eset. Ullmann Károly, a főváros akkori kereskedői karának díszje, ki a társulatnak alapítása óta, és a választmánynak sok éven át tagja volt, folyton gyengülő egészsége miatt kénytelen volt ezen állásáról leköszönni. A közgyűlés örömmel ragadta meg az alkalmat, hogy a kiváló férfiú iránt érzett nagyrabecsülésének azzal adjon kifejezést, hogy őt közfelkiáltással a választmány tiszteletbeli tagjául válaszsza.

Mindazt, a mi 1868-tól 1878-ig a közgazdaság, az állami pénzügyek és a közhitel terén történt, a jövő előkészítésének mondhatjuk. A magyar pénzügyi és gazdasági politika tanuló-

éveinek mondhatnók ezt az időt. Bár nem tagadhatjuk, hogy az alatt sok hibát követtek el, de megvetették egy jobb jövő alapjait is. Nem szabad felednünk, hogy óriási nehézségek merültek fel. Két gazdasági katasztrófa esik ebbe a korszakba, tudniillik az 1869. évi helyi tőzsdeválság és az elemi erővel kitört 1873. évi európai válság. De kedvezőtlenek voltak a politikai viszonyok is. A keleti zavarok 1878-ban a nagy orosz-török háborúra vezettek. A háborúnak a sanstefanói béke vetett véget. Erre következett a berlini kongresszus, majd a berlini szerződés, mely Európa békéjét a következő évtizedre biztosította.

A nagy politikai pártok fuziója, melyről már megemlékeztünk, a belső nehézségeket is megszüntette. Az Ausztriával létesített gazdasági kiegyezés felköltötte az ország érdeklődését a gazdasági kérdések iránt; az önálló magyar vámterület eszméje az országban sok hívőre talált. A külső helyzet biztosítása és Ausztriához való viszonyunk szabályozása új korszak kiinduló pontját képezte belső berendezkedésünkre és a közgazdaság fejlődésére nézve. Igaz, hogy Bosznia okkupációja pénzügyeink szabályozását elodázta és okot szolgáltatott arra, hogy Széll Kálmán, a ki mint pénzügyminiszter a járadék megterem-

tése és az Ausztriával folytatott kiegyezési tárgyalások körül nagy érdemeket szerzett, a kormányból kilépjen. De a Tisza-Szapáry-kormány tovább fáradozott pénzügyi viszonyaink szilárdításán; már 1881-ben arra vállalkozhatott, hogy a 6%-os aranyjáradék konvertálásával annak helyébe 4%-os járadékot léptessen. Az európai pénzvviszonyok is kedveztek e műveletnek s a kormánynak mindenesetre érdeméül tudható be, hogy az általános helyzetet Magyarország javára ki tudta használni. Nagy szolgálatot tett a kormány az országnak a forgalom terén kifejtett akciójával is. Döntő fontosságú cselekedete volt ebben a tekintetben az osztrák államvasút-társaság dualizálása, illetőleg az osztrák-magyar államvasút-társaság megalapítása. Ezzel a magyar kormány a nevezett vasút-társaság tarifa-ügyére egyszer s mindenkorra közvetlen befolyást nyert s a társaság magyar vonalainak megszerzésére az utat előkészítette. Előbb azonban népszerűvé kellett tenni az államvasutak rendszerének eszméjét. Mert még rövid idővel azelőtt a vasutak szabad versenyének, mint a forgalomban a szabad versenynek általában, nagyon sok követője volt; a vasút-társaságok által fizetendő kamatokért vállalt állami szavatosság régi gyakorlatától pedig a kormány maga sem igen mert nyíltan eltérni.

De a körülmények mégis győztek. Előbb átvették a keleti vasutat, majd a Duna-Dráva-vasutat; 1879-ben megvették az állam részére a vágvölgyi vasutat, 1880-ban a tiszavidéki vasutat; megkezdték a határszéli vasutak több vonalrészének építését s még 1880-ban befejezték a legfontosabbat, a budapest—zimonyi vonalat. Az osztrák államvasút-társaság vonalainak kiépítése után az állam megvette a társaságtól az újszöny—brucki vonalat, majd kiépült a buda—újszönyi vonal. Ezzel Budapest és Bécs között a rég óhajtott második összeköttetés is létrejött, még pedig a rövidebb vonalon, tudniillik a Duna jobb partján. 1884-ben az állam átvette a báttaszék-dombovári—zákányi vasutat és — a mi még fontosabb — megvette az alföld-fiumei vasutat; ugyancsak 1884-ben a munkács-beszekidi vasút megkapta az építési engedélyt. Ezek az átvállalások, valamint az új vasúti építkezések megteremtették a magyar államvasutak nagy hálózatát. A közgazdasági érdekek megóvásának és a pénzügyi előnyök elérésének leghathatósabb eszköze ezzel az állam kezébe került. A magyar királyi közlekedésügyi miniszterium 1887. évi jelentésében az ez által elért pénzügyi előnyöket körülbelül 3 millióra becsülte. Az államosítás azonban még tovább folyt. 1889-ben az első magyar-galicziai

és a magyar nyugati vasutat, egy évvel később pedig a magyar északkeleti vasutat vette át az állam. A sok államosítás nem akadályozta a kormányt abban, hogy az osztrák-magyar államvasút-társaság magyar vonalainak megvételét is előkészítse. Baross Gábor hosszas tárgyalások után a kérdést dülőre vitte és az országgyűlés a vételt 1891-ben jóváhagyta.

De a kormány csakhamar szükségét érezte szárnyvonalak létesítésének is. Ott kellett ezeket helyreállítani, a hol a fővonalak vasútai nem találtak volna teret egész tevékenységük kifejtésére. A kisebb területek termelését és ezzel együtt a fővonalak forgalmát másodrendű vonalakkal kellett előmozdítani. Így jött létre 1880-ban a helyi érdekű vasutakról szóló törvény, mely 1888-ban részben módosult és kiegészítést nyert. E két törvény alapján tíz év alatt több mint 60 helyi érdekű vasút jött létre. A kormánynak ezen a téren kifejtett tevékenysége jellemzésére még meg kell említenünk, hogy az árúdíjszabásokat folyton leszállította, 1889-ben pedig a személyforgalomra nézve megalkotta a zónarendszert.

A hajózás terén csak jelentéktelen eredményeket értek el. A Dunagőzhajózási Társaság mégis szükségesnek látta, hogy Magyarországon

önálló vezetőséget állítson fel. A társaság dualizálását célzó tárgyalások tudvalévően sikertelenek maradtak, de 1895-ben állami segélyezés mellett mégis a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Részvénytársaság alapítására vezettek.

Ezzel szemben rendkívüli tevékenységet fejtettek ki a folyamszabályozás terén. Az 1876. év árvizei és Szegednek 1879. évi pusztulása ösztönözték erre a kormányt. 1879-ben vették fel a 44 millió forintos tiszsa-szabályozási kölcsönt; 1884-ben a Tisza szabályozásáról és a Tisza-szabályozó társulat tevékenységéről különös törvényt alkottak. Folytatták a Duna-szabályozás munkálatait; megkezdték a Felső-Duna szabályozását és 1889-ben törvényt alkottak a Vaskapu szabályozásáról. Jelentékeny összegeket szavaztak meg a Temes, Béga, Vág, Dráva, Mura és Száva folyók medrének rendezésére. A tengerhajózásról és Fiume emelkedéséről a kikötő bővítése által gondoskodtak. Az egész országban visszhangra talált az az óhaj, hogy Fiumének elsőrangú kereskedelmi emporiummá fejlesztésével a magyar tengeri forgalmat teljesen önállóvá tegyék. Mikor kitünt, hogy az Osztrák Lloydal kötött szerződés Magyarország érdekeit ki nem elégíti, minden eszközzel az »Adria« magyar tengerhajózási részvénytársaság fejlesztésére.

tésén fáradoztak; a társaság rövid idő múlva 28 gőzös fölött rendelkezett. E mellett gondoskodtak a parti hajózásról és a szabad hajózást is állami támogatásban részesítették.

A kormány nem feledkezett meg sem a kereskedelemről általában, sem a belföldi kereskedelem, ipar és kisipar kérdéseiről, de a kereskedelmi politikának nagy nehézségekkel kellett küzdenie. A német birodalommal új kereskedelmi szerződés megkötése iránt folytatott tárgyalások nem vezettek célra, mert a németbirodalmi politika éppen akkor fordult a védvamos irány felé. A Bismarck által teremtett új vámtarifa magas vámaival a tárgyalásokat megghiúsította; mindössze csak legtöbb kedvezményt biztosító szerződés volt elérhető. Megkezdődött a vámháború, bár nem nyíltan, de mégis nagyon érelyesen. Azoknak az áruknak a vámját, melyek kivitelünkre fontossággal birtak, milyenek a gabona és liszt, a marha és a fa, a német tarifában folyton emelték, minél fogva Magyarország és Ausztria kormányai a maguk részéről szintén a vámok folytonos emelésére kényszerültek. A többi államokkal szintén csak maximális kedvezmény alapján voltak a szerződések megköthetők. Tulajdonképpen csak a romániai szerződés maradt érvényben, de nem sokára ez is lejárt. Nyomában heves vámháború

fejlődött; ebben bár Románia húzta a rövidebbet, de a mi közgazdaságunk is, különösen az erdélyi kisipar, nagyon jelentékeny veszteségeket szenvedett. A változott vámviszonyok a kereskedelem részére új irányt szabtak. A kormányra az a kötelesség hárult, hogy a gazdaságot magában az országban emelje. Meg kellett változtatni az egyoldalú termelést, mely kizárólagos alapját a mezőgazdaságban találta. Mint a negyvenes években, most is az egész országban felhangzott a kívánság, mely önálló és erőteljes magyar ipar teremtését sürgette. Az iparfejlesztés erőteljes állami támogatásának kezdeményezéseért a Pesti Lloyd-társulatot illeti az elismerés. A válaszmány 1880-ban Wahrmann Mór elnöklete alatt bizottságot küldött ki, mely az iparfejlesztés ügyében több értekezletet tartott. A bizottság tagjai többek között Machlup Adolf, Sándor Pál, Harkányi Frigyes, Neuschlosz Marczel és Weisz Berthold voltak. Határozatait a kereskedelemügyi miniszterium részéről előterjesztett törvényjavaslat minden tekintetben figyelembe vette.

1881-ben létrejött az első iparfejlesztő törvény, mely az új iparágak létesítését közvetlen kedvezményekkel igyekezett előmozdítani.

A törvény alapján az idők folyamában, illetőleg 1890-ig, mikor is a törvény módosítást

szenvedett, 182 gyár részesült kedvezményben; ezek között 53 szövő-, 25 gép-, 18 fa- és 15 vas- és fémárúgyár. Ugyanakkor történt az ipartörvény revíziója is, mert az 1872. évi törvény ellen jelentékeny mozgalom indult meg. De az új törvény is meglehetősen ragaszkodott az iparszabadság elveihez és csak a szükséges korlátozásokat engedélyezte. Ha az ipar fejlődését a maga egészében vizsgáljuk, következő eredményeket állapíthatjuk meg: a nyersvas-termelés, mely 1868-ban 1.124,750 tonnát tett, 1890-ig 2.991,000 tonnára emelkedett; a szén-termelés ugyanezen idő alatt 400,000 tonnáról 3.233,000 tonnára, a szesztermelés 20.000,000 hektoliter-fokról 89.950,000 hektoliter-fokra, a cukortermelés 122,733 métermázsáról 731,000 métermázsára emelkedett. A sörtermelés, mely 1868-ban 425,868 hektolitert tett, meglehetősen változatlan maradt; 1890/91-ben 644,000 hektolitert ért el. Óriási mértékben emelkedett a budapesti malmok termelése. A liszt- és korpatermelés 1870-ben együttesen 2.986,000 métermázsa, 1890-ben már 5.862,330 métermázsa volt. 1873-ban a fővárosban 28 ipari részvénytársaság működött 53.398,000 korona tőkével; 1891-ben 62 iparvállalat volt 118 millió korona tőkével. Az ipari termelés értékéről a korábbi

évekből nincsenek adataink. De hogy a termés mily mértékben fokozódott, kitűnik abból, hogy a hivatalos följegyzések szerint, melyek 1900-ig terjednek, a magyar ipar 30 év alatt annyira megerősödött, hogy termelvényeinek értéke 1366·9 millió koronát tett. Ebből az összegből 646 millió korona, tehát majdnem a fele, élelmi és élvezeti czikkekre esik. Ezután következnek sorban: a vas- és fémipar 189·9 millió, a gép- és utazási eszközök gyártása, valamint a villamos ipar 170·9 millió, a faipar 95 millió, a vegyi ipar 83 millió és a szövőipar 53 millió koronával.

Az állam azzal is igyekezett az iparfejlesztést előmozdítani, hogy erre a célra a költségvetésben is jelentékeny összegeket szentelt; 1869-ben még csak 14,500 koronát, de 1890-ben már 100,000 és tíz évvel később, 1900-ban 1.250,000 koronát szavaztak meg az ipar fejlesztésére. E mellett az ipari oktatásra 1868-ban 2000 koronát, 1890-ben 431,000 koronát és 1900-ban 2.171,000 koronát fordítottak.

A kereskedelem szintén emelkedő arányokat mutat. Mint már munkánk bevezetésében is érintettük, az ország kereskedelmének értékét következő adatok tüntetik fel:

	Bevitel	Kivitel
1825	37.667,275	35.738,953
1845	54.900,000	59.700,000
1848	50.100,000	49.100,000 pengő forint
1868	319.720,000	329.995,000
1870	344.076,000	342.876,000
1882	437.530,000	446.440,000
1885	448.890,000	396.150,000
1890	485.490,000	530.120,000 forint.

A Pesti Lloyd-társulat, megemlékezve vezetőségének ígéretéről, nagyobb tevékenységet fejtett ki. Résztvett különböző mozgalmakban, különösen azokban, melyek az önkéntes adóemelések ellen irányultak, továbbá az 1882-ben létesített autonom vámtarifára vonatkozó tanácskozásokban. A társulat helyiségeiben újra megkezdődtek a tudományos előadások. A nagy terem fölölvasó asztalánál sorban megjelentek Suesz Ede tanár, a híres bécsi geologus, dr. Holub Emil, Afrika kutatója, Vámbéry Ármin tanár, a kiváló magyar orientalista, Türr István tábornok, dr. Herich Károly osztálytanácsos, Miklós Ödön, a későbbi államtitkár, majd később dr. Matlekovits Sándor valóságos belső titkos tanácsos és dr. Neumann Ármin országgyűlési képviselő. Kiváló közgazdasági munkákra ezután is több pályadíjat tűztek ki.

Díjakat nyertek: Zachár Gyula »A turfaipar« című munkájáért és dr. Ullmann Sándor »A kereskedelmi és iparkamaraik reformja« című művéért.

A Pesti Lloyd-társulat részt vett abban a nagy mozgalomban is, mely 1881-ben a tőzsdebiróság és addigi hatáskörének fenntartása érdekében indult meg. Erről a mozgalomról annál érdekesebb megemlékeznünk, mert abból kitűnik, hogy a mezőgazdaság és kereskedelem érdekei között azok az ellentétek, melyek éppen napjainkban jelentkeznek oly elszomorítóan, akkor nem léteztek.

A tőzsdebiróság hatáskörének módosítását tárgyzó törvényjavaslatról volt szó. Minthogy a javaslat a hatáskör megszorítását tervezte, a kereskedelmi, mezőgazdasági és ipari testületek és egyesületek közös akcióra egyesültek. Nyilvános felhívást bocsátottak ki, melyet a magyar országos földművelési egyesület, a magyar mezőgazdák köre, a magyar országos iparegyesület igazgatósága, a magyar mérnök- és építész-egylet, a pesti kir. szabadalmazott nagykereskedők testülete, a pesti polgári kereskedelmi testület, a magyar kereskedelmi csarnok, a Pesti Lloyd-társulat és a budapesti szatócs-iparszövetkezet nevében gróf Széchényi Pál, Strasser Alajos, Weisz

Berthold és Gelléri Mór irtak alá. Ez a bizottság közös beadványt intézett Tisza Kálmán miniszterelnökhöz és a kereskedelemügyi miniszterhez, mely többek között így szólott:

»Midőn a tőzsdebiróság eddigi hatáskörének fenntartását a forgalom összes ágai érdekében nélkülözhetetlennek jelezzük, a bíróság hatáskörét a következő pontokban van szerencsénk körülírni. Az eddigi határvonal ez által semmiképpen sem bővül s csak az nyer pontos megállapítást, a mit a hatáskör tekintetében a tőzsderendtartás 24. §-a tartalmaz. Ehhez képest a tőzsdebiróság hatáskörébe volnának utasítandók:

a) állampapírok, részvények és egyéb a közforgalom tárgyát képező értékpapírok iránt a tőzsdén kötött ügyletekből származó peres kérdések;

b) a közforgalom tárgyát képező gabona, termények vagy gyarmatárúk iránt a tőzsdén vagy a gabonacsarnokokban kötött ügyletekből származó peres kérdések;

c) kereskedők között kereskedelmi ügyletekből fölmerült peres kérdések, ha a felek magukat ezen kivételes bíróságnak írásban alávetették; vagy ha az ügylet tőzsdei jogosított ügynök közvetítése mellett jött létre; vagy a felek a jogosított ügynök által kiállított és a tőzsdebirósági kikötést, vagy a tőzsdei szokásokra való hivatkozást tartalmazó kötjegyet kifogás nélkül elfogadták; vagy ha a felek akár az ügylet megkötése alkalmával, akár később, írásban kifejezetten hivatkoztak az áru-üzleti szokásokra;

d) a közkereseti társaságok, betéti társaságok vagy alkalmi egyesülések tagjai között a társasági, illetőleg egyesülési viszonyból felmerülő peres kérdések, ha a felek magukat ezen kivételes bíróságnak akár az ügylet megkötése alkalmával, akár később írásban kifejezetten alávetették;

e) kereskedelmi utalványokból, kötelező jegyekből stb. származó peres kérdések, ha ezen kivételes bíróság hatásköre az utalványban, illetőleg a kötelező jegyben kikötöttet ;

f) egyfelől kereskedők, másfelől nem kereskedők között létrejött olyan ügyletből felmerült peres kérdések, a mely ügylet az 1875. évi XXXVII. t.-cz. értelmében, habár csak az egyik szerződő félre nézve is, kereskedelmi ügyletet képez, ha a felek ezen kivételes törvényre, vagy a tőzsdei szokásokra való hivatkozással magukat ezen bíróságnak, akár az ügylet kötése alkalmával, akár később, írásban kifejezetten alávetették ;

g) nem kereskedő termelők, gyárosok vagy oly iparosok, kiknek üzlete a kisipar körét meg nem haladja, és nem kereskedők között létrejött olyan ügyletből származó peres kérdések, a mely ügylet saját iparuk köréhez tartozó termények, gyártmányok vagy iparczikkék vételére, szállítására vagy feldolgozására vonatkozik, akkor is, ha a szerződő felek egyikére nézve sem képez kereskedelmi ügyletet, ha a felek magukat ezen kivételes bíróságnak, akár az ügylet kötése alkalmával, akár később, írásban kifejezetten alávetették ;

h) a tőzsdén vagy a gabonacsarnokban kötött ügyletek közvetítéséből felmerült peres kérdések akkor is, hogyha az ügylet csak az egyik szerződő félre nézve képez kereskedelmi ügyletet, azzal a szerződő féllel szemben, a mely magát ezen kivételes bíróságnak írásban kifejezetten alávetette.«

A mezőgazdák akkor teljes bizalommal viselkedtek a tőzsdebíróság irányában és egyesültek a kereskedelmi testületekkel. Bár a tőzsdebíróság azóta ugyanazokat a jogi alapelveket, ugyan-

azokat az üzleti szokásokat tartja szem előtt, ma mégis a leghevesebb támadásoknak van kitéve a mezőgazdák részéről.

1882-ben volt harmincz éve annak, hogy a társulat megalakult; az 1883. márczius 19-én tartott közgyűlésben erről következőképpen emlékeztek meg:

»Tisztelt közgyűlés! Társulatunk az 1882. évvel, melyről jelentésünket előterjeszteni szerencsénk van, fennállásának harmadik évtizedét zárta le. Nagy utat tett meg társulatunk ez alatt az idő alatt; tekintetünk ebben a pillanatban önkénytelenül hátrafordul a kiindulás pontja felé! Ha a mai állapotokat összehasonlítjuk az akkoriakkal, ha meggondoljuk, — a mit harmincz évvel ezelőtt alig mertünk volna remélni — hogy hazánk alkotmányos szabadságát és törvényes önállóságát visszanyerte, hogy azóta a magyar állam, melyet ma Európa ismer és becsül, úgy szellemi, mint anyagi tekintetben majdnem mesésnek mondható haladást tanúsított, ha különösen megfontoljuk, mi volt Magyarország kereskedelme és a magyar kereskedői kar harmincz év előtt és mi ma, ha e mellett tekintetbe vesszük, — a mit szerénytelenség nélkül mondhatunk — hogy a viszonyok ily jóra fordultában társulatunknak is van némi része, akkor társulatunk negyedik évtizedének küszöbét nyugodtan léphetjük át. Ha mégis a megnyugvás ezen érzésébe valami némi fájdalmat merit, ez az a gondolat, hogy azok közül, kik 30 év előtt társulatunk alapításakor az első sorban állottak, ma már csak keveset láthatunk körünkben; a többiek már kikötöttek ama csendes partokon, a hová az élet hullámvérése többé el nem hat, a hol nincs kívánság, csak teljesülés,

nincs remény, csak valóság, nincs munka, nincs gond, nincs aggodás — csak nyugalom. És — a mi még fájdalmasabb — az ily veszteségek sorozata a természet törvényei szerint soha nem záródik be. Azok, kik három évtized előtt, mint életerős fiatal emberek, viruló arczczal és reménytől duzzadó szívvel állottak e társulat bölcsőjénél, ma már őszbe csavarodott hajjal és lankadó erővel tekintenek arra a műre, melynek létrejöttén maguk is fáradoztak; érzik és tudják, hogy nemsokára el fog érkezni az az idő, melyben az ő helyeik is üresek lesznek. De ha érzik is, hogy meggyöngült kezükben remeg a zászló, mely három évtizeden keresztül a főváros kereskedő-világának színe-javát gyűjtötte maga köré, szemük jóleső érzéssel és büszkén kell, hogy megnyugodjék az ifjú nemzedéken, mely oly nagy számban tölti el ezeket a helyiségeket, a mely nemzedék — míg az új kor eszméinek hódol — bizonyára meg fogja becsülni atyáinktól örökségképpen ránk maradt azt a szellemet is, melylyel az első, már majdnem teljesen letűnt nemzedék társulatunkat harmincz év előtt alapította, a második nemzedék pedig azt három évtizeden keresztül, gyakran súlyos viszonyok közepette ápolta és gondozta, a mely szellemben — ez szilárd hitünk és reményünk — a ma teljes virágjában álló nemzedék még sok, sok évtizeden át fogja magát fenntartani.«

A közgyűlés az általános tetszés hangos és tartós megnyilatkozásával fogadta a jelentést.

A következő évek — mint láttuk — az ország továbbfejlődésére nagyjelentőségűek voltak. Az alapítások terén új mozgalom keletkezett. Több nagy bankintézet alakult, közöttük a Magyar Országos Bank; a Magyar Jelzálog-Hitelbank és

a Magyar Leszámitoló- és Pénzváltó-Bank alapítókéiket tíz-tíz millió forintra emelték fel. Mindkét intézet élére Széll Kálmán volt pénzügyminiszter állott, a ki e két nagy banknál rendkívüli tevékenységet fejtett ki. A Leszámitoló-Bank átalakulása után azonnal azzal a tervvel állott elő, hogy a főváros által fölépített raktárházakat és közraktárakat a nevezett bank vegye át kezelésbe; a haszonbérszerződést ötven évre meg is kötötték. A válság éveinek omladékait eltakarították volt, szükségét érezték új vállalkozásoknak. Előmozdította ezt a szükségelt anyagi eszközök könnyű hozzáférhetősége és a dualisztikus alapon szervezett Osztrák-Magyar Bank befolyása, mely Magyarországgal szemben most már más állást foglalt el, mint azelőtt. Miután hazánk már részt vett az 1878-iki világkiállításon és képviselve volt a trieszti kiállításon is, az a kívánság jutott kifejezésre, hogy önálló magyar országos kiállítást rendezzünk. Eleinte azt tervezték, hogy a kiállítást az ország kereskedelmi és ipartestületei rendezzék, de nemsokára az a gondolat jutott megérlelődésre, hogy az első nagy országos kiállítást az államnak kell szerveznie. Így jött létre az 1885. évi kiállítás. Élén, mint a kiállítás védnöke, Rudolf trónörökös állott; elnökei gróf Széchényi Pál akkori kereskedelemügyi miniszter és dr. Matle-

kovits Sándor államtitkár voltak; az igazgatás teendőit dr. Schnierer Gyula miniszteri tanácsos látta el. A kiállítás megtisztelő elismerést szerzett a mezőgazdaságnak és az ipar egy részének; bizonyára erős buzdításul szolgált az ipar további fejlődésére.

A következő évben az ország pénzügyi helyzete ismét kényesebbé vált, a deficit nem szűnt meg s a pénzügyminiszterium vezetésében változás állott be. Gróf Szapáry az általa nyolcz évig vezetett pénzügyi tárczát elhagyta és helyébe Tisza Kálmán lépett annak élére. E kiváló férfiú a miniszterium vezetését csak alig egy évig tartotta meg; e rövid idő alatt pontos körülírást nyert az a terv, melynek az államháztartásban rendet kellett teremtenie. E terv szerint három év lefolyása alatt kellett a deficitet kiküszöbölni és a költségvetés egyensúlyát helyreállítani. E végből megkezdették a közvetett adók szabályozását, az Ausztriával létesített megállapodások alapján — kapcsolatban a gazdasági kiegyezés megújításával — keresztülvitték a szeszadó emelését, a cukoradó, valamint a többi fogyasztási adók reformját és előkészítették a regale megváltását. Mindezeknek a terveknek a megvalósítását dr. Wekerle Sándor kipróbált kezére bízta, a ki 1888-ban neveztetett ki pénzügy-

miniszterré. Ő neki jutott az a szerencse, hogy a második konverziót keresztülvihette, a magas kamatozású arany- és ezüstkölcsönöket kiküszöbölhette; ezek helyébe az úgynevezett 4¹/₂ százalékos és a 4 százalékos járadékot hozta be. Dr. Wekerle nevéhez fűződik pénzügyi téren a legnagyobb tettek egyike, tudniillik a valuta-reform kezdeményezése. Ő vállalkozott arra, a mit előtte senkisésem mert kockáztatni. 1890. január 15-én előterjesztette a minisztertanácsnak és Ő Felségének a valutaszabályozás alapvonalait; a terv elfogadásra talált és — mint látjuk — keresztül is vitetett.

A nyolczvanas évek második felében a Pesti Lloyd-társulat tevékenysége nyomában kevés említésre méltó esemény járt. A társulat konvertálta tartozásait, ezzel megkönnyítette pénzügyi helyzetét, másrésről hírlapvállalata részére nyomdát állított fel, melynek birtoka a társulatra nézve azóta nagyon értékesnek bizonyult.

De ebben az időben fájdalmas veszteségeket is szenvedett a társulat. Tevékeny tagjai sorából többen örökre távoztak azok közül, a kik úgy a társulat, mint az összesség érdekében sok jelentékeny dolgot vittek véghez. Ullmann Károly, a választmány tiszteletbeli tagja elhunyt. Nemsokára követte őt hajlott korban Weisz B.

Ferencz, a hirlap-bizottságnak sok éven át volt elnöke. A munka embere volt ő, a ki a hirlapvállalat fejlődése iránt alapításától kezdve legélénkebb érdeklődéssel viseltetett; maradandó érdemeket szerzett a község, valamint a jótékony egyletekkel szemben is. Nem kevésbé fájdalmasan érintette a Pesti Lloyd-társulatot igazgatójának, Strasser Alajosnak halála, ki a magyar gabonakereskedelem úttörői közé tartozott s az általa alapított cég jó hírnevének messze az ország határain túl is szilárd alapot teremtett.

1889-ben a társulat Kohner Zsigmondot választotta igazgatójává, ki, mint a választmány tagja és mint kiváló kereskedő, addig is díszes volt a társulatnak. A nyilvánosság terén kifejtett tevékenységének megkezdése óta feléje fordult az általános rokonszenv, mely kiváló jellembeli tulajdonságainál fogva folyton fokozódott. 1890-ben az a terv merült fel, hogy a társulat új házat építtessen, vagy pedig megszerezze és azután átalakítsa a kereskedelmi épületet, melyben a Pesti Lloyd-társulat működését megkezdte. De a ház tulajdonosa, a Kereskedelmi Részvénytársaság, a házat eladni nem volt hajlandó; a tervet tehát elejtették s az új építkezés eszméje is megvalósíthatatlan maradt.

1890-ben ismét szomorú veszteség érte a társulatot. Brüll Miksa lovag, az ifjabb kereskedői gárda legjobbjainak egyike, a társulat választmányának sok ideig tagja, érdekeinek lelkes szószólója, meghalt.

A végére járó század utolsó évtizede Magyarországra nézve jelentékenyen kezdődik. Az az átváltozási folyamat, mely a művelődés, a szellemi és gazdasági élet minden terén végbemegy, lassanként megérleli gyümölcseit; az átalakulás a legkülönbözőbb irányban jut kifejezésre. Mindjobban kifejeződik a magyar nemzeti állam; az érdekek a fővárosban összpontosulnak. Két évtized munkája nem maradt meddő, a tetterős és erélyes kormányok tevékenysége nyomában mindenütt haladás mutatkozott. Ennek a fejlődési és átalakulási folyamatnak kimagasló mozzanatait már ismertettük; még csak a kereskedelemügyi és pénzügyi miniszterek tetteire, két kiváló férfit, tudniillik Baross Gábor és Wekerle Sándor tevékenységére kell rámutatnunk. Az előbbit illeti a forgalmi ügy teljes államosításának, a zónatarifa behozatalának, az ipari fejlődés előmozdításának érdeme; az utóbbi a pénzügyi feladatok pontos fölismerése és megragadása, a valutaszabályozás megkezdése, a közvetett adórendszer kiépítése és azon tö-

rekvése folytán tarthat igényt az elismerésre, hogy Magyarországot minél inkább függetlenítse Ausztriától.

Az ország politikai és társadalmi életére még mélyebbre ható befolyást gyakorolt a Wekerle-Szilágyi kormány nagy akciója, melyet az egyházpolitikainak nevezett kérdésekben fejtett ki. Az ország szabadelvűsége erőteljesen nyilatkozott meg; a mit az 1892-től 1895-ig terjedő korszakban létrehoztak, a magyar szabadelvűség legnagyobb alkotásának mondhatjuk. Ez a kormány készítette elő a szent István korona országai ezer éves fennállásának ünnepét is. Az 1896. évi ezredéves országos kiállítás széles keretben tüntette fel az ország egész termelését, a kiállítás történelmi osztálya pedig művelődési tekintetben is képét adta Magyarországnak fejlődésének. Az örvendetes alkotás évei voltak ezek, melyek új reményeket fakasztottak, de az ezekhez fűzött várakozások, sajnos, nem teljesültek. Már az 1895-ben beállott tőzsdeválság súlyosan nehezedett a gazdasági viszonyokra. Ha az első ijedelem leküzdése után hihettük is, hogy a válság következményei könnyen lesznek elháríthatók, a tapasztalat — fájdalom — megmutatta, hogy a válsággal a leggonoszabb korszakok egyike kezdődött, mely mai napig sem volt

leküzdhető. Az új Bánffy-kormány két feladatot tűzött maga elé, tudniillik egyrészt a heves politikai küzdelmek által felkorbácsolt szenvedélyek csillapítását, másrészt az osztrák kiegyezés ügyében folytatandó tárgyalások sikeres befejezését. Első célját részben elérte; a millenniumi országos kiállítás küszöbén a politikai pártok között bizonyos neme a fegyverszünetnek jött létre; a harcz szünetelt, az egész ország örömmel engedte át magát a multa való visszaemlékezés és a jelenkor vívmányai élvezetének. A nyugalom nem tartott sokáig; az arra következő nehéz küzdelem 1898-ban a legborzasztóbb parlamenti harczokra és a Bánffy-kormány bukására vezetett.

A megkezdett kiegyezési tárgyalásokat folytatták. A két kormány között létrejött megállapodások a közös vámterület fenntartásában, a közös jegybanknak a paritáson alapuló szervezésében, a közvetett adók szabályozásában és a valutaszabályozás végleges keresztülvitelére még megkivánt megegyezésben domborodtak ki. Bár ezeket a megállapodásokat mindkét kormány saját országgyűlése elé terjesztette, azok mai napig is szentesítés nélkül maradtak. Ausztriában felszabadultak a szenvedélyek, a kiegyezés kérdésébe bevitték a régi eredetű nemzeti viszály-

kodást és a parlamentet munkaképtelenné tették. Ezt az állapotot maig sem sikerült megszüntetni. A monarchia mindkét államára nézve áldástalan helyzet állott elő. A gazdaság összes kérdéseiben mindkettő nagy bizonytalanság előtt állott, mindkét állam tétlenségre volt kárhozthatva. A stagnáció annál súlyosabban érintette a lakosság összes rétegeit, mert időközben a többi államok kettőzött erővel munkálkodtak iparuk, forgalmuk és anyagi ellenálló képességük fejlesztésén. Mindkét állam elmaradt; a javak nemzetközi kicserélődésének föllendülése közepette, és míg Németország, Angolország és Amerika egész világrészeket foglaltak el, a monarchia mindkét állama elvesztette egy részét annak a talajnak, melynek eddig ura volt.

A kormányok, valamint egyesek erő kifejtésében nem volt hiány, de hiányzott az a lendület, melyre az erők versenyének szüksége lett volna abban az időben, melyben a villamosítás fejlesztése és a legkülönbözőbb alakban való kihasználása nagy átalakulásokat vont maga után. Ehhez járult, hogy a közgazdaság terén bizonyos visszafelé irányuló törekvések mutatkoztak és kezdtek érezhetővé válni. Az egyes termelési ágak között az ellentétek mindjobban kiélesedtek; különösen a mezőgazdaság oly köve-

teléseket támasztott a kereskedelem egész szervezete, lebonyolításának alakja, valamint az államok kereskedelem-politikai viszonyai tekintetében, melyek a gazdasági fejlődésre nagyon békítőleg hatottak. Ezek az ellentétek, sajnos, nem csökkentek. A védvamos irány az európai kontinensen s nálunk is egyre több hívőt csoportosított maga körül; hasonlóképpen az az irány is, mely a kereskedelem közvetítő szerepe ellen foglal állást. A mi azelőtt előny volt, azt most hibának mondták; a spekuláczióknak a kereskedelmi forgalomban megnyilatkozó elemeit üldözték és Németország példájára a szabad kereskedelem korlátozását követelték.

A kormány fontolóra vette az egyenes adók reformját; az erre vonatkozó adatokat a legnagyobb gonddal készítette elő s a reform alapelveinek megbeszélése és megállapítása végett szakértekezletet hívott egybe. A kormány másik feladata az autonóm vámtarifa kidolgozása volt; e végből a miniszterium kebelében tanácskozások folytak, majd szakértekezletet hívtak egybe, mely a Magyarország részére külön kidolgozott vámtarifa tervezetével foglalkozott. Harmadik jelentékeny törvényhozási teendő volt a szövetségi törvény alkotása. Ez a törvény megvetette a szövetségek elterjedésének alapját, de azzal

együtt megindult az a mozgalom is, mely — konfesszionális jellege mellett — a kereskedelem ellen irányult.

Az állammal szemben szociál-politikai tekintetben is jelentékeny igényeket támasztottak. A magyar kormány — dicséretére szolgáljon — rajta volt, hogy a jogos követelményeknek minél előbb megfeleljen. Sorra létre jöttek a vasárnapi munkaszünetről, a balesetbiztosításról, a munkaközvetítésről, a mezőgazdasági munkások viszonyai szabályozásáról szóló törvények; rendezték a betegsegélyező pénztárakat és rendszeres iparfelügyeletet teremtettek.

Ennek a korszaknak egyetlen fénypontja az állam pénzügyei voltak. A deficzit 1889. óta teljesen megszünt, sőt 1890-től 1899-ig, tehát egy évtizeden belül, 233 millió forint fölösleg volt elérhető, mely összeg legnagyobb részben rendkívüli beruházásokra fordított.

Ha a szóban forgó évtized rövid és hiányos vázлата után ismét visszatérünk társulatunkra, úgy az 1892-ik évnek egy szomorú eseményét kell itt följegyeznünk.

1892. november 26-án hirtelen meghalt Wahrmann Mór országgyűlési képviselő, a ki a Pesti Lloyd-társulat életében, mint annak választmányi tagja, igazgatója és elnöke, több

mint két évtizeden keresztül nagy szerepet játszott. A társulat elnökévé történt megválasztatása alkalmából megkíséreltük, hogy a kiváló férfúról rövid jellemrajzot adjunk. Ezen a helyen, midőn arról szólunk, hogy odahagyta kedvelt tanyáját, sok évi működésének terét, helyénvalónak találjuk annak a megemlékezésnek közlését, melyet a »Pester Lloyd« szentelt a kitűnő férfinak. Az említett lap következőkben emlékezett meg róla :

»Wahrmann mindenütt, a hol működésre volt hivatva, szilárdan megállapodott és erősen kidomboruló egyéniségét, lényének magvas sajátosságát fejtette ki ; minden alkotásra, minden akcióra rányomta szellemének bélyegét. Nagy, sokoldalú és termékeny tehetsége működési körének minden terén győzelemre segítette a valódi szükségleteket és érdekeket. Rendkívül erős elméje, az állam összes viszonyaiban szabad és elfogulatlan éleslátása bonyolódott esetekben és kényes helyzetekben is megtalálta a helyes, s ha szükség volt rá, a közvetítő gondolatot ; tanácsát sűrűn kérték ki, ítéletét döntőnek fogadták el. A gyakorlati munka talaján növekedett, ment volt az előítélettől, mely a politikai szóvirágok túltengéséből gyakran köd gyanánt ereszkedik a szellemekre és megzavarja az élet konkrét követelményei irányában megkívánt érzéket. Igen, Wahrmannban megtestesült a gondolat és a tett, a politikai és a társadalmi magatartás összhangja, a hogyan ezt néhány évtizeddel ezelőtt nálunk alig találhattuk, de a mint az manapság nyilvános életünkben mind áldásosabban jut kifejezésre és túlsúlyra . . . Bármi nagy veszteség érte is halálával a közügyeket,

melyeket oly buzgón szolgált, a törvényhozást, melynek legkiválóbb tagjai közé tartozott, a kereskedelmet és ipart, melyeknek támasza és dísze, hitfelekezetét, melynek bölcös és félelem nélküli vezetője volt, bármily nagy is — mondjuk — az a veszteség, mely halálával mindezeket a köröket érte, reánk nézve hasonlíthatatlanul nagyobb az. Nemcsak a Lloyd-társulat élén elfoglalt állásánál fogva, hanem lapunk vezetőségéhez való személyes viszonyánál, a lap felvirágzása és fejlődése iránt tanúsított meleg érdeklődésénél fogva a legközelebb állott hozzánk; úgy érezzük, mintha a mieink egyike, családi körünk legjobbjainak és legérdemesebbjeinek egyike távozott volna tőlünk örökre. Jellemének és tetteinek beható méltatását más alkalomra hagyjuk; e nehéz pillanatban csak könnyeket szentelhetünk neki, melyek megilletődött szívünk bensejéből törnek elő; szeretettel és igaz tisztelettel emlékezünk meg a megboldogultról, a ki majdnem negyed évszázadon keresztül minden körülmények között hű barátunk és tanácsadónk volt; működésének minden terén nehezen lesz pótolható, nekünk pótolhatatlan!«

A következő évben a társulat egyhangúlag Kohner Zsigmond igazgatósági tagot választotta elnökévé. E ritka jellemű férfiú a társulat életében új korszakot nyitott; kitünő kereskedői tulajdonságai, előzékenysége megbecsülhetetlen értékkel bírnak oly társulatra, melyben a legkülönbözőbb érdekek találkoznak. Működése alatt a társulatot csakhamar újjászervezték, a mit addig csak a társulat korábbi elnökére való tekintettel mellőztek. A választmány nagy figye-

lemben részesítette a fiatalabb elemek kíván-ságait; az összes alapszabályokat alaposan át-dolgozták. A társulat vezetőségében is változás történt; az elnökön kívül alelnököt, öt igazgatót és 42 választmányi tagot választottak. Az elnök-ségre az összes szavazatok K o h n e r Zsigmond személyében, az alelnökségre pedig W e i s z Berthold személyében egyesültek. Egyúttal s z a k o s z t á l y o k a t rendszeresítettek, még pedig külön-külön a kereskedelem és ipar, a közgazda-ság, a forgalom, a közigazgatás és az adóügy részére; ezenkívül vigalmi bizottságot és gazda-sági bizottságot küldtek ki. Továbbá másod-titkári állást szerveztek, melynek teendőit eleinte V é s z i József szerkesztő látta el, helyére azon-ban nemsokára dr. S c h i l l e r Henrik szerkesztőt hívták meg, a ki ezen minőségében ma is működik.

1893-ban a Pesti Lloyd-társulat J ó k a i Mórt, a nemzet költőjét, irói tevékenységének 50 éves ünnepe alkalmából azzal tisztelte meg, hogy a társulat tiszteletbeli tagjává választotta.

A szakosztályok buzgalommal dolgoztak; a társulat részt vett az ezredéves kiállítás alkal-mából tartandó kongresszus előmunkálataiban, foglalkozott a Duna rakodópartjai további ki-építésének, a kereskedelmi kikötő felállításának

és a vasúti üzlet szabályozásának kérdéseivel; a kereskedelemügyi miniszter felszólítására részt vett a szabadalmi ügy szabályozását tárgyaló szakértekezleten.

Meg kell említenünk, hogy a társulat Kossuth Lajos felállítandó szobrára 500 forintot, báró Kemény Zsigmond szobrára 100 forintot szavazott meg és hozzájárult a millenniumi kiállítás kereskedelmi csarnokának költségeihez.

Az egyenes adók reformja és a tőzsde-reform tárgyában tartott szakértekezletre a társulat a pénzügyi, illetőleg a kereskedelemügyi miniszter meghívása folytán Weisz Bertholdot és Simon Jakabot küldte volt ki, a kik ott a kereskedő-világ érdekeinek voltak szószólói. A társulat képviselői gyanánt kiküldte továbbá: a magyar kereskedelmi múzeum vezetőségébe Ullmann Emil királyi tanácsost, a vámügy-ről tartott szakértekezletbe Elek Pál igazgatót, a szegedi kereskedelmi kongresszusra Sándor Pált.

Az országos ezredéves emlékűnnep alkalmából megszavazott 20,000 koronából 10,000 koronát a Magyar Keleti Akadémia javára és 10,000 koronát a budapesti kereskedők menhelye javára fordított a társulat.

Midőn 1898-ban felejthetetlen királynénknak Erzsébetnek, a nemzet védangyalának halála az országot mély gyászba borította, a társulat választmánya az elsők között járult hozzá szobra felállításának költségeihez. A »Pester Lloyd« gyűjtését a választmány 2000 koronával nyitotta meg.

A társulat estélyei nagy vonzerőt gyakoroltak. Legfényesebb az 1895. évi márczius 17-iki közgyűlés alkalmából rendezett évváró banquet volt. A Pesti Lloyd-társulat ünnepélyesen díszített helyiségeiben a tagok százai között megjelentek a főváros társadalmának fejei, ezek között Bánffy miniszterelnök, Daniel Ernő kereskedelemügyi miniszter, Vörös, Graenzenstein, Miklós államtitkárok, dr. Falk, Lánczy, Mezei, Neumann, Nagy képviselők, Ráth főpolgármester, Sélley főkapitány és Schmidt, a kiállítás igazgatója. Az elhangzott felköszöntőkben, különösen a miniszterelnökében és a kereskedelemügyi miniszter felköszöntőjében visszatükröződött az a nagy tisztelet, melyet a két kormányférfiú a kereskedelem és az ipar iránt tanúsított, kifejezésre jutott az a kívánság, hogy az összes termelési ágak fejlődése ugyanarra az alapra helyeztessék; dicsérettel emlékeztek meg a nemzeti magyar kereskedelem folyton fejlődő magyarosodásáról. Fényes est volt, melynek emlékét a résztvevők meg fogják őrizni.

A jubileum és a kiállítás évében, melyben az ország egész fénye a fővárosban összpontosult, a Pesti Lloyd-társulat a maga ünnepelésének azzal adott kifejezést, hogy — mint említve volt — művelődési czélokra 20,000 koronás alapítványt tett. Folytatták a társas összejöveteleket és több magas művészi színvonalon álló estélyt rendeztek. A következő évben a kereskedelemügyi miniszterium a társulatot különböző kérdésekben véleményadásra szólította fel.

Időközben anyagi viszonyai annyira szilárdultak, hogy a társulat házáat terhelő, még forgalomban levő összes kötvényeket, melyeknek értéke 391,100 forintot tett, beválthatta. Súlyos tehertől szabadult ezzel, mely pénzforrásait 26 éven keresztül vette igénybe.

1897-ben a társulat ismét súlyos veszteséget szenvedett; Ullmann M. G. hunyt el, a ki, mint alapítóinak egyike, 45 évig volt a társulat tagja. 1860 óta a választmányban, 1888 óta az igazgatóságban foglalt helyet; az utóbb említett évtől kezdve szakadatlanul elnöke volt a hirlap-bizottságnak is. Kereskedő volt a szó legnemesebb értelmében, jó és nemes ember, a ki a társulat felvirágzása körül hervadhatatlan érdemeket szerzett.

A társulat a következő években is fokozott tevékenységet fejtett ki. Képviseletét magát az acetylen-kongresszuson, alapító tagja lett a jogvédő egyesületnek, élénk részt vett az ország kereskedelmi testületei részére létesítendő központ szervezésében, az új autonóm vámtarifáról részletes véleményt dolgozott ki, melyet a kereskedelemügyi miniszter elé terjesztett és ismételt részt vett a fővárosi képviselő-testület választásainak előkészítésében.

Újból megkezdtek a felolvasásokat is; a társulat vezetőségének kiváló tekintélyeket sikerült megnyernie, természetes tehát, hogy a felolvasások rendkívül élénk érdeklődésre találtak. Hieronymi Károly, korábbi belügyminiszter a német vámtarifáról, dr. Wekerle Sándor, korábbi miniszterelnök és pénzügyminiszter Magyarországnak Ausztriához való gazdasági viszonyáról, Sztéryi József, a kereskedelemügyi miniszterium iparfejlesztő osztályának főnöke, az iparfejlesztésről tartott előadást. Ezeket az előadásokat nemcsak társulatunk tagjai látogatták nagy számban, résztvettek azokon politikai életünk kitünőségei is; megjelentek Lukács László, Hegedüs Sándor miniszterek, Graenzstein, dr. Nagy Ferencz államtitkárok és sok képviselő.

Még a társulat vagyonkezeléséről kell röviden megemlékeznünk. A társulatnak alapításakor — 1852-ben — a tagsági járulékokon kívül nem volt semmiféle vagyona vagy jövedelme. Az első évben a társulatnak 620 tagja volt, ezek összesen 12,105 forint tagsági díjat fizettek; a vásárokról adott jelentések 56 forintot jövedelmeztek, egyéb bevételek czímén pedig 3628 forintot mutatnak ki. A 16,498 forintos költségvetés 1687 forint fölösleggel zárult. 1854-ben alapította a társulat hirlapvállalatát; erre a célra saját tagjaitól aláírás útján 12,719 forint kölcsönt vett fel. A lap első évében 6800 forint veszteséggel járt, de ezt a veszteséget a második év bevételei nagy részben pótolták. Azóta a hirlapvállalat, mint ezt a lap történetében kimutatjuk, szakadatlan bevételek forrása volt a társulatra nézve. 48 év alatt a vállalat körülbelül 900,000 forint tiszta hasznot hajtott. Csak így történhetett, hogy a társulat, 1868. évi jelentésének kimutatása szerint, fennállásának első 16 évében 60,000 forintot szentelhetett jótékony czélokra és a kereskedelem érdekeinek előmozdítására. Ezek között — mint fönnebb említettük — a pesti kereskedelmi akadémia maga 24,000 forinttal szerepel. A hirlapvállalat bevételeinek köszönhető az is, hogy a társulat a gabonacsarnokot anyagi segélyben része-

síthette, melynek összege évente 1500 és 2500 forint között változott. A pesti árú- és értéktőzsde 1863-tól 1870-ig 1500 forint évi segélyt kapott. Az 1901. évi, utolsó mérleg, mely e munka megírásakor előttünk fekszik, 786,272 korona 77 fillér vagyont tüntet fel. E mellett nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a társulat a lefolyt idő alatt a budapesti árú- és értéktőzsdével együtt kibocsátott házépítési kötvényeit összesen 823,000 forinttal törlesztette; tehát a maga részéről ezen a czímen 411,500 forintot fizetett ki. Ezenkívül visszafizette az Osztrák-magyar banknál a házra felvett kölcsönből reá eső 25,114¹/₂ koronát. E két összeget egybefoglalva, a Lloyd-társulat összesen 848,114 korona adósságot törlesztett. A bevételek számbavételénél ehhez hozzá kell vennünk, hogy a 168,707 koronáért vásárolt és teljesen fölszerelt nyomda értékéből, mely a társulat tulajdonát képezi, 168,707 koronát irt le. Mondhatjuk tehát, hogy a társulat a lapból származó bevételeket arra fordította, hogy passzi-vaiból 979,411 koronát eltüntessen.

És most, mielőtt munkánkat befejezzük, még néhány szót a személyekről. Megemlékezünk a vezető férfiakról, kik a Lloyd-társulat működésének irányt szabtak. Könyvünkhöz a társulat igazgatósági és választmányi tagjainak

különböző időszakokból származó jegyzékét csatoljuk, melyből kitűnik, hogy a fővárosi kereskedő-világ, az ipar- és hitelügy legkiválóbbjai egyesültek a közös czélok elérésére. Meg kell emlékeznünk a társulat tagjairól is; a polgárság legjobb hangzású neveivel találkozunk közöttük. Az első névjegyzékbe fölvelt tagok közül ma már csak nyolczan vannak az élők sorában, ezek: Beimel Jakab, az árú- és értéktőzsde alelnöke, Birnbaum Jakab, nagykereskedő, Holitscher Fülöp, Holl Albert, Herzberg Sándor, báró Kochmeister Frigyes, báró Harkányi Frigyes és Linczer Károly. Báró Kochmeister Frigyes, a ki már az első választmánynak is tagja volt és 40 év óta működik az igazgatóságban, a főváros egész kereskedelme körül hervadhatatlan érdemeket szerzett. Társulatunk nesztora s annak legkiválóbb díszjele. Báró Harkányi Frigyes, kinek jelentősége az ország gazdasági életében általános elismerésre talált, 30 éven át munkálkodott a hirlap-bizottságban és mindig a legélnkebb érdeklődést tanúsította társulatunk czéljai iránt.

Arra törekedtünk, hogy a társulat tevékenységét objektive ismertessük, iparkodtunk kimutatni, hogyan fejlődött az évek folyamában a magyar kereskedelem, a forgalom, az ipar és

a pénzügy. Ismertetésünk nem volna tökéletes, hogyha kapcsolatban az egyes részeiben felhozott adatokkal, munkánk végén nem állítanók szembe azt, a mi volt, azzal, a mi van. Csak néhány adatra szorítkozunk, melyek elegendők arra, hogy tiszta képet alkothassunk.

Egy évszázad alatt a magyar állam lakossága nyolcz millióról 19.254,000-re növekedett. A fővárosnak 1800-ban számlált 26,000 lakosával szemben, most 732,300 lakosa van. A beültetett terület termértéke körülbelül öt millió hektár volt, míg ma 26 millió hektár áll művelés alatt. A gabonatermelés hozadékát körülbelül 60 millió mérőre, tehát nagyjából 28 millió métermázsára becsülték, most 80—90 millió métermázsra. Egy aratás értéke akkor 140 millió forint lehetett, mostanában mérsékelt becslések körülbelül két milliárd koronára teszik egy év mezőgazdasági termését. Az ország külkereskedelme évente 26 - 28 millió volt, ma évente 2200 millió korona. A vasutak 17,000 kilométert futnak be, befektetési tőkéjük 2700 millió korona. Szállítottak 60 millió személyt és 32 millió tonna árút. A távirdavezetékek hossza 117,000 kilométer. A véghezvitt folyamszabályozások a vízszabályozási technika legnehezebb feladatai közé tartoznak; a Tisza és a Duna

szabályozása, a Vaskapu hajózhatóvá tétele a magyar mérnökök hírnevével kapcsolódik össze. Folyamszabályozásokra több mint 350 millió koronát fordítottak. A posta a század elején 500,000 forintot jövedelmezett az államnak; ma a posta és távirda 49.924,000 korona bevétel mellett 14.400,000 korona tiszta hasznot nyújt az államnak. A továbbított levelek és újságok száma 1868-tól 1901-ig 37 millió darabról 511.584,000-re növekedett. A postaküldemények értéke 2350 millióról 5222 millió koronára emelkedett. Az első nagy országútat, a Károlyvárosból Fiume felé vezetőt, a század elején kezdték építeni; jelenleg óriási kiterjedésű országútaink vannak több mint 6000 híddal. Az ipartermelés tekintetében alig tehetünk összehasonlítást, mivel a század elejéről nincsenek pontos számadataink. De nem tévedhetünk nagyot, ha fölteszszük, hogy akkor az egész országban alig 200 vállalat folytatott gyárszerű üzemet, míg manapság az üzemben levő gyárak száma a 6000-et, az iparúzóik száma pedig a milliót is meghaladja. 1800-ban Pestnek összesen 3000 iparosa és kereskedője volt, jelenleg 90,000-nél is többen vannak. A nagyipar gyártmányainak értékét a magyar kereskedelemügyi miniszterium az ország gyáriparáról szóló

művében 1300 millió koronára becsüli. A kereskedelem- és hitelügy nagy átváltozáson ment keresztül; a terménygazdaságról áttértünk a modern pénzgazdaságra. Bár a mai szervezet sem felel meg minden követelménynek, s jóllehet hiányai jelentékenyek, mégis éppen ezen a téren nagy eredményeket értünk el. A század elején az országnak egyetlen bankja, egyetlen takarékpénztára sem volt. Egy hajózási társaságot és a komáromi biztosító társaságot kivéve, egyetlen részvénytársaságunk sem volt. 1848-ban az egész országban 48 takarékpénztár állott fenn. 1901-ben az ország hitelintézeteinek száma, beleértve Horvát-Szlavonországot, 3231-re emelkedett; ezek összesen 640.375,000 korona alapítke és 294 millió korona tartalékok, tehát együttevve 934.400,000 korona fölött rendelkeztek. A betétek összege 1936 millió koronára szaporodott. A magyar intézeteknek 1,162.720,000 korona értékű záloglevelei és 560.628,000 korona értékű községi kötvényei vannak forgalomban. A jegybanknak, mely üzletét Magyarországon 1853-ban két millió forint javadalmazással kezdte meg, jelenleg Magyarországon nemcsak főintézete, hanem 22 fiókja és 80 mellékhelye van, melyekben időközönként 200 millió koronát is meghaladó összegek vannak elhelyezve. A mi

az állam pénzügyeit illeti, a kiadások, melyek 1868-ban 112 millió forintot tettek, 1100 millió koronára emelkedtek. Az állam adósságai 4500 millió koronára szaporodtak.

A főváros rohamosan fejlődött; Budapest világváros lett. Modern berendezései, nagyszerű utai és a kor kivánalmainak megfelelő intézményei elsőrendű helyet biztosítanak részére Európa fővárosai között. Nem szenvedhet kétséget, hogy ezt a föllendülést a kormány és a törvényhozás gondoskodásának köszönhetjük. De hálátlanság volna, ha el nem ismernők, hogy a főváros fejlődése körül a kereskedelem és a forgalom is nagy érdemeket szerzett.

Munkánk végére értünk. A történelmi háttér felhasználásával igyekeztünk kimutatni, hogy félszázad alatt mily változások mentek végbe a gazdasági tevékenység széles terén. Azt óhajtottuk kifejtetni, hogy nemcsak egy társulatnak, hanem az egész kereskedő-világnak mily része volt a munkában. Ha ezt elérnünk sikerült, az objektív szemlélő tisztában lesz azzal, hogy a magyar kereskedelem hazafiassága, becsületes törekvése, ernyedetlen szorgalma és műveltsége a többi államok kereskedelmével bátran fölveheti a mérkőzést. Meg lehetünk győződve, hogy a kereskedő-világ nem fog hiányozni az erők

egyesüléséből, ha arról lesz szó, hogy a magyar állam anyagi és pénzügyi függetlenségének magasztos czélját kivívjuk.

* * *

Az utolsó évek a kereskedelemre és az iparra kedvezőtlenek voltak. A fejlődést külső körülmények, különösen Ausztriához való viszonyunk gátolta, mely sok küzdelem és hosszú tárgyalások után még ma sincs tisztázva. A szünet azonban csak halasztást jelent, mert a főváros és az állam haladásának alapföltételei egyaránt érintetlenek maradtak. El fog érkezni egy jobb idő, melyben a nagy szorgalommal, erélylyel és annyi hazafisággal megteremtett alapot kiépíthetjük.

Teljes szívből óhajtjuk ezt. Fejlődjék tovább a kereskedelem és az ipar; a közgazdaság e két fontos és termékeny ágának tényezői, melyek között a Pesti Lloyd-társulat méltó helyet foglal el, viruljanak fel teljesen a következő félszázadban!

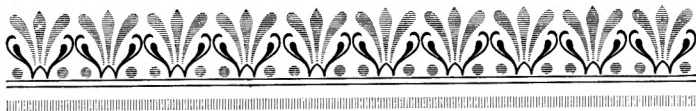
* * *

A társulat ötven éves tevékenységét fényes elismerés tetőzi be, mely a társulat elnökének, Kohner Zsigmondnak, és alelnökének, Weisz Berthold országgyűlési képviselőnek legmaga-

sabb kitüntetésében jut kifejezésre. Ő Felsége a társulat e két vezető férfiát magyar kir. udvari tanácsosokká nevezte ki. A társulat lapja a kitüntetésről következőkben emlékezik meg:

»Közéletünk két kiváló férfiá részeseült legmagasabb kitüntetésben. K o h n e r Z s i g m o n d n a k, a budapesti izr. hitközség és a Pesti Lloyd-társulat elnökének, és W e i s z B e r t h o l d országgyűlési képviselőnek, a Pesti Lloyd-társulat alelnökének, kik a kereskedelem, az ipar és a közgazdaság terén évek hosszú sora óta épp oly fényes, mint közhasznú tevékenységet fejtenek ki, Ő Felsége az udvari tanácsosi címet adományozta. A közvélemény a királyi kegynek ezt a megnyilatkozását bizonyára nagy megnyugvással fogadja, mert személyes vonatkozása mellett figyelemre méltó tárgyi jelentősége is van. Személyes tekintetben csak azon ítélet legmagasabb jóváhagyásaként jelentkezik, mely a két férfúnak messze a közgazdaság terén túl is tisztelettel és elismeréssel adózik. Tárgyi tekintetben azon nagy érdemek méltánylását jelenti, melyeket a Pesti Lloyd-társulat, mely most zárja le fennállásának ötvenedik évét, az ország érdekei körül szerzett és jelenti annak az állásnak méltánylását, melyet a társulat Magyarország társadalmi és kereskedelem-politikai tényezői között elfoglal. A meleg hazafias érzés, a nemzeti munka fejlesztésére és kereskedelmi világunk erkölcsi javainak szaporítására irányuló törekvés, az az érzés és az a törekvés, melyek a Lloyd-társulatnak jellegét megadják, mindkét férfúban fényesen nyilatkozik meg.«

A »Pester Lloyd«.

A Pesti Lloyd-társulat fennállása alatt tevékenységének legnevezetesebb mozzanata kétségtelenül a nevét viselő lap, a »Pester Lloyd«, alapítása. Eredeti rendeltetése az volt, hogy csupán a kereskedelem érdekeit szolgálja; az évek folyamán elsőrangú politikai napilappá küzdötte fel magát, hosszú időn keresztül Magyarország vezető lapja volt és helyét a legújabb időkben is, midőn a magyar nyelvű lapok mind nagyobb tért hódítottak, becsülettel állta meg. Majdnem ötvenéves fennállása alatt a mindenkori hatalmi tényezők és a kormánnyal szemben az ország kereskedelmének, forgalmának és iparának kívánóságait és igényeit juttatta kifejezésre. A »Pester Lloyd« Magyarország gazdasági világának eszméit vitte a nyilvánosság elé, a magyar társa-

dalom termelő köreinek érdekeit képviselte, a szabadelvű eszmék terjesztésén fáradozott, azoknak híveket toborzott, a külfölddel szemben a magyar állameszme közvetítője volt és az is maradt. Helyét a legsúlyosabb viszonyok között megállta, elterjedése egyre emelkedett, követőinek száma folyton növekedett. A szerény kezdetből nagy hirlap fejlődött, melynek szavát mindenütt meghallják, melynek tekintélye bel- és külföldön folyton növekedett.

Ha a lap történetét röviden ismertetni akarjuk, abban mindenekelőtt két korszakot kell megkülönböztetnünk: a lap alapításától az alkotmány helyreállításáig, tehát 1854-től 1867-ig, és az 1867-től napjainkig terjedő hosszú korszakot.

A lapnak az első korszakban különös nehézségekkel kellett megküzdenie; az akkori politikai állapotok, de a szegényes viszonyok is, melyek az egész országra, de különösen a gazdaságra súlyosodtak, eléggé megmagyarázzák azokat a nehézségeket. A második korszakban, a politikai és gazdasági föllendülés korában, a lap azelőtt nem is sejtett jelentőségre és általán elismert tekintélyre emelkedett. Előfizetőinek száma megsokszorozódott, a régi újság a modern zurnalistika magaslatára emelkedett. A mai hirlap a kinyomatás előtti utolsó órák lázas munkájának

eredménye. A magas színvonalon álló hírszolgálat, a távirda és a telefon uralma alatt az újság a nap eseményeit legapróbb részleteiben közli az olvasóval, a pillanat sürgőssége a vezércikkek elmélkedéseit és ezekkel kapcsolatban a lap összes rovatait a maga behatásának rendeli alá. Ebben a tekintetben a »Pester Lloyd« mai napig is a magyar hirlapírás úttörője. A majdnem naponta növekedő követelmények kielégítésében és a mindjobban terjeszkedő idegen verseny leküzdésében a »Pester Lloyd« szerkesztősége 1867-től kezdve az összes fővárosi lapok között előljárt. A szerkesztés régi nehézkes módja egyszerre megdőlt és helyébe lázas tevékenység lépett, mely nem tűr megszakítást. Az óriási haladást csak akkor látjuk, ha egy mai példányt valamely 30 vagy 50 év előtt megjelent számmal hasonlítunk össze. De óriási a különbség a lap kiadásának mai és akkori költségei között is. A lap alapítása előtt a Pesti Lloyd-társulat költségvetést készítettett, melyben a lap bevételei és kiadásai tizenhatezer forinttal voltak előirányozva. Ma ezek a bevételek és kiadások majdnem egy millió koronát tesznek. Akkor ezer példány kiadását tervezték, jelenleg a lap 12,000—14,000 példányban jelenik meg. Akkoriban csak egy főszerkesztő és két állandó

munkatárs munkáját vették számításba, sürgönyökre és helyi hírek szerzésére 1000 forintot szántak; ma a lap állandóan 20—25 munkatársat foglalkoztat, nem számítva a külső levelezőket, kik szintén állandóan dolgoznak a lap részére. Az alapítók kereskedelmi tartalommal bíró helyi újságra gondolhattak; azóta oly hirlap lett abból, melynek befolyása és jelentősége az ország határait messze túlszárnyalja, szavát mindenütt meghallják és méltányolják.

A »Pester Lloyd« kiadására irányuló javaslatot Kern Jakab, a társulat alapítója terjesztette elő; a választmány 1852. szeptember 19-én tartott ülésében elhatározta a vonatkozó előkészületek megtételét. Egyidejűleg pályázatot tűzött ki a Pesti Lloyd-társulat vezértitkári állásának betöltésére, mely állással a lap vezetése is egybe volt kapcsolva. Ugyanezen év szeptember 29-én tizenkét pályázó kérvénye feküdt a társulat előtt; közülök csak hármat említünk, kik később is jelentőségre emelkedtek: az első Hornyánszky Viktor, az akkori »Pester Zeitung« szerkesztőtársa, később nyomdát alapított. A második Friedländer Miksa, akkor 25 éves fiatal ember, a boroszlói városi törvényszék előadója és szerzője egy az osztrák pénzügyeket tárgyaló iratnak. Friedländer később Bécsbe került, hol a

»Presse« szerkesztőtársa lett, majd 1863-ban a »Neue Freie Presse«-t alapította, melynek ő volt a lelke. A harmadik pályázó, Rottenbiller Lipót, 1848-ban Pest főpolgármestere volt. Kérvényében megjegyzi, hogy boldognak érezné magát, ha polgártársai bizalmukra méltónak találnák, mert a haza minden melegen érző fiára nézve csak fölötte megtisztelő lehet, ha a »Lloyd« feladatának megvalósításában bár legszerényebb mértékben is közreműködhetik. Egyrészt tekintettel korábbi nyilvános működésére, másrészt azért is, »mert jelenleg gyakran látjuk a jog, kötelesség, becsület, erkölcs stb. téves felfogását«, múlhatatlanul szükségesnek tartja, hogy jellemére vonatkozólag bizonyítványokat csatoljon; azon meggyőződésének ad kifejezést, hogy ily magánjellegű alkalmazás elvállalása ellen a kormánynak sem lesz kifogása, mert hisz éppen a kormány kegyelmének köszöni, hogy Pest városa részéről nyugdíjban részesül. A tizenkét pályázó közül az állást egyik sem nyerte el; a titkári állás és a felelős szerkesztő teendőinek ideiglenes ellátásával Weiskircher Károlyt bízták meg s a lap élére később dr. Weisz János hirlapirót állították.

A társulat azonnal folyamodott a rendőrigazgatósághoz a lap kiadásának engedélyezése-

ért; a rendőrigazgatóság 1853. július 23-án
következő átiratban értesítette a társulatot az
engedély elnyeréséről:

2690/el. szám.

A P e s t i L l o y d - t á r s u l a t n a k

H e l y b e n .

A cs. kir. katonai és polgári kormányzóság folyó évi július 18-án kelt 12,370. G/4325. számú rendelete értelmében a cs. kir. legfőbb rendőrhatóság július 2-án kelt 8439/1272. IV. számú végzésével a Pesti Lloyd-társulatnak a kért engedélyt, hogy »Pester Lloyd« címe alatt és Weiskircher Károly felelős szerkesztése mellett, német nyelven óvadékköteles időszaki lapot indíthasson, azzal a megjegyzéssel adja meg, hogy a bemutatott tervezetbe fölvev »Ausztia és külföld« című rovat két rovatra lesz osztandó, az egyik Ausztia cím alatt a császárság koronatartományaira vonatkozó híreket és cikkeket foglalja magában, a másikba Külföld cím alatt az idegen országokból eredő hírek és a külföldi viszonyokra vonatkozó összes közlemények lesznek sorolandók.

Az óvadék alól leendő fölmentés iránt előterjesztett kérelem a sajtórendtartás 13. § ára való tekintettel nem volt teljesíthető.

Miről a Lloyd-társulatot folyó évi május 7-éről kelt kérvénye elintézésésképpen és mellékleteinek visszaszármaztatása mellett azzal a hozzáadással értesítem, hogy a mennyiben az elnyert engedélyt igénybe venni kívánja, a sajtórendtartás 10. §-ában előírt kimutatásait nyolcz nappal a lap első példányának megjelenése előtt szolgáltatassa be.

P e s t , 1853. július 22-én.

Prottmann s. k.,

cs. kir. udv. tanácsos és rendőrigazgató.

A választmány haladéktalanul megtette a lap kiadására szükséges intézkedéseket. A kívánt óvadékot — 10,000 forintot pengő pénzben — saját tagjai között gyűjtött aláírások útján szerezte be; a társulat tagjai a jelzett összeget 6%-os kamatoztatás mellett előlegezték. A lap megindítása tehát a társulatnak semmiféle áldozatába sem került, mert ez a tartozás a lap bevételeiből két év alatt teljesen törlesztődött. Az alkalmazandó főszerkesztővel tárgyalások folytatására kéttagú bizottságot küldtek ki, melynek Kochmeister Frigyes és Rósa Lajos voltak tagjai. A bizottság, mint jelentéséből kitűnik, dr. Weisz Jánossal oly szerződésre lépett, mely a főszerkesztő részére 1500 forint évi fizetést és jutalékképpen a lap kiadásából származó haszonnak 50%-át biztosította. A lap kereskedelmi részének szerkesztésével Landau R. L.-t bízták meg, az előfizetési díjat évi 15 forintban állapították meg. A lap kinyomatását Emich Gusztáv könyvnyomdája azzal a kötelezettséggel vállalta el, hogy az első próbalapból 5000 példányt készít. A lap felügyeletére külön bizottságot neveztek ki, mely Schulhof Mór, Weinzierl Vincze, Ullmann M. G., Kochmeister Frigyes és Kern Jakab tagokból állott. A próbapéldány 1853. december havában jelent meg, a lap

rendes megjelenése 1854. január 1-én kezdődött. Tekintettel a fennforgó viszonyokra és szükségletekre, rövid idő múlva, 1854. június 10-én, esti kiadás rendezését is elhatározták, jóllehet az első félév 5880 forint hiánnyal záródott. Az estilap nagy előnnyel járt, mert míg 1854-ben a lapnak csak 1364 előfizetője volt, 1855. január 15-én az előfizetők száma már 2300 volt. Az akkori viszonyokra jellemző, hogy báró Prottmann rendőrfőnök a Lloyd-társulathoz intézett átiratában azt a gyorsaságot panaszolja, melylyel a lap az összes híreket nyilvánosságra hozza; pedig a távirat akkor még nagy ritkaság volt, s egy-egy önálló cikk, az események közlésének önálló feldolgozása, tekintettel a szigorú cenzurára, csak elvétve látott napvilágot. A választmány természetesen megnyugtató választ adott a rendőrfőnöknek. 1855-ben a lap deficitje le volt küzdve; azóta hiány csak egyetlen egyszer merült fel. Mint a függelékben közölt számadásokból kitűnik, a társulat a lap révén folyton jelentékeny bevételekre tett szert. 1857-ben behozták a hirlapbélyeget, minek folytán a kiadóhivatal kénytelen volt a lap előfizetési árát évi 4 forintra fölemelni. Az előfizetési díjnak ez a fölemelése azonban a lap előfizetőinek számában említésre méltó változást nem idézett elő.

1860-ban a cenzura bilincsei némiképpen meglazultak; jelentékeny változás állott be a lap magatartásában is. A nyelv szabadabb és függetlenebb lett, egy-egy nyílt szót is megkoczkáztattak, de azért a gondolatok szabad közlése még mindig gátolva volt. Dr. Weisz János a 60-as évek elején a lap szerkesztőségéből kivált, az erre következő provizórium tartamára dr. Rothfeld Samut bizták meg a főszerkesztő teendőinek ellátásával, a ki ezeket 1867-ig gyakorolta. Ebben az évben a szerkesztőség és a hirlapbizottság között ellentétek merültek fel, melyek szakításra vezettek. A szerkesztőség a kiadóhivatal egész személyzetével együtt kilépett a társulat kötelékéből és önálló lapot alapított, mely az év vége felé »Ungarischer Lloyd« cím alatt jelent meg. A hirlapbizottság a szerkesztőség és kiadóhivatal küszöbön álló kilépéséről idejekorán értesült; intézkedéseivel súlyos válságnak vette elejét és a »Pester Lloyd« további fennállását biztosította. A főszerkesztői állás betöltése végett több jelentékeny szakiróval és politikussal, ezek között Horn Edével Párisban és Pompéry Jánossal Pesten, kezdett tárgyalásokat. Horn Pestre is jött s a vele folytatott tárgyalások eredményre vezettek; a hirlapbizottság Hornnal megkötötte a szerződést, melynek értelmében a lap főszer-

kesztői állását majdnem korlátlan meghatalmazással ruházta reá. Párisba visszatérte után azonban Horn kijelentette, hogy a dolgot meggondolta, Párisban marad, minélfogva nincs abban a helyzetben, hogy a szerződést megtarthassa.

Ezek után a bizottság Wahrmann Mórt azzal a megbizással küldte ki, hogy a »Pester Lloyd« főszerkesztői állására ugyanoly föltételek mellett, mint a milyenekben Hornnal állapodtak meg, dr. Falk Miksát nyerje meg, a ki már akkor nagy hírnévnek örvendett. Wahrmann a tárgyalásokat erélylyel és ügyesen vezette, fáradozása sikerrel járt és dr. Falk Miksa a neki felajánlott főszerkesztői állást elfogadta. A korábbi szerkesztőség és kiadóhivatal személyzetének együttes kilépése és az új versenyvállalat a társulat hirlapvállalatát nagy veszélylyel fenyegette; most, hogy dr. Falk állott a »Pester Lloyd« élére, a társulat választmánya úgy érezte, mintha lidércnyomástól szabadult volna. A választmány következő nyilvános felhívást bocsátotta ki:

A Pesti Lloyd-társulat tisztelt Tagjaihoz!

A »Pester Lloyd« tisztelt Előfizetőihez!

A Pesti Lloyd-társulat alulírt választmánya társulatunk tisztelt tagjainak és lapunk tisztelt előfizetőinek örömmel adja tudtára, hogy a »Pester Lloyd« főszerkesztői állására Dr. Falk

Mik s át, a hazánk minden részében, sőt annak határain túl is nagyrabecsült publiczistát, sikerült megnyernie. Csak még néhány napra kérjük tehát tisztelt olvasóink szíves elnézését, csak rövid ideig kérjük még azoknak a rendkívüli körülményeknek méltánylását, melyek az utóbbi napokban lapunk kiadására befolyással voltak.

Falk Miksa még a folyó hó vége előtt fogja lapunk vezetését átvenni és közvetlen érintkezésbe fog lépni annak olvasóival. Ezzel véget ér a provizórium, mely a korábbi főszerkesztőnek, dr. Weisz Jánosnak tizenhárom éves, érdemekben gazdag munkálkodását követte. Hirlapbizottságunk ezalatt is fáradhatatlanul ügyelt arra, hogy lapunk határozottan szabadelvű irányát sértetlenül megőrizze; de tudatában van annak, hogy a lap ebben az átmeneti időben, bár sok megbecsülendő munkát végzett, itt-ott mégis nélkülözötte az egységes vezető gondolatot, a világos, önálló és minden tekintetben független politika pregnáns kifejezését.

Az új szerkesztő neve kezeskedik érte, hogy a bizottság erre vonatkozó törekvése a jövőben erős támaszt fog nyerni, hogy a lap ezen irányát ezután is teljes határozottsággal fogja megőrizni, de biztosítéka annak a komoly, őszinte törekvésünknek is, hogy a »Pester Lloyd«-ot a publicisztika elsőrangú közlönyévé tegyük. Az erre szükséges anyagi eszközök fölött bőségesen rendelkezik társulatunk, mely hirlapvállalatából nem akar minden áron anyagi hasznot meríteni; az elért nyereségek nagy részét eddig is örömmel fordítottuk nemesebb, a művelődés és erkölcsi haladás szolgálatában álló célokra. Hogy az új szerkesztő az irányában támasztott nagy feladatnak képes lesz-e megfelelni, ennek eldöntését a választmány nyugodtan bizza a közönségre, melylyel dr. Falk Miksa majdnem 20 év óta áll szakadatlan szellemi összeköttetésben.

A választmány a társulat közgyűlése által megszabott szabadelvű irány épségben tartásával teljes függetlenséget és önállóságot biztosított a főszerkesztőnek. Ennélfogva a főszerkesztőre kellett bízni annak a programnak részletes kifejtését, melyet ez nagyszámú, kipróbált irodalmi erőkkel egyetemben maga elé tűzött. A választmány csak annak kijelentésére szorítkozik, hogy ma jobban bízunk benne mint ezelőtt bármikor, hogy a »Pester Lloyd« kettős feladatának:

hogy az európai publicisztika magaslatán álló lapok színvonalát elérje és különösen,

hogy a kereskedelmi és ipari érdekeknek általában, de különösen Magyarországének legyen közlönye,

teljes mértékben meg fog felelni. Ezt a bizalmat bizonyára indokolják a szerkesztő hírneve, hazánk politikai notabilitásaihoz való régi és bizalmas viszonya, a lajtántúli mértékadó személyiségekkel fenntartott összeköttetései, a monarchia legnevezetesebb pénzintézeteinek egyikénél elfoglalt eddigi állása, végül a Lloyd-társulatnak közgazdasági kérdésekben messzire ható befolyása és mindenfelé kiterjedő sokféle összeköttetése.

Társulatunk lapja, a »Pester Lloyd«, majdnem másfél évtized óta széles körben fejt ki áldásos tevékenységét. Csak oly testület, minő a Pesti Lloyd-társulat, őrizhette meg a politika és a közgazdaság összes kérdéseiben függetlenségét ott is, hol az egyes ember gyakran önkénytelenül habozott és tétovázott volna. A kereskedelem és a tudomány független, szakavatott képviselőiből alakított bizottság erélyesen őrködött a fölött, hogy lapunk egyetlen kérdést se tárgyaljon elfogultan, önző czélok vagy tisztességtelen eszközök által vezetve. Azt tartjuk, hogy ennek a büszke függetlenségnek, szigorú tárgyilagosságunknak köszönhetjük első sorban, hogy lapunk nemcsak nagy olvasó közönségre tett szert, de ennek becsülését és elismerését

is kivívta. Ha ez így van, ha a közönség folyton fokozódó részvétele csakugyan komoly és becsületes törekvésünk következménye volt, ebből nemcsak bátorítást meritünk, de azt a kötelességet is levonjuk, hogy friss és kiváló erőktől támogatva, szilárdan haladjunk eddigi útunkon. Ezt a kötelességet hűen fogjuk teljesíteni; minden igyekezetünkkel rajta leszünk, hogy a rendelkezésünkre álló összes szellemi és anyagi erők felhasználásával az ezrekre menő művelt olvasó közönség igényeinek a lehetőséghez képest megfeleljünk.

A Pesti Lloyd-társulat választmánya.

Dr. Falk Miksa főszerkesztőségével a »Pester Lloyd«-nak második, a legfontosabb és legérdekesebb korszaka kezdődik.

Az új főszerkesztő 1867. december 20-án vette át a »Pester Lloyd« vezetését; a december 21-én megjelent reggeli lapban három cikkkel köszöntött be. Programját következőkben adta:

»A cél nem más és nem is lehet más, mint Magyarország szellemi és anyagi érdekeinek, szabadságának és jólétének egymással és egymás által való fejlesztése és előmozdítása.«

Majd ezt írja:

»Ha már a szabadság és jólét, a szellemi és anyagi érdekek előmozdítása általában a kor magaslatán álló minden lapnak feladata, ez a kettős harc sehol sem folytatható kedvezőbb

körülmények között, mint a »Pester Lloyd« hasábjain. A »Pester Lloyd«-ra nézve a két irány közül egyik sem mellékes; lapunk nemcsak politikai újság, a mely mellesleg nagyjából a kereskedelmi híreket is közli, de nem is kereskedelmi- és iparlap, melyben a politika csak töltelék szerepét játszsza. Itt a publicisztikai feladat két része között teljes egyenérték, a legteljesebb összhang uralkodik.«

A politikáról ezt írja dr. Falk:

»Ily átalakulás pillanatában lapunk még kevésbé lehet egy bizonyos párt közlönye, mint azelőtt. A célok még nincsenek kitűzve s a követendő utakat mély homály borítja. A politikai pártoknak ezt a felette jelentős átalakulási folyamatát osztatlan figyelemmel, nagy érdeklődéssel fogjuk kísérni, a nélkül, hogy bármely irányban lekötnök magunkat. Gyorsan és örömmel fogunk csatlakozni oda, hol a szabadság csillaga bontja ki zászlóját, a hol az igaz jogok védelmére a becsületes emberek, az őszinte hazafiak egyesülnek, a hol a század fiait az emberszeretet és a civilizáció szólítják lobogóik alá; a nemes cél érdekében mindazt megteszszük, a mi szerény erőnktől telik. Ezzel egyúttal a kormány irányában elfoglalt állásunkat is megjelöltük. A mai

kormány a parlamenti többségből alakult, oly többségből, mely a kiegyezés kérdése körül csoportosult. Ebben a kérdésben a kormányval tökéletesen egyetértünk. Bizonyosan teljesen távol áll tehát tőlünk, hogy ellenzéket képezzünk ezzel a kormányval szemben, melynek alakulását Magyarországra nézve szerencsének tartottuk és ma is annak tartjuk. De új kérdések merülnek majd fel és ezekkel együtt az elfoglalt állások is változnak. Hogy a kormány az egyes kérdésekkel szemben milyen álláspontra fog helyezkedni, nem tudjuk, de valahányszor azt fogja meggyőződésünk sugalni, hogy a kormány álláspontja nem a helyes álláspont, sem félelem, sem túlhajtott tapintatosság nem fog bennünket gátolni abban, hogy ezt nyíltan kimondjuk.«

Ezek az elvek vezették a főszerkesztőt évek hosszú sora alatt, mióta csak a lap élén áll. A »Pester Lloyd« a kereskedelem és az összes polgári köröknek is közlönye lett. Követője volt Deák Ferencz pártjának és nemcsak az országban, hanem mindenütt, a hol a lap olvasókra és barátokra talált, a szabadelvű nézeteket tolmácsolta. Dr. Falk egyik főfeladatát abban látta, hogy a publicisztika és újságírás kiváló erőit nyerve meg munkatársakul. E törekvése teljes mértékben sikerült. A lap szellemi színvonala

és ezzel együtt tekintélye láthatólag emelkedett. A lap hasábjain a legkiválóbb férfiak szólaltak meg, erről az emelvényről beszéltek az ország közvéleményéhez. Ezek a cikkek, valamint a messzire szétágazó hírszerzés oly kiterjedt olvasókört biztosítottak a lap részére, a milyent azelőtt Magyarországon nem is ismertek. A lap tudósításai már akkor is azon a magaslaton állottak, mint ma; külön tudósítókat küldött ki mindenfelé, éppen úgy, a hogy azt a külföldi nagy újságok már régen gyakorolták. E helyütt azokat a feltűnést keltő tudósításokat említjük, melyeket a Bocche di Cattaroi fölkelés alkalmából Danzer százados irt; a később nagy jelentőségre emelkedett katonai szakiró ezekkel aratta első irodalmi babérait. Megemlítjük a német-francia háborúról szóló tudósításokat is; a háború ideje alatt mindkét hadsereget a lapnak két munkatársa kísérte.

A közgazdasági kérdések legnagyobb figyelemben részesültek. Többek között Kautz Gyula, Weninger Vincze, Korizmich László, Leonhardt Gusztáv, Scherzer főkonzul, Thümen báró, Kerpely, Tornay, Schnierer, Máday, Szabó Jenő miniszteri tanácsosok, Wirth Miksa, az ismert közgazdász és dr. Dorn Sándor voltak azok a kiváló férfiak, a kik a legnehezebb közgazdasági kér-

déseket tárgyalták. A lap a bank-, hitel- és adó-ügyekben Magyarország érdekeiért a legnagyobb határozottsággal szállott síkra és véleményének mindig volt súlya.

A lap fényesen emelkedett; versenytársait mind elhagyta. Az 1867-ben alapított »Ungarischer Lloyd«, bár jelentékeny anyagi eszközök fölött rendelkezett, kénytelen volt vitorlát végleg bevonni. Az 1876-ban létrejött szerződés értelmében az »Ungarischer Lloyd« megszűnt és előfizetőit a »Pester Lloyd« vette át. Az »Ungarischer Lloyd«-nak a szerződés aláírásakor 1343 előfizetője volt.

A Pesti Lloyd-társulat hálásan ismerte el a lap vezetőségének sikereit; a társulat közgyűlése úgy az elnökség, mint a társulat tagjai részéről a főszerkesztőnek és a szerkesztőségnek évente köszönetet szavazott.

1879-ben volt 25 esztendeje annak, hogy a »Pester Lloyd« először megjelent. Ez a nap ünnepe volt a lapnak.

Az 1879. újévi szám Falk Miksa tollából cikket közölt, mely megemlékezett a lap multjáról és fejlődésének utolsó éveiről következőket mondotta:

Igy hát a »Pester Lloyd«, úgy a hogy, utóvégre mégis csak ép bőrrel, túlélte a reakció korát. Megélhette azt az

örömnapot, mely a magyar alkotmány helyreállításával, az országnak alkotmányos jogaiba való visszahelyezésével a sajtóra is új korszakot hozott. Azt a zászlót, melyet addig a kutatók szemei elől gondosan elrejtettek, a mint ezt a nemes Eötvös halhatatlan költeményében megénekelte, ismét előszedték. Szabadon és nyíltan lengett az a tömeg szemei előtt, mely szellemileg már évek óta sereglett e láthatatlan, de mégis oly jól ismert lobogó köré. Ettől a perctől fogva a »Pester Lloyd« feladata is megváltozott vagy jobban mondva korábbi feladatához az új feladatok egész sora járult. A kereskedelem és ipar érdekeinek istápolása változatlanul legfontosabb hivatása volt, mely az alkotmányos korszak újjáébredésével gyakorlati jelentőségében csak fokozódott. De a lapnak más irányban is ki kellett fejtenie működését. A szabadság és haladás érdekében általában, de különösen Magyarország intézményeinek szabadelvű irányban való fejlesztése érdekében fáradhatatlan harcot folytatott; az ország idegen ajkú lakosaiban, kik a hirlap nyújtotta szellemi táplálékot német lapból merítették, a magyar állameszme iránti hűséget és ragaszkodást fejlesztette. A külföld folyton fokozódó érdeklődéssel fordult az ifjú magyar állam felé, de közállapotainkról addig majdnem kizárólag a nem mindig elfogulatlan bécsi lapokból értesült; arra kellett tehát törekednünk, hogy ez elé a külföld elé oly újságot terjesszünk, a mely Magyarország becsületeért és érdekeiért, ha kell, nyugodtan, de határozottan száll síkra, oly újságot, mely a rólunk tudatlanságból vagy rosszakaratból terjesztett előítéleteket a valódi tények ismertetése által igyekszik megszüntetni. Azon fáradoztunk, hogy Magyarországnak, ennek a fiatal, de hatalmasan fejlődő, az emberiség javáért, az európai műveltségért őszintén lelkesedő kulturállamnak hírnevét mindjobban megerősítsük.

Ezt a nagy — a korábbihoz képest jelentékenyen kiszélesített — feladatot tűzte maga elé lapunk mai vezetősége, mely néhány hónappal az alkotmány helyreállítása után kezdte meg működését. Vajjon sikerült-e e feladatot megoldanunk, ennek eldöntésére nem mi vagyunk hivatottak; de talán a szerénység korlátainak átlépése nélkül is hivatkozhatunk némely tényre, mely azt bizonyítja, hogy a nagy cél legalább néhány nem jelentéktelen lépéssel megközelítettük. Ma már alig van Európában előkelő lap, mely a hirlapunkban kifejtett nézetekről ne venne állandóan tudomást, nincs közöttük olyan, mely ezeket a nézeteket ne részesítené a legmegtisztelőbb figyelemben és a »Pester Lloyd«-ban ne látná és ne becsülné teljesen egyenrangú laptársát; néhány év óta Európa nevezetesebb államai között nincs is olyan, melynek kormányát ne számíthatnók a »Pester Lloyd« előfizetői közé. Ezzel megvan az az elégtételünk, hogy a hazánkat érintő összes ügyekben, a mennyiben ezek künn érdeklődésre tarthatnak számot, ma már nemcsak ellenfeleink szavát, hanem a mienket is meghallják. Nem becsüljük túl e szolgálatok értékét, melyeket hazánk irányában teljesítettünk és igyekezni fogunk a jövőben is teljesíteni, de az is bizonyos, hogy az a hivatás, mely a sajtó mai közlönyei között lapunknak jutott osztályrészül, nem egészen jelentéktelen. Becsülettel fáradoztunk azon és mindvégig azon fogunk fáradozni, hogy ezt a hivatást a lehetőséghez képest teljesítsük . . . Ez a forrása annak az örömteli érzésnek, melylyel ma a »Pester Lloyd« huszonöt éves munkálkodására visszatekinthetünk. Örömünk azonban nem lehet zavartalan. Mély fájdalom fog el bennünket, ha e jubileum alkalmából a lapunk alapításának idejéből származó jegyzőkönyveket átlapozzuk és ott egész sorát találjuk azoknak a neveknek, melyeknek viselői hazafias érdemeket szereztek e vállalkozás

alkotása körül, de már régen örökre távoztak körünkől. Képük a mai örömnepem élénkebben merül fel emlékeztünkben, mint bármikor ezelőtt. De alkonyodik azoknak a napja is, a kik azokból az időkből még körünkben vannak; annak folytatását, a mit egykoron annyi elszántsággal és áldozatkészséggel kezdettek, legnagyobb részben ifjabb, erőteljesebb kezekre ruházták. Vajjon ki lesz még közülök az élők sorában, midőn egy újabb negyedszázad fog a multba hanyatlani? Ez a kéz is, mely e sorokat írja, akkor már rég elporladott, de a lap, — ez szilárd hitünk és meggyőződésünk — de a lap, melynek ma egész tevékenységünket, minden gondolatunkat és fáradozásunkat szenteljük, a lap fenn fog állani; az a szellem, mely a lapot teremtette, mely azt fokozatosan mai magaslatára emelte, az a szellem tovább fog élni a kiváló ifjú erők sorában, melyek már ma e lap vezetője körül csoportosulnak. Ez ifjú erőknak a »Pester Lloyd« zászlója körüli egyesülése képezi a lap vezetőjének büszkeségét, ezekben helyezi reményét.«

Január 6-án a Pesti Lloyd-társulat tagjai, a lap szerkesztősége és sok előkelő vendég nagy banketre gyültek egybe. Természetes, hogy ebből az alkalomból a lap főszerkesztőjét is óriási mennyiségű üdvözléssel keresték fel úgy a bel- mint a külföldről; az egész magyar sajtó a nagy hírlap iránti elismerésnek szentelt cikkekben ünnepelte ezt az örömnapot. Az üdvözlő iratok sorából szószerint közöljük itt a következőket:

B é c s, január 6.

Annyi szellemmel és hazafisággal vezetett világlapjának az egész sajtót megtisztelő és megörvendeztető mai ünnepe alkalmából fogadja legőszintébb szerencsekívánataimat.

Báró **Hoffmann**
pénzügyminiszter.

Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszter következő levelet intézte dr. Falkhoz:

B u d a p e s t, január 1.

Igen tisztelt kedves Barátom! Ha a magam részére jót sem remélni, sem kívánni nem is merek, ebből még nem következik az, hogy másoknak ne kívánhassak jót és érzelmeimnek alkalomadtán kifejezést ne adhassak. Ily alkalom a »Pester Lloyd« huszonöt éves jubileuma. Élénken emlékszem a lap első megjelenésére; osztoztam azokban a reményekben, melyek ahhoz fűződtek, mert még a legnehezebb időkben sem voltunk soha pesszimisták; érdeklődéssel követtem a lap fejlődésének minden mozzanatát és figyelemmel kísértem első szerkesztőinek és szellemi vezetőinek nemes törekvését a kultúra és különösen a közgazdaság terén. Mai jelentőségét, tekintélyét és európai nevét azonban jelenlegi szerkesztője alatt vívta ki a lap. Adja Isten, hogy félszázados jubileumát is megülhesse, annak szerkesztője, az én tisztelt barátom pedig még sok éven keresztül folytathassa kimagasló tevékenységét, őrizze meg kiváló szellemi üdeségét, hogy a »Pester Lloyd« a józan szabadságnak, az egészséges politikai elveknek, hazánk nagy érdekeinek a művelődés, a politika és közgazdaság terén mindenkor biztos támasza, a szabadelvűség közlönye lehessen.

Őszinte barátsággal és szíves üdvözléssel

Trefort.

Szlávy József koronaőr ezt írja:

B u d a p e s t, 1879. január 1.

Tisztelt Barátom! Éppen most teszem le kezemből a »Pester Lloyd« mai számát. Élvezettel olvastam abban vezércikkedet. Helyesen fejtetted ki benne a »Lloyd« feladatait; hogy ezeknek oly fényesen felel meg, hogy oly szerény kezdetből arra a magaslatra emelkedett, melyen ma áll, legnagyobb részben Neked köszönhető. Mint a lap régi olvasója, a ki méltányolni tudja a szellemi képességet és a soha nem lankadó tevékenységet, de mindenekelőtt mint őszinte barátod üdvözöllek a mai napon, mint a melyen a »Pester Lloyd« fennállásának huszonötödik évébe lép és minden jót kívánok Neked az elért sikerhez. Ez a siker legyen jutalmad azokért az érdemekért, melyeket a lap körül a multban szereztél, abból meríts erőt a jövőre tevékenységed folytatásához. Vajjon kívánjam-e Neked, hogy a »Pester Lloyd« ötvenéves jubileumát is mint annak főszerkesztője ünnepeled, azt nem tudom. De azt tudom, hogy további huszonöt év múlva sem szabad elporladnia annak a kéznek, mely a mai vezércikket írta, hogy az a szellem és az a szív, melyek azt tolladra adták, még akkor is működni fognak a haza szolgálatában minden szépért és jóért hevülve, hogy még akkor is csorbítatlan erővel és áldozatkészséggel fognak rendelkezésére állni családodnak, barátaidnak.

Az Isten tartson meg Téged, a lapot, melyet vezetsz és a társulatot, mely oly szerencsés érzéket tanúsított, midőn Téged a lap szerkesztőjévé választott.

Őszinte híved

Szlávy József.

Jókai Mór, koszorús költőnk, következő levelet küldte:

Kedves barátom!

Súlyos betegségemből csak most tudtam annyira felábadni, hogy összefüggő gondolatokat tudjak papírra vetni.

Ez évben a legelső és legkellemesebb munkám a »Pester Lloyd« huszonötéves jubileumára való üdvözet. A papiros ezüstitakodalma szép tárgy volna egy hősköteményre, de mostani állapotomban nem találok kadenciát, csak dekadenciát. Azért fogadd el tőlem csak ily fogvaczogtató prózában az üdvözetet, mely nem annyira kollegiális, mint baráti nyilatkozat, miután magam is azon szerencsések közé tartozom, kik a »Pester Lloyd« hasábjait szellemi terményeik számára nyitva találták. A lapodra minden oldalról özönlő magasztalások szaporításával nem akarom magamat az azokból rám is, mint egyik munkatársra eső dividenda gyanújába keverni.

Ha mint kollegának kellene rád is, lapodra is historice visszaemlékeznem, föl kellene idéznem azokat az időket, mikor mindketten egy irányban csináltunk oppozíciót, nehéz viszonyok közt, erőszakos kormány ellenében; át kellene térnem boldog időkre, a mikor mint ellenzéki és kormánypárti ellenfelek, folytattunk egymással kedélyes eszmeharczot, — s lejönnöm a mai keserves időkhöz, a mikor a sors ismét közös térre hozott össze bennünket, a melyről egyikünket sem riasztott el az, hogy lépteink alatt a föld mennyire el van áztatva. De ezekről most mind nem beszélek: jubileum napján ki beszélne a »tartós küzdelemről a multban« — »kitartó hűségről a jelenben?« Ha homályos, a mit irok, mentse ki az, hogy gondolataim Khinán keresztül jönnek, tudniillik 17 gran khinán, a mi itt zúg a fejemben.

Az ég adjon sikert fáradságos törekvésednek, különösen a mostani nehéz időkben. Teljesedjék be rajtad a régi szántóvető mondása: »a ki sárban vet, dús kalászt arat!«

Éljen, viruljon és legyen becsülve a »Pester Lloyd« magyar és idegen előtt, vég nélkül és hanyatlástalan.

Igaz barátod

Jókai Mór.

Kamermayer Károly, a főváros polgármestere következő levelet írta a főszerkesztőnek:

Budapest, január 6.

Mint a »Pester Lloyd« eredménydús tevékenységének előtanúja, nem mulaszthatom el az alkalmat, hogy huszonöt éves fennállásának ünnepéhez tiszteletteljes és őszinte szerencsekívánataimat ki ne fejezzem.

A Nagyságod vezetése alatt álló közgazdasági és politikai napilap az elmúlt huszonöt év alatt, mely hazánkra nézve annyi küzdelemmel járt, nemcsak az ipar és a kereskedelem fejlesztésén fáradozott, melynek Budapest felvirágzását köszönheti, hanem törvényes jogainknak is, különösen a válság idejében, tántoríthatatlan és erélyes oltalmazója volt és egyike alkotmányunk helyreállításáért főtényezőinek.

Büszke öntudattal tekinthet vissza Nagyságod a vezetése alatt álló lap multjára, mely hazai és nemzeti érdekeinknek mindenkor legőszintébb szószólói közé tartozott, mely közügyeinket, művelődési és társadalmi viszonyainkat a külföld előtt feltárta, sok előítéletet megdöntött és ezzel hazánknak rendkívüli szolgálatokat tett.

Adja Isten, hogy a lap Nagyságod bölcs és tapintatos vezetése alatt, munkatársainak buzgó és fáradhatatlan közreműködése mellett még sokáig teljesíthesse azon kitűnő szolgálatokat, a melyekért ma mindenfelől és oly megérdemelt módon ünneplik.

Fogadja kiváló tiszteletem kifejezését, melylyel maradtam Nagyságod kész szolgálója

Kamermayer Károly

kir. tanácsos,
Budapest főváros polgármestere.

Azt az elismerést, mely a hivatalos személyiségek és a zurnalisztika különböző megnyilatkozásaiban jutott kifejezésre, a legnagyobb erkölcsi sikerek kísérték. A lap nagy olvasó körre tett szert, mely minden alkalommal megmutatta, hogy a »Pester Lloyd« kezdeményezéseit minden tekintetben készséggel követi. A lap befolyása nemcsak a közgazdaság és a pénzügyek szűkebb terén nyilvánult, hanem a főszerkesztő egyéniségének és a politikai életben elfoglalt állásának megfelelően a politika széles mezején is, még pedig úgy a kül- mint a belpolitikában, valamint mindazokban a kérdésekben, melyek a főváros helyi életét illették. A lap követőinek nagy száma mindannyiszor kitűnt, valahányszor a szerkesztőség az olvasók jótekonyságához folyamodott. A szegedi árvízkarosultak, az Alföld

e legmagyarabb városa lakosai javára indított gyűjtésnek a magyar sajtóban addig még el nem ért eredmény járt nyomában, mely az újságírás eseménye volt. A lapnál rövid idő alatt 168,378 forint gyűlt egybe, körülbelül négyszer annyi, mint három évvel azelőtt a július 26-iki budai katasztrófa áldozatai javára és hétszer annyi, mint a francia foglyok javára. A lap általában a jótékonyág minden czéljára állandóan gyűjtött adományokat; olvasó közönsége különösen két intézmény irányában tanúsított szokatlan érdeklődést és ezzel szociális tekintetben gyakorolt rendkívüli jótékonyágot. A »Pester Lloyd« kezdeményezte a melegedők létesítését és neki köszönhető, hogy a szünidei gyermektelep-egyesület tevékenységét nagy mértékben fejleszthette. Annak a gyűjtésnek, melyet a lap felejthetetlen királynénk, Erzsébet szobra javára rendezett, majdnem oly fényes volt az eredménye, mint azé, melyet a szegedi árvízkarosultak részére indított. A felállítandó szoborra 120,000 forintnál több folyt be. A rendelkezésre álló följegyzések szerint a »Pester Lloyd« jótékony czélra összesen 1.950,000 koronát meghaladó összeget gyűjtött, mely összegből 1.882,076 korona az 1867–1902 közötti korszakra esik.

A lapnak a politikában és irodalomban elfoglalt állása az évek folyamán, különösen az 1867-től 1877-ig terjedő évtized alatt, rendkívül megerősödött. Nagy része volt ebben a kitűnően szervezett hírszolgálatnak, mely később a helyközi távbeszélőnek a lap belső szolgálatába való bevonása mellett még tökéletesedett. Ez tette lehetővé, hogy a lap úgy a bel- mint a külpolitika terén rendszerint külön tudósításokkal tűnt ki. A politikai életnek nagyon sok döntő fordulatát a nagy összesség a »Pester Lloyd« útján tudta meg. Különös gondot fordítottak a lap közgazdasági részére; nyugodtan mondhatjuk, hogy a lap abbéli feladatának, hogy a magyar kereskedelem érdekeit szolgálja, teljes mértékben megfelelt. A Dorn Sándor, dr. Mandello Károly és Deutsch Antal tollából évente megjelenő közgazdasági visszapillantások (»Rückblicke auf die Entwicklung der ungarischen Volkswirtschaft«) könyvalakban kiadott különnyomatai külföldön is nagy olvasó közönségre találtak. Jelentékeny anyagi áldozatokra és szokatlan szellemi erőkifejtésre volt szükség, hogy a lap ily munkaképességet érhessen el. 1875-től kezdve hétfői reggeli kiadásban is megjelent, mely csak később a vasárnapi munkaszünetről szóló törvény életbeléptével szűnt meg. Fokozódott a lap távirat-

szolgálatára is; Budapest és Bécs között közvetlen sodronyt bérelt, a mi ezen a téren szintén újítás volt. A külföld összes rendkívüli eseményeiről kiküldött külön tudósítói szolgáltatták a híreket. Saját tudósítóival képviseltette magát a moszkvai koronázási ünnepélyeken, Izland ezeréves fennállásának ünnepén, Rómában a pápa választásánál, a Balkánon és Arméniában a török- orosz harcztéren. Mindez megalapította a »Pester Lloyd« hírnevét és tekintélyét; a társulatnak 1892. február 27-én tartott közgyűlésén, mely alkalommal megemlékeztek Falk Miksa főszerkesztőnek negyedszázados tevékenységéről, méltán mondták a következőket:

»A társulat lapja, a »Pester Lloyd«, eredeti rendeltetését messzire elhagyta; értékénél, nagy tekintélyvel bíró súlyánál fogva egyike azon kisszámú európai lapoknak, melyeknek nemzetközi jelentőségük van; de hazafias és szabadelvű szelleménél, politikai irányánál fogva, mint a hazai közvélemény legfontosabb tényezőinck egyike, egyúttal politikai hatalom is.« E szavakhoz Wahrmann Mór országgyűlési képviselő, a társulat akkori elnöke, következő megjegyzést fűzte: A »Pester Lloyd« feladata, hogy a polgárság hazafias érzését az országban fejlessze; de másrésztől, mint német nyelvű lap, nélkülözhetetlen, mert a külföldön nem olvasnak más magyarországi újságot, mely az ország közgazdasági érdekeit szívén viselné. Azok az érdekek például, melyeket a külföld előtt a bécsi lapok képviselnek, nem mindig azonosak a mieinkkel. Már azért is

szükség van oly magyarországi lapra, mely az ország érdekeiért a külföldi nagy olvasó közönség előtt, általa is megértett nyelven száll síkra, hogy ezeknek a lapoknak befolyását ellensúlyozzuk. A »Pester Lloyd«-nak német nyelven való további megjelenése tehát a hazafiság szempontjából is szükséges. Azt pedig a legnagyobb sovíniszták is elismerik, hogy a német nyelven megjelenő »Pester Lloyd« magyar szelleme Magyarország közgazdaságának és kereskedelmének nagyobb szolgálatokat tett, mint a magyar nyelven megjelenő többi lapok együttvéve, mert hisz' azt ott olvassák, a hol a magyar lapokat meg nem értik.«

Ennek az évnek a végén ünnepelte a lap főszerkesztője, dr. Falk Miksa, a lapnál kifejtett tevékenységének 25 éves jubileumát. Ez az ünnep nemcsak arra a férfúra hozott sok dicsőséget, a kinek szólt, de alkalmul szolgált a lapnak ünneplésére is és állásának ünnepélyes elismerésére. Az üdvözlők sorában részt vettek a Wekerle-Szilágyi kormány összes tagjai, a közös kormány tagjai: gróf Kálnoky külügyminiszter, Bauer hadügyminiszter és Kállay Béni közös pénzügyminiszter; továbbá Samassa érsek, Schlauch püspök, Lobkowitz herceg és Schönfeld altábornagy hadtestparancsnokok, a magyar és az osztrák törvényhozás tagjainak egész sora, a székes-főváros képviselői, az összes kereskedelmi testületek és a budapesti részvénytársaságok zöme. Természetesen a zsurnalisztika sem hiányzott; nemcsak hivatalos testületei, ha-

nem minden lap külön is, úgy a fővárosban, mint a vidéken, Ausztriában és Németországban egyaránt megemlékezett erről az ünnepről.

A Pesti Lloyd-társulat választmánya útján üdvözlő iratot és díszajándékot nyújtatott át az ünnepeltnek. Az ünnep tetőpontját azon a banketen érte el, melyen Wekerle Sándor miniszterelnök, gróf Tisza Lajos, Hieronymi, Szilágyi Dezső és Lukács László miniszterek, Szilávy József és báró Bánffy Dezső az országgyűlés két házának elnökei, Szabó Miklós a királyi Curia elnöke, Széll Kálmán, Hollán altábornagy, báró Podmaniczky Frigyes, Jókai Mór, Csernátony Lajos, Pulszky Ferencz, Hegedüs Sándor, Darányi Ignác, Gajári Ödön, Beksiacs Gusztáv, örgróf Pallavicini Ede, Matlekovits titkos tanácsos, Rákosi Jenő és a kereskedelem és ipar legkiválóbb férfiai vettek részt.

Az elhangzott beszédek között a legnevezetesebb dr. Wekerle Sándor miniszterelnök beszéde volt, melynek csak egyik passzusát közöljük:

»A mai ünnepélyen egyúttal a magyar sajtót is ünnepeljük, mert Falk a sajtó munkása volt a küzdelem napjaiban és az alkotás korában; a küzdelem idejében alkotott és most, az alkotás korszakában küzd egy jobb jövőért. Nemcsak azért tisztellem, mert őt illeti az oroszlánrésze annak, a mit a sajtó

azoknak a jogoknak kiküzdése érdekében tett, a mely jogoknak mi fáradság nélkül léptünk örökébe, nemcsak ezért tisztelem, hanem mint oly szellemet becsülöm, a ki akkor is alkotott, mikor küzdeni kellett; becsülöm, mert mintaképe és kezdeményezője volt annak a hirlapírásnak, melyet a magyar sajtó neve alatt ismerünk. Nemcsak irányt szabott a sajtó fejlődésének, hanem magának és a sajtónak ő vívta ki azt a mely tiszteletet, mely a közéletben mindkettőjüket megilleti.«

Az utolsó tíz év alatt kevés változás történt a lap fejlődésében. A növekedő verseny daczára megmaradt azon a magaslaton, melyre a szerkesztőség kiválósága és fáradhatatlan kitartása emelte; semmiképpen sem szorult le a hazai sajtó vezető állásáról. Állandóan a szabadelvű eszmék közlönye maradt; a politika és a közgazdaságnak mindenünnen fölmerülő retrograd áramlatai erről az útvjáról nem tudták eltéríteni. A külfölddel szemben tovább is tolmácsa maradt Magyarország politikai, kulturális és szellemi érdekeinek. Sikereiben azonban nem kis részük van azon kitünő munkatársaknak is, kiket a lap szelleme gyűjtött maga köré. Fél század alatt száz és száz kiváló férfiú, a szellem valódi lovagjai, a tudás és tapasztalat óriási tőkéjét fektették a lapba. Közülük sokaknak kezéből a toll már régen kihullott, de még sokan maradtak, a kik munkásságukat bizonyára a jövőben sem fogják a laptól megtagadni.

Mielőtt e férfiak neveit itt egybegyűjtjük, még a lap érdekéül kell tudnunk, hogy a magyar irodalom termékeit megismertette az idegen olvasóval. A német és a külföldi olvasóközönség a »Pester Lloyd« útján ismerte meg Jókai, Mikszáth Kálmán, Beniczkyné Bajza Lenke, Tolnay Lajos, Rákosi Viktor, Werner Gyula, Gyarmati stb. nevezetesebb műveit, valamint a kisebb elbeszélők számos munkáját. Különösen Jókai regényeinek nagy részét ismertette meg jó fordításban olvasó közönségével; három évtized alatt a nagy költőnek tizenhárom regénye jelent meg a lap szépirodalmi rovatában. Ezek közül következőket említjük: »A szerelem bolondjai«, »Mégis mozog a föld«, »Az élet komédiásai«, »A kőszívű ember fiai«, »A jövő század regénye«, »Egy játékos, a ki nyer«, »Rab Ráby«, »A lőcsei fehér asszony«, »A tengerszemű hölgy«, »Az aranyember«, »Páter Péter«, »Szeretve a vérpadig«.

Másrészt bennünket a német, francia, angol, olasz, dán és amerikai irodalom újabb termékeivel ismertetett meg. Közölte Spielhagen, Hopfen Hans, Gottschall Rudolf, Jensen Vilmos, báró Ompteda György, Sacher-Masoch Lipót, Ring Miksa, Lorm Hieronymus, Ciotta Natália, Pulszky Teréz (Pulszky Ferencz neje), Ortmann Reinhold regényeit. A

francia írók közül megemlítjük a következőket : Verne Gyula, Ohnet György, Zola Emil, Gyp, Gréville Henry, Ramaud Jean ; az angolok közül : Ouida, Elliot Georges, Collins Wilkie, Allen Grant ; megemlítjük még az amerikai Harte Bret-et, az olasz Serao Mathildot és Bennett Sylvia dán írónőt.

A következőkben betűrendben közöljük lapunk nevezetesebb munkatársainak névsorát, a mint a lap politikai, közgazdasági és szépirodalmi részében működtek és máig is működnek :

Ifj. Ábrányi Kornél, dr. Acsády Ignác, dr. Ágai Adolf, Asbóth Emil tanár, Asbóth János, dr. Ambrus Zoltán, D'Abrest Pál (Páris), dr. Auenbrugg M.

Baciocco A., dr. Balogh Tihamér, Barfuss E., dr. Baumgarten Izidor, Bacher Emil igazgató, dr. Beck Hugó kuriai bíró, Bein Károly tanár, Beksics Gusztáv miniszteri tanácsos, dr. Berzeviczy Albert titkos tanácsos, Berczik Árpád miniszteri tanácsos, Birnbaum Jakab, Braun J. csillagász, Blangy-Lebzeltern S. J., dr. Bleyer Jakab, Blumenthal Oszkár, Bródy Zsigmond főrendiházi tag, dr. Bróde Lipót, Bródy Sándor, Brockhoff Albert, Bukovics Imre, Busbach Péter, Büchner Lajos tanár, Beermann Gyula, Brömel Francis (London), dr. Berggruen Oszkár (Bécs), Barát A. (Temesvár).

Gróf Csáky Albinné, gróf Csáky Gyula, gróf Csáky Tivadar, Coszmann Frigyes, Czilchert Róbert, dr. Csatáry Lajos miniszteri tanácsos, Cóp Mara, Catinelli Hektor (Zágráb).

Danzer Alfonz, dr. Dárday a közigazgatási bíróság alelnöke, dr. Deutsch Immanuel, Deutsch Jakab tanár, dr. Deutsch Ignác,

dr. Deutsch Izidor, dr. Dégen Gusztáv, Deil J. kamarai titkár (Kassa), dr. Dub Emil kir. tanácsos (Bécs), báró Dóczi Lajos, dr. Dorn Sándor, dr. Dux Adolf.

Lovag Elsberg A., Enderes Aglája, Emmer Kornél, Eötvös Károly képviselő, dr. Exner W. F. tanár (Bécs), dr. Engel Ede (Berlin).

Fest Kálmán, Fest Imre, Fodor István, Forinyák Mária, Fraknói Vilmos püspök, Friedländer-Abel Hedvig, Franzos Károly Emil, dr. Fuchs Károly tanár, Fuchs Lajos igazgató, dr. Friedmann Alfréd (Bécs), Friedländer Hugó (Berlin).

Geiger Izidor, Gallmeyer Jozefin, Galitzyn herceg, Gelléri Mór, Gelich Richárd tábornok, Glatz Ede, Gilbert-Silberstein Leó. dr. Goldbaum Vilmos, dr. Goldzieher Vilmos tanár, dr. Goldzieher Ignác tanár, Grünwald Béla képviselő, dr. Güdemann M., Győry Ilona, Grosz Nándor (Bécs), Gerstmann Adolf (Berlin).

Halász Imre, Haymerle tábornok, Handtken Miksa tanár, Hazay Ernő, Hampel József udvari tanácsos, Harden Maximilián, Herman Ottó, dr. Heinrich Gusztáv tanár, dr. Helm Tódor, dr. Herich Károly, Herzog Péter, Henselmann Imre, dr. Heller Bertalan, Hevesi Ödön vezérigazgató, Hevesi József, Himmel J. ezredes, dr. Hoch Henrik, Hock János képviselő, Hoffmann Pál tanár, dr. Hoffmann Ottó tanár, Holub Emil, Horn Ede, Hollán Ernő altábornagy, Hirsch Gyula (Bécs), Hubay Jenő tanár, Huszár Imre, Hunfalvy János, Heim M. (Bécs), Hamburger J. (Bécs), Herbert Luczián (Prága), dr. Hamm V. miniszteri tanácsos (Bécs), dr. Herzl Tivadar (Bécs), Hahn Zsigmond (Bécs), Hahn L. B. (Bécs).

Dr. Jankó János, Jászai Mari, Jäger Albert ezredes, Imling Konrád kuriai bíró, dr. Jellinek Arthur, Jókai Mór, dr. Jhering H., Jacobi Hugó (Berlin).

Kabos Ede, Kállay Béni, Kállay Vilma, dr. Karpeles

Gusztáv, dr. Kaufmann Dávid, Kautz Gyula tanár, dr. Kayserling M., gróf Keglevich István, Kornfeld Zsigmond vezérigazgató, dr. Kern Tivadar, Kerpely miniszteri tanácsos, Keszler József, Keleti Gusztáv igazgató, Klapka György tábornok, Klapp Mihály, Kleinschrott tanár, Kleinschmidt tanár, dr. Kolmer Gusztáv (Bécs), dr. Kohn A., Kóbor Tamás, Kolisch Zsigmond, Koriznich László, dr. König Gyula tanár, dr. Krausz János, dr. Kunos I., báró Kuhn tábornok, Kunnersdorf-Schmarda Károly, Kumlik Emil, Koritschoner igazgató (Bécs), Keiler Ernő (Grác), Kalbeck Miksa (Bécs), Kulinyi Zsigmond (Szeged), dr. Kohut Adolf (Berlin), Kont tanár (Páris).

Lánczy Gyula tanár, Lange Hermann Tivadar, dr. Laufenaucr tanár, Leipziger Vilmos, Lederer Ábrahám, Leinkauf Mór, dr. Lenhossék Mihály tanár, Levin Gusztáv igazgató, Leonhardt Gusztáv, Lindau Pál, dr. Lipp V. tanár, Lorm Hieronymus, Lothar Rezső, Löchner Hermann, dr. Löw Sámuel, Löw Tóbiás főügyész, Lukács Béla, Landau J. R., de Laveye (Lüttich), dr. Levysohn Arthur (Berlin), dr. Laufer W. (Berlin).

Macdonald-Schramm, Máday miniszteri tanácsos, Mahler Ede, Marczali Henrik tanár, Mayer Aurél, Mayer Salamon tanár, Mauriz R. tanár, Mels A., Meyer-Förster Erzsébet, Münz Zsigmond, dr. Mainroth F. (Frankfurt), dr. Minopris (Berlin).

Neményi Ambrus, Németh Péter kuriai bíró, dr. Neumann Ármin udvari tanácsos, dr. Neumann-Spallart, Noë Henrik, dr. Nordau Miksa.

Oncken M. tanár, dr. Országh Sándor.

Palóczy M. tanár, Pinter C. titkos tanácsos (Berlin), dr. Pertik Ottó tanár, Polko Eliz, Pongrácz Anna grófnő, Posner Károly Lajos, Prizbram főkonzul, báró Potien Rezső, Pataki Bernát (Páris), Pizzala J. kormánytanácsos (Bécs), Paetow Walther (Berlin), dr. Pribyl Leó (Bécs).

Ráth György, Ráth Mór, Rasch Gusztáv, Reiner B., Rieger György igazgató, Rodiczky Jenő tanár, Rogge Walther, Rózsahegyi tanár, Rziha Ferencz tanár, dr. Rothfeld Samu, dr. Radó Soma, dr. Rosen M. (Bécs), Reuter Richard (Berlin).

Schober A. igazgató, Schönthan Pál, dr. Schächter Miksa, dr. Schnierer Gyula miniszteri tanácsos, dr. Schütz Miksa, dr. Schwarz Gusztáv tanár, dr. Schwicker J., dr. Schwimmer tanár, dr. Scheuthauer tanár, Simon Jakab, Simonyi Zsigmond tanár, dr. Silberstein Adolf, dr. Sonnenfeld Zsigmond, Stein Frigyes, Steinitz F., Stettenheim Gyula, Storch igazgató, Strasser Alajos, Sturm Albert, Suttner Mária bárónő, báró Suttner A. G., dr. Stiller Mór, Stiller Bertalan tanár, Szabó Jenő miniszteri tanácsos, gróf Seherr-Thosz (Horvátország), gróf Széchenyi Béla, Széchy-Lorenz Jozefin, Szemere Mária, Schnitzer J., Spiegel Edgár (Bécs), Seckendorf tanár (Bécs), Schütz Frigyes (Bécs).

Teuber Oszkár, báró Teschenberg miniszter, Thaly Kálmán, Thallóczy Lajos osztálytanácsos, dr. Térey G., Thommen Achilles, Tóth Lőrincz, báró Thümen, Tormay miniszteri tanácsos, Trebitsch I. J., Trefort Ágost, Trenschriner J. (Bécs), Truxa L. R. (Bécs), Tauffer Emil, lepoglavai fogházigazgató.

Vajda János, Vajkay Károly a kir. tábla elnöke, Vámbéry Ármin tanár, Vera Luna, Vészi József, Viola Miksa.

Wahrmann Mór, Wahrmann Sándor, dr. Waldstein Pál, Wartha Vincze tanár, Weisz Berthold, Weisz Julián, Weninger Vincze vezérigazgató, Wertheimer Ede tanár, Wellmer Arnold, gróf Wilczek Ede, Winternitz J. kormánytanácsos, Wirth Miksa, dr. Wlassics Gyula, Wohl Janka, dr. Wolf Gyula tanár (Zürich), gróf Wrangel Gusztáv, dr. Weisz János, Wohl Ágost, dr. Wisz Ed. (Berlin), dr. Wohlmann Mór (Brüsszel), Wuarin Louis tanár (Genf).

Xantus János tanár.

Zichy Antal, gróf Zichy Ödön, Zsedényi Ede, Ziegler Ernő (Bécs).

A lap belső szerkesztősége jelenleg következő tagokból áll: dr. Falk Miksa főszerkesztő, helyettese Veigelsberg Leó; Deutsch Antal, dr. Schiller Zsigmond, Hevesi Lajos, dr. Pollák Manó, dr. Schiller Henrik, dr. Friedrich Tivadar, Friedmann Lipót, Schwarz Ármin, Rothauser Miksa, dr. Pollák Lipót, Gyurkovics György, Ligeti Siegfried, Beer Ágost, Vukovári Albert, Swoboda Lajos, Deutsch Ernő, Alföldi Béla, Nagy Gyula, Barta Manó, Anda Alfréd. A nevezettek nagy része több mint két évtizede tagja a főszerkesztő kipróbált vezérkarának.

Végül meg kell emlékeznünk a lap anyagi eredményeiről. Az 1853-tól 1867-ig terjedő időről nincsenek pontos elszámolásaink. A rendelkezésre álló iratokból csak annyit tudunk, hogy a lap megalapíthatása végett — mint már előbb említettük — a társulat tagjai aláírás útján 6000 forintot adtak össze. Ez az összeg 6%-os kamataival együtt a lap bevételeiből térült meg. A társulat akkori zárószámadataiból kitűnik, hogy 1854-től 1867 végeig — a hiánynyal járó évet nem számítva — a lap évenként átlag 8000 forintot hozott a társulatnak. 1867-től 1902 végéig a Pesti Lloyd-társulat abból összesen 1.552,000 korona tiszta hasznot húzott. A korábbi évek

bevételeinek hozzászámításával tehát a hirlapvállalat a társulatnak 1.750,000 koronát jövedelmezett. E mellett meg kell jegyeznünk, hogy a társulat tulajdonát képező könyvnyomda értékéből 120,000 koronát meghaladó összeget leírtak; így hát a társulatnak a lapból származó bevételei összesen 1.870,000 koronát tettek. A lap tehát ebben a tekintetben is gazdagon gyümölcsözött a társulatnak.

A lap szellemi sikerei épp oly nagyok, mint anyagi sikerei. Magyarország újabb történelmében jelentékeny szerepet játszott, az egész ország politikai életére, a főváros fejlődésére, a kereskedelem, a pénz- és hitelügy emelkedésére befolyást gyakorolt.

Ha az ipar és a kereskedelem ma tiszteletet gerjesztő állást foglal el, ezt első sorban bizonyosan a maga súlyának köszöni, de része van ebben annak a hathatós képviselőnek is, melyben az ipar és kereskedelem kívánságait és igényeit a hirlapírás terén a »Pester Lloyd« részesítette.

A társulat lapja, a »Pester Lloyd« az összes kiadások, jutalékok stb. levonása után

következő fölöslegeket juttatta a társulat pénztárába :

1854—1867 98,000 forintot.

forintot		forintot	
1868	—	1886	23,885.31
1869	21,065.34	1887	10,440.47
1870	26,946.98	1888	18,079.—
1871	42,656.83	1889	12,247.73
1872	45,993.66	1890	14,291.47
1873	24,231.59	1891	22,836.21
1874	46,568.71	1892	28,045.93
1875	37,664.07	1893	18,958.46
1876	22,726.13	1894	29,031.47
1877	26,336.97	1895	34,335.93
1878	24,278.49	1896	35,797.04
1879	21,871.—	1897	25,136.58
1880	16,638.—	1898	19,036.75
1881	13,063.—	1899	22,315.48
1882	16,909.—		
1883	15,712.—		koronát
1884	14,537.—	1900	22,035.42
1885	13,737.50	1901	25,147.05
		1902	39,781.68

A »Pester Lloyd«-nál befolyt adományok :

1867.

	forint	
A levesosztó-intézet részére	102.77	
A bródi tűzkárosultak részére	438.60	
Egy szegény özvegy »	437.—	
A szerencsétlenül járt svájcziai részére	<u>1,994.75</u>	2,973.12

1869.

A perzsa határon lévő szegény izraeliták részére.. .. .	7,303.41	
A plaueni bányászok özvegyei és árvái részére.. .. .	789.70	
A radschini tűzkárosultak részére ..	134.25	
A gewitschi (Morvaország) tűzkárosultak részére	87.—	
A Pesten vízbefult hajósok hozzátartozói részére	<u>107.20</u>	8,421.56

1870.

Az óbudai tűzkárosultak részére	1,313.54	
A hodozui » »	<u>58.50</u>	1,372.04

1870/1.

A francia foglyok részére, sok fehérnemű- és ruha-adományon kívül, frank 10,845 és		22,226.60
--	--	-----------

1872.

A megvakult deákok részére.. .. .	69.—	
A Perzsiában éhező izraeliták részére	2,975.—	
A báró Eötvös-szobor részére	581.60	
A délmagyarországi árvízkárosultak részére	626.01	
A csehországi árvízkárosultak részére	670.42	
Egy szegény fiú részére	205.70	
Hat szegény romániai zsidó fiú részére	<u>151.20</u>	5,277.93

1873.

A szerencsétlen özvegy Blum Ernesztina részére.. .. .	98.—	
---	------	--

A tönkrejutott E. H. család részére ..	97.20	
A kolerában elhaltak árvái részére		
20 frank és	<u>560.—</u>	755.20

1874.

Zobel özvegye részére	60.—	
A Palesztinában szűkölködő izraeliták részére	69.—	
A taksonyi tűzkárosultak részére	186.—	
A népkonyha részére	<u>986.—</u>	1,301.—

1875.

A június 26-iki budai katasztrófa áldozatai részére	43,912.43	
Latkóczy-Szatomáryné részére	80.—	
Egy szerencsétlen hivatalnok családja részére	<u>352.40</u>	44,344.83

1876.

A tiszavidéki árvízkárosultak részére	13,108.40	
A rechnitzi tűzkárosultak részére	157.—	
A Deák-szobor részére	<u>499.50</u>	13,764.90

1877.

A Kazanlikból kiülőzött zsidók részére	211.50	
A megsebesült török katonák »	<u>1,571.—</u>	1,782.50

1878.

A I.-szt.-miklósi tűzkárosultak részére	580.—	
A bártfai tűzkárosultak részére	110.—	
A konstantinápolyi szűkölködő izraeliták részére	210.—	
A Rogányi-család részére	210.—	

A mozgósítottak családjai részére ..	6,770.67	
A Boszniában megsebesült katonák részére	5,326.—	
A miskolczi és mádi árvízkárosultak részére	<u>9,621.69</u>	22,786.36

1879.

A szegedi árvízkárosultak részére ..	168,378.91	
A hajléktalanok menhelye » ..	2,306.19	
A melegedők részére	<u>1,319.50</u>	172,004.60

1880.

A német színháznak kenyérnélküli kar- és zenekari személyzete részére	1,431.—	
A zágrábi földrengés károsultjai »	<u>3,825.60</u>	5,256.60

1881/2.

A leégett Ring-színház áldozatainak hozzátartozói részére	12,439.23	
Az üldözött orosz zsidók részére ..	<u>3,516.06</u>	15,950.29

1883.

A győri árvízkárosultak részére	16,939.92	
A bukovinai magyarok részére	281.—	
A szabadság-szobor részére	36.40	
A laczházai tűzkárosultak részére ..	7.—	
A vak Beleznay grófnő részére	12.—	
Halmi részére	1,759.04	
A liptó-szt. miklósi tűzkárosultak részére	1,551.20	
A bécsi Andrassy-család részére	20.—	
A megvakult Leimdörfer Ede részére	222.22	
A haskői tűzkárosultak részére	5,187.06	
A Volkmann-síremlék részére	<u>5,437.78</u>	31,457.62

1884.

A kereskedelmi akadémia épülete részére	50.—	
A zebegényi községi előljáróság »	5.—	
A szerencsétlen Esch Teréz »	46.—	
Az aninai szerencsétlenség áldozatai részére	<u>33.70</u>	134.70

1885.

A spanyolországi földrengések áldozatai részére	1,225.70	
Szeiler szerencsétlen gyermekei részére	1,273.03	
Tihanyi hátramaradottai részére	241.70	
Győry síremléke részére	168.—	
A stoósi tűzkárosultak részére	29.—	
A lőcsei tűzkárosultak részére	60.—	
A pesti gyógyíthatatlan betegek kórháza részére	275.—	
Köteles Mihály részére.. .. .	72.—	
Krebs levélhordó »	34.50	
A sebesült szerbek részére.... .. .	46.—	
A fázók részére	<u>24.—</u>	3,448.93

1886.

A hajléktalanok menhelye részére ..	274.—	
A lippai árvíz-károsultak » ..	10.—	
Az elesett szerbek árvái » ..	15.—	
Az erdélyi közművelődési egyesület részére	273.—	
A stryji tűzkárosultak részére	3,035.05	
A szünidei gyermektelep »	123.—	
A zsolnai tűzkárosultak »	34.50	
A törökbecsei tűzkárosultak »	7.—	

A VI. kerületi népkonyha részére ..	33.—	
Scholz árvái részére	1,462.45	
Keresetképtelen kereskedelmi alkal- mazottak részére	3.—	
Vahot leánya »	7.—	
Az izraelita leányárvaház részére	<u>25.—</u>	5,302.—

1887.

Az izraelita fiúárvaház részére	15.—	
A toroczkói tűzkárosultak »	1,393.59	
Az eperjesi tűzkárosultak »	5,627.66	
A nagykárolyi tűzkárosultak »	3,371.11	
A kurticsi tűzkárosultak »	839.36	
Az árvízkárosultak részére	1,745.33	
A d.-szerdahelyi tűzkárosultak részére	5,409.54	
A veszprémi tűzkárosultak részére ..	270.86	
Az önkéntes mentőegyesület részére	126.—	
Az éhező iskolás gyermekek részére	1,367.22	
Szepes-Remete részére	200.—	
A kereskedő ifjak egyesülete esti tan- folyama részére	340.—	
Klotild szeretetház részére	<u>540.—</u>	21,245.66

1888.

Az árvízkárosultak részére		640.91
------------------------------------	--	--------

1889.

A nikopoli izraelita hitközség részére	35.—
A hajléktalanok menhelye részére ..	226.—
A »Fehér-Kereszt« részére	20.—
Az éhező iskolás gyermekek részére	56.20
A paksi tűzkárosultak részére	402.10

A tescheni kórház részére	83.—	
A német színház szűkölködő személy- zete részére	<u>7,363.04</u>	8,195.34

1890.

A kereskedő ifjak egyesülete részére ..	70.—	
Az izraelita fiúárvaház részére	521.—	
Az izraelita leányárvaház részére	1,230.—	
A hajléktalanok menhelye »	286.—	
Az izraelita nőegylet részére	95.—	
A fővárosi gyermekkert »	30.—	
Az izraelita kórház részére	40.—	
A mentőegyesület részére	174.—	
Az izraelita siketnémák intézete ré- szére	35.—	
Az utazó kereskedők egyesülete részére	125.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület »	211.40	
A moóri, p.-csabai, szt.-huberti, kabai és tokaji tűzkárosultak részére	8,827.92	
A szünidei gyermektelep »	50.—	
A hírlapírók nyugdíjalapja »	50.—	
Az izraelita legényegylet »	200.—	
A karlsbadi árvíz-károsultak »	205.—	
A kereskedelmi nyugdíjintézet részére	179.—	
Különböző célokra	<u>70.—</u>	12,399.32

1891.

A hajléktalanok menhelye részére ..	242.—
Szatmáry-Latkóczyné részére	141.—
A solti árvíz-károsultak »	400.—
Az izraelita leányárvaház részére ..	485.—
A b.-megyeri tűzkárosultak »	115.—

A magyar izraelita országos tanító- egylet részére	120.—	
Az izraelita fiúárvaház részére.. .. .	220.—	
Különböző czélokra	<u>378.—</u>	2,119.—

1892.

A fővárosi gyermekkert részére	70.—	
Az izraelita kórház »	145.—	
Az izraelita siketnémák intézete részére	110.—	
Az utazó kereskedők egyesülete »	58.—	
Az izraelita népkonyha részére	65.—	
Az elaggott izraeliták menhelye részére	75.—	
A hajléktalanok menhelye részére	188.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület »	379.—	
Az ó-budai izraelita nőegylet »	40.—	
Az orosz zsidók részére	10,201.—	
Az izraelita fiúárvaház részére.. .. .	1,498.—	
Az izraelita kézműves-egylet részére	160.—	
Az izraelita nőegylet részére	275.—	
Az izraelita leányárvaház részére	1,886.—	
A mentőegyesület részére	1,169.—	
Az árvamegyei szűkölködők részére	16,900.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület »	2,637.—	
A Klotild-szeretetház részére	200.—	
A Stefánia-gyermekkórház részére	110.—	
A magy. gazdasszonyok egylete részére	100.—	
A szünidei gyermektelep részére.. .. .	2,614.—	
A turóczmegyei szűkölködők részére	568.—	
A házalók részére.. .. .	11,756.—	
A népkonyha »	8,858.—	
A VI. kerületi jótékony egylet részére	370.—	
Különböző czélokra	<u>348.—</u>	60,785.—

1893.

Az izraelita fiúárvaház részére	2,435.—	
Az izraelita leányárvaház »	2,118.—	
Az izraelita nőegylet részére	980.—	
A szünidei gyermektelep részére	4,409.—	
Az izraelita kézműves-egylet részére	990.—	
A veszprémi tűzkárosultak részére ..	3,848.—	
Különböző czélokra	<u>6,748.—</u>	21,576.—

1894.

A Bródy Adél-gyermekkórház részére	2,070.—	
Az izraelita nőegylet részére	1,380.—	
Az izraelita fiúárvaház »	3,118.—	
Az izraelita leányárvaház részére ..	3,322.—	
A szünidei gyermektelep » ..	7,764.—	
Az izraelita kézműves-egylet » ..	1,083.—	
A Kossuth-szobor részére	31,640.—	
A gyógyszerum beszerzésére	2,028.—	
Különböző czélokra	<u>7,384.—</u>	59,772.—

1895.

A »Fehér-Kereszt« egylet részére ..	1,110.—	
A poliklinika részére	1,465.—	
Az izraeliták menhelye részére	1,655.—	
Az izraelita nőegylet »	2,057.—	
A szünidei gyermektelep »	8,991.—	
Az izraelita fiúárvaház »	4,404.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület részére	3,558.—	
A Bródy Adél-gyermekkórház részére	1,560.—	
Az izraelita leányárvaház részére ..	4,137.—	
Az alsó-kubini tűzkárosultak » ..	734.—	
Különböző czélokra	<u>7,752.—</u>	37,323.—

1896.

A Wekerle-alap részére	614.—	
A szünidei gyermektelep részére	5,934.—	
A Bródy Adél-gyermekkórház részére	1,534.—	
Az izraelita fiúárvaház részére	2.863.—	
Az izraelita leányárvaház »	3,231.—	
A »Gyermekbarát« - egyesület részére	1,313.—	
Különböző czélokra	<u>7,655.—</u>	24,871.—

1897.

A Bródy Adél -gyermekkórház ré- szére	1,059.—	
Az izraelita fiúárvaház részére	1,616.—	
Az izraelita leányárvaház »	2,113.—	
A »Gyermekbarát« - egyesület részére	1,397.—	
Az izraelita nőegylet részére	1,805.—	
A szünidei gyermektelep részére	6,423.—	
Az izraelita orsz. tanítóképezde részére	2,296.—	
A »László« gyermekotthon »	2,009.—	
A török sebesültek részére	1,140.—	
Különböző czélokra	<u>6,282.—</u>	26,142.—

1898.

Az izraelita fiúárvaház részére.. .. .	1,634.—	
Az izraelita leányárvaház »	2,660.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület részére	1,184.—	
A szünidei gyermektelep részére.. ..	4,138.—	
Az izraelita nőegylet »	1,477.—	
A Bródy Adél-gyermekkórház részére	1,537.—	
Az izraelita kézműves-egylet részére..	1,082.—	
Különböző czélokra	<u>5,971.—</u>	19,984.—

1899.

A szünidei gyermektelep részére	6,614.—	
Az izraelita fiúárva-ház részére.. .. .	2,315.—	
A Bródy Adél-gyermek-kórház részére	1,263.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület részére	1,135.—	
Az izraeliták menhelye részére.	1,118.—	
Az izraelita nőegylet részére	1,600.—	
Az izraelita leányárva-ház részére.. ..	2,824.—	
Az izraelita kézműves-egylet részére	1,579.—	
Az Erzsébet - királyné - gyógyintézet részére..	5,150.—	
Az Erzsébet királyné szobra részére ..	117,372.—	
Különböző czélokra	6,101.—	147,074.—
	Forint	800,679.—

1900.

		Korona
A szünidei gyermektelep részére	11,273.—	
Az izraelita fiúárva-ház »	4,148.—	
Az izraelita leányárva-ház »	3,753.—	
Az izraelita nőegylet részére	2,040.—	
Az izraelita kézműves egylet részére..	6,531.—	
Az izraeliták menhelye részére	2,234.—	
A mentőegyesület részére..	1,906.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület részére	1,605.—	
Az orsz. gyermekvédő-egylet részére..	2,531.—	
A Bródy Adél-gyermek-kórház » ..	1,735.—	
Az izraelita népkonyha részére	1,700.—	
Az Erzsébet - királyné - gyógyintézet részére	10,204.—	
Az ingyen kenyér részére	14,780.—	
A Vörösmarty szobor »	1,310.—	
Különböző czélokra	12,929.—	77,088.—

1901.

Az állás nélküli kereskedelmi alkalmazottak részére	14,496.—	
Az ingyen tej részére	12,179.—	
Az ingyen kenyér részére	9,421.—	
Az Erzsébet - királyné - gyógyintézet részére	2,140.—	
Az izraelita fiúárvaház részére.. .. .	4,959.—	
A mentőegyesület részére.. .. .	1,694.—	
A »Gyermekbarát«-egyesület részére	1,043.—	
A szünidei gyermektelep részére	18,126.—	
Az izraelita nőegylet »	4,337.—	
A Bródy Adél-gyermekkórház részére	2,155.—	
A Chevra-Kadischa részére	1,717.—	
Az izraelita leányárvaház részére.. .. .	6,357.—	
Az izraeliták menhelye »	2,250.—	
Az izraelita kézműves-egylet részére	3,629.—	
Különböző czélokra.. .. .	<u>10,276.—</u>	94,773.—

1902.

Az állás nélküli kereskedelmi alkalmazottak részére.. .. .	17,324.—
Az ingyen tej »	12,884.—
Az ingyen kenyér részére	10,714.—
Az Erzsébet - királyné - gyógyintézet részére.. .. .	4,960.—
A szünidei gyermektelep részére	13,742.—
Az izraelita leányárvaház »	5,669.—
Az izraelita fiúárvaház »	4,859.—
A hírlapírók nyugdíjalapja »	2,650.—
Az izraelita kézműves- és gazdasági-egylet részére	2,992.—

A »Gyermekbarát«-egyesület részére ..	2,706.—	
A Bródy Adél-gyermekkórház » ..	2,613.—	
Az orsz. gyermekvédő-egylet » ..	2,208.—	
Az izraelita nőegylet » ..	2,549.—	
Különböző czélokra	<u>22,975.—</u>	108,845.—

A Pesti Lloyd-társulat vezető választmánya.

1853.

Elnök: Appiano József.

Igazgatók: Kern Jakab, Jálics A. Ferencz, Oszwald Antal.

Választmányi tagok: Aebly Adolf, Burgmann Károly, Dumtsa Ignác, Fehr Vilmos, Frankel Gábor, Grosz Károly, Halbauer G. János, Havas József, Hirschler Leó, Holitscher Farkas, Höslin Tivadar, Kochmeister Frigyes, Koppély Fülöp, Lackenbacher J., Liedemann J. S. F., Perger Ignác, báró Podmaniczky László, Pscherer Miklós, Rósa Lajos, Spitzer Gerzon, Ullmann Károly, Walthier Ágost, Weisz B. F.

Titkár: Weizskircher Károly.

1863.

Elnök: Jálics A. Ferencz.

Igazgatók: Kern Jakab, Kochmeister Frigyes, Perger Ignác.

Választmányi tagok: Aebly Adolf, dr. Bellaágh József, dr. Bróde Lipót, Darier Gyula, Dumtsa Ignác, Fuchs Rezső, Giczey Samu, Gottesmann Miklós, Herzfelder Vilmos,

Koppély Fülöp, Lányi J., Pfeifer Konstantin, Reusz Károly,
Schoszberger Zsigmond, Rósa Lajos, Spitzer Gerzon, Stern B.,
Stern Ignác, Strasser Alajos, Ullmann Károly, Vécsey Sándor,
Ullmann M. G., Wahrmann Mór, Weisz B. F.

Titkár: Weizskircher Károly.

1873.

Elnökök: Vécsey Sándor.

Igazgatók: Kochmeister Frigyes, Perger Ignác,
Wahrmann Mór.

Választmányi tagok: Aebly Adolf, Altstätter
Rezső, Bakonyi M., Deutsch Simon, Fuchs Lajos, Giczey
Sámuel, Gschwindt M., Kohner Zsigmond, lovag Lányi Jakab,
Lévay Henrik, Mezei Mór, Neuwelt H., Ruszt B., Schoszberger
Zsigmond, Schön Vilmos, Schreiber Mór, Schweiger Márton,
Stern B., Strasser Alajos, Ullmann Károly, Ullmann G. M.,
Weisz B. F.

Titkár: dr. Falk Miksa.

1883.

Elnökök: Wahrmann Mór.

Igazgatók: báró Kochmeister Frigyes, Strasser Alajos,
Weisz B. F.

Választmányi tagok: Aebly Adolf, Altstätter
Rudolf, Bakonyi M., lovag Brüll Miksa, Deutsch Sándor, Deutsch
Simon, Giczey Sámuel, Gschwindt M., Györgyei Adolf, Holitscher
Manó, Jálics Kálmán, Kohner Zsigmond, megyeri Krausz Lajos,
Machlup Adolf, Mezei Mór, Neuwelt Ármin, Ruszt B., Schön
Vilmos, Schweiger Márton, Stern B., tornyai Schoszberger
Zsigmond, Ullmann Imre, Ullmann M. G., Weisz Berthold.

Titkár: dr. Falk Miksa.

1893.

Elnök: Kohner Zsigmond.

Alenök: Weisz Berthold.

Igazgatók: báró Kochmeister Frigyes, Ullmann M. G.,
hatvani Deutsch Sándor, dr. Neumann Sándor, megyeri
Krausz Lajos.

Választmányi tagok: Aebly Adolf, Baumgarten
Lajos, Beimel Sándor, Csányi Ágoston, Deutsch Sándor, Deutsch
Simon, Ehrlich Mózes, Frankl József, Geiger B. Zsigmond,
Giczey Sámuel, Gomperz Károly, Herzfeld Frigyes, Hevesi
Ödön, Holitscher B. Lipót, Jálics Kálmán, ifj. Kohn Ármin,
Kőrösi József, Linczer Imre, Machlup Adolf, Mezei Mór, Müller
Lajos, Neuschlosz Marcell, Oblath Gyula, Ruszt B., Schön
Vilmos, Schweiger Márton, Strasser Sándor, Szávoszt Alphons,
báró Schoszberger Zsigmond, Totis Adolf, Tschögl Henrik,
Ullmann Imre, Vuk Gyula, dr. Weinmann Fülöp, Weiss
Fülöp, Wolfner József.

Titkár: dr. Falk Miksa.

II. titkár: Vészi József.

1902.

Elnök: Kohner Zsigmond.

Alenök: Weisz Berthold.

Igazgatók: hatvani Hatvany-Deutsch Sándor, halmi
Deutsch Sándor, báró Kochmeister Frigyes, megyeri Krausz
Lajos, Lánczy Leó, Sándor Pál, Schweiger Márton.

Választmányi tagok: Auer Róbert, Barta Arnold,
Baumgarten Lajos, madarasi dr. Beck Gyula, Beimel Sándor,
Elfer Dániel, domonyi dr. Domony Mór, dirsztai Dirsztay
Béla, dr. Flittner Frigyes, Frankl József, Frey Kálmán, Geiger

B. Zsigmond, Gomperz Károly, gelsei Guttmann Vilmos, Hanke Jenő, Hevesi Ödön, Herzfeld Frigyes, Holitscher B. Lipót, Klein Gyula, dr. Kohner Adolf, Kornfeld Zsigmond, Linczer Imre, dr. Mezei Mór, Nagel Ignác, Oblath Gyula, dr. Pap Dávid, Robitschek Henrik, szepesváraljai Sarbó Vilmos, Sándor Ármin, Schödl Frigyes, Simon Miksa, Strasser Sándor, Székely Ferencz, Tolnay Lajos, baranyavári Ullmann E., Vuk Gyula, dr. Weinmann Fülöp, Weiss Fülöp, Weisz Károly, Wolfner József.

Titkár: dr. Falk Miksa.

II. titkár: dr. Schiller Henrik.

A Lloyd-társulat tiszteletbeli tagjai:

Gróf Almássy Mór, báró August Antal, Aigner Miklós, Alkér Antal, dr. Balassa János, Barabás Miklós, Bay Sándor, Biró Tamás, Brielmayer M., Brill Mayer, Beőthy Zsigmond, aggteleki Bujanovics Ernő, lovag Charmant Rezső, Conrad Ágost, Császár Ferencz, Cseh Ede, Csorba Sándor, gróf Cziráky János, Daruváry Alajos, Eötvös József, Eötvös Pál, Fáy András, Feyerfeil J., gróf Festetich Leó, Feszl Ágost, Fluck Ede, Fogarassy Mihály, Frenreisz Mihály, Friedrich János, báró Geiringer Károly, Gamperl-Gyöngyösy Alajos, Gräfl József, Haasz Mihály, Hersich Ignác, Heyntzl József, Hegyessy Péter, dr. Hirschler Ignác, Hoffmann Vincze, Jägerbauer Fülöp, dr. Jókai Mór, Jordán tanár, Josipovics Konstantin, Keszlerffy János, Karabetz János, Kirchner József, Klier Gusztáv, Knapp Antal, Kolbensteiner, Koller Ferencz, Konecny Vilmos, Korizmich László, Koppay Gyula, Krászonyi József, Krausz János, Krammer Gyula, Kubinyi Ágost, Kummer Rezső, Láng Mihály, gróf Lazsánszky András, gróf Lichtenberg Miklós, Limburg János, Lipovniczky Vilmos,

Madarassy János, Marschalkó Leó, Meehoffer Károly, dr. Maiszl A. W., gróf de la Motte Antal, Nagy István, Nendtvich Károly, Oeffner J. N., Palugyay Imre, Pozaretz Zsigmond, Preyszl Károly, báró Prónay Gábor, lovag osteneki Prottmann József, gróf Ráday Gedeon, Récsy Emil, bleylebeni lovag Regner Tivadar, Reguli Antal, Ritter István, Romberg Nándor, Rottenbiller Lipót, Rudics Dániel, lovag Sacher Károly, Ságody Sándor, Saphir M. G., Sauer Ignác tanár, Schalatz Antal, Schnierer Alajos, Schwab Lőw rabbi, Schwendtner Mihály, Simonsits János, Schimuncsics Ignác, Szeniczey Gusztáv, báró Spiegel-feld D., Stoczek József tanár, Stoffer László, Szabó Menyhért, Szalay István, Szántófy Antal, Székács József, Szekrényessy András, Szilassy József, Szinovátz György, Szlavy József, Szloboda Ferencz, Szögyényi László, Szőnyi Pál, Thaisz Elek, Toldy Ferencz tanár, Tóth Elek törvényszéki elnök, Török Pál, Veber János, Wachtel Dávid, Wagner János, Wahlheim János, dr. Weisz János, Weszely Ignác, Wilhelm Gusztáv, Worafka József, Ybl Lajos, dr. Zickwolf Károly, Zsitvay József.

A Pesti Lloyd alapszabályai.

(1853.)

1. §. A Pesti Lloyd olly társaság, mellynek célja Pesten, mint Magyarország legfontosabb kereskedési helyén, központot állítani fel a kereskedelmi forgalom számára.

Feladata leend, a kereskedés s ipar-szorgalom emelése, élénkítése s terjesztésére, valamint azoknak a természetéshezi viszonylataira lehetőség szerint hatni, s emelkedésüket közvetlenül vagy közvetve előmozdítani.

2. §. Ezen célznak megfelelő a Pesti Lloyd :

a) Társas, gyakori viszonos találkozás által alkalmat nyújtand czélszerű kereskedelmi, mezőgazdasági, vagy ipar-vállalatok indítására.

b) Mint közvetítője a kereskedelmi érdekeknek Magyarországon, összegyűjtendi mindazon szükségletekrőli tapasztalatokat, mik ez ország kereskedelmi forgalmában mutatkoznak.

c) Egy időszaki közlönyt adand ki, mellynek lényeges irányzata kereskedelmi s államgazdászati érdekeket foglalván magában, egyszersmind hivatalos s magán-hirdetéseket is tartalmazand.

d) Statistikai adatokat szedend a kereskedés különféle ágazataiban, — végre

e) társas élvezmények szaporítása által ezen célpontokat előmozdítandja s gyámolítandja.

3. §. Az egyszer fölszerelt s kibutorozott helyiség, s annak egyéb szükségletei a jelenlegi tagok (alapítók) s jövőre belépendő részvényesek évi járulékai által fognak föntartatni s földöztetni.

4. §. A Pesti Lloyd tagja lehet minden illendő magaviseletü s feddhetlen jellemü férfi.

Azon tagok, kik az alapszabályok jóváhagyásáig aláírtak, többé semmi kérdés alá nem jöhetnek.

Egy újabb tag fölvételére megkivántatik, hogy az négy választmányi tag által az igazgatóságnak ajánltassék, — mely is ezen esetre annak a belépést tüstént megengedheti, s minden ilyen fölvételt a legközelebbi választmányi ülésben jegyzőkönyvbe igttat.

5. §. Az aláírással együtt azon jogérvényes kötelezettség vállalatik el, miszerint az aláírott, mint a társaság tagja, 3 egymásután következő évig mindenben magát annak szabályai alá rendelendi, s az egyszer mindenkorra fizetendő bejegyzési díjon kívül, a közgyűlésileg határozandó évenkénti járulékot még azon esetre is fizetendi, ha mindjárt időközben kilépését is bejelentené. — Csak halál esetében s önkéntelen kilépéskor szűnik meg a továbbfizetési kötelezettség.

6. §. Az első aláírás három évre kötelező, — ennek lefolyta előtt a legközelebb mult, vagy egykorulag tartandó közgyűlés a járulék mennyiségét s az évek számát a megújítandó aláírásra nézve meghatározandja.

7. §. Idegeneknek, a Pesti Lloyd egy állandó tagjának ajánlata, egyszer mindenkorra, 8 napra szóló szabadjegy adatik, mely esetben a bevezetett ugy, mint a bevezető, neveiket az idegenek könyvébe bejegyzendik.

Idegenekül tekintetnek minden bel- és külföldiek, kik nem budapesti lakosok.

Azon tagok, kik valamely idegent bevezetnek, az általuk ajánlott vendég magaviseleteért a társaságnak felelősek.

8. §. Kinek Pest és Buda városokban állandó lakása nincsen, a fentemlített kötelezettségek teljesítése mellett, — szinte mint állandó tag részt vehet a Pesti Lloydban, de havijegyvet is válthat, melyért május 1-jétől sept. végeig 2 ft, oct. 1-jétől april végeig 3 ft. pp. havonkint fizetendő.

Az itt említett vidékiek fölvételére csak két választmányi tag ajánlata kivántatik — az igazgatóság további helybenhagyása nélkül.

9. §. Az igazgatóság azonban tiszteletbeli jegyeket is osztogat, belátása szerint, statushivatalnokoknak, tudósok- és művészeknek, kik tehát mint tiszteletbeli tagok további bevezetést nem szükségelnek, — csupán felkérendők, miszerint magukat, társasági tag további közbejötte nélkül, az idegenek könyvébe, mint tiszteletbeli tagok, bejegyezzék.

10. §. A részvétel joga személyi, és senki másra át nem ruházható, — mindenkor csak egy személyre vonatkozik, nem pedig a többi — netalán valamely czimzetthez tartozó érdekeltekre.

11. §. Választmányi tag indítványára, egyik vagy másik tagja a társaságnak a választmány által kizárható, ha a választmányi ülésben a jelenlevők kétharmada a mellett szavaz; — egy ilyen ülésben mindazonáltal az elnökön kívül még legalább 12 választmányi tagnak jelen kell lennie. — A választmány nem köteles indokolni hasonló eljárását.

12. §. Az intézet ügyeit az igazgató választmány vezeti, mely is az alább következő 30. §-ban van megjelölve.

13. §. Minden év december havában a társaság rendes közgyűlést tart; tanácskozásának főtárgyai lesznek:

a) Az elnök jelentése az intézet azon évi működése s kezeltetése fölött.

b) Indítványok az intézet hatásának kiterjesztése vagy közelebbi meghatározása iránt.

c) Egy bizottmány kinevezése a számadások átvizsgálására.

d) Az alapszabályok netalán megkivántató változtatása, a társaság czéljának sérelme nélkül, és a magas ministeriumtól a helytartóság utján nyerendő jóváhagyás fentartásával.

e) Az előjáróság s választmány megválasztása. Az elnök megválasztása absolut szótöbbséggel történik.

f) Határozás az intézet további fönállása fölött, ha netalán ez kérdés alá vétetnék.

g) Az évenkinti járulék meghatározása.

h) A főtitkár fizetésének és alkalmaztatási feltételeinek, nemkülönben adandó utasításainak megállapítása.

i) Netaláni kölcsönök felvétele.

14. §. Rendkívüli közgyűlések összehívása a választmány beletásától függ.

15. §. Minden közgyűlés, rendes ugy mint rendkívüli, 14 nappal előbb, mind a pesti hivatalos lapok, mind az intézet közlönye által, kihirdetendő, s az erről szóló hirdetményben egyszersmind a tanácskozás tárgyai is közzé teendők.

16. §. A határozatok a közgyűlésen úgy, mint a választmányi ülésekben, az elnökválasztást kivéven, relativ szótöbbséggel hozhatnak.

A közgyűlésnek szabályilag történt kihirdetése után, a meg nem jelentek a többséggel szavazók gyanánt fognak tekintetni.

Közgyűlés érvényességére a jelenlevő tagok bizonyos meghatározott száma nem kívántatik.

17. §. Az intézet és annak személyzete fölötti közvetlen felügyelés egy főtitkárra fog bízati, ki egyszersmind a társaság hírlapjának szerkesztését viendi.

Fizetése s alkalmaztatásának egyéb föltételei a választmány indítványára közgyűlésileg fognak megállapítani, vagy a körülmények szerint szabályoztatni.

A közgyűlés határozand a főtitkárnak adandó utasítás fölött is.

18. §. A főtitkár kinevezése a választmányt illeti.

19. §. A főtitkár gazdasági előadója a társaságnak; feladata különösen a társaság célját előmozdítani, a kereskedés és ipar hiányaira vonatkozó tapasztalatokat, nemkülönben azoknak a földműveléshezi viszonyait fölkeresni s az orvoslati módokat a választmánynál indítványozni. Ha ezen javaslatokat a választmány helybenhagyja, akkor azok ezen irányzatban az intézet lapja által fejtegetendők s az által a kitűzött cél elérése eszközözendő.

20. §. Ezen hírlap kiadásánál az illető törvények és rendelvények szorosán szem előtt tartandók.

21. §. Egyébiránt e lapnak rendeltetése, mindazon magánhirdetéseket, melyek a kereskedés- s iparra s általában az intézet céljára vonatkoznak, — az elsőket mérsékelt díj mellett — fölvenni.

22. §. Valamint itt a főtitkár kötelességévé tétetik az intézeti cél előmozdításának megfelelő módokat feltalálni s indítványozni: úgy szinte minden társasági tagnak vagy részvevőnek szabadságában áll, tapasztalatait s javaslatait a választmány elébe terjeszteni.

23. §. A 22. §. következtében a titkárhivatalban egy jegyzék-könyvnek folyvást nyitva kell állania. Az ezen könyvbe igtatandó megjegyzések illő módon szerkesztendők, sajátkezüleg aláírandók, és a legközelebbi választmányi ülésben tárgyalás alá veendők.

24. §. A társaság vagyona közös java marad a Pesti Lloyd összes tagjainak, s a társaság feloszlása előtt senki sincs feljogosítva, akármely ürügy alatt ezen vagyoni részét igényelni.

25. §. A könyvek, hirlapok, térképek s egyéb a társaságot illető tárgyak használata, annak helyiségein kívül senkinek meg nem engedtetik.

26. §. A házrendre, és azon út- és módra vonatkozólag, mi-kép kelljen — az intézeti czél előmozdítása érdekében — a tagok és közönség igényeinek lehető legnagyobb megelőzéssel eleget tenni, — az igazgatóság egy különszabályzatot adand ki, s azt — a hely-tartóságtól nyert jóváhagyás után — az egyesület helyiségeiben ki-tétetendi.

27. §. A közönség nagyobb kényelmére, a Pesti Lloyd helyi-ségeinek egy része azon intézvénynek lesz szentelve, mely Pesten több mint 20 év óta »Kereskedelmi csarnok« név alatt áll fön; egy másik része a helyiségeknek azon személyek kizárólagos gyüleke-zetére tartandó nyitva, kik különösen gabnakereskedéssel fog-lalkodnak.

28. §. Ha a gabnakereskedők gyülekezése s üzletök oly ki-terjedést nyerne, miszerint ezen ügyágra nézve külön szabályok szük-ségeltetnének, akkor azok a társaság által tárgyalandók s jóváhagyá-suk kieszközlendő.

29. §. Az egyleti viszonyból eredő minden vitás kérdések, melyeket netalán a választmány ki nem egyenlíthet, a legközelebbi köz-gyülésnek előterjesztendők.

30. §. A társaság kormányát egy választmány veszi át, mely áll egy elnökből, 3 igazgató- s 24 tagból, kiknek összesen a Pesti Lloyd tagjainak, s a közgyűlés által választottaknak kell lenni.

31. §. Az elnök a közgyűlésen s a választmányi üléseken előlül; akadályoztatásakor pedig egyike az igazgatóknak — a válasz-tásnál nyert szavazattöbbség szerint.

32. §. A választmányi tagok egyharmada évenként kilép, mely aztán a közgyűlés választása által pótoltatik; a kilépett választmányi tagok újra választhatók.

Az elnök s igazgatók 3 évre választatnak.

33. §. A választmány rendszeren havonként legalább egy ülést tart.

34. §. Ugyanaz gondoskodik, miszerint semmi segédeszközben hiány ne legyen, mi a társaság céljának előmozdításához közvetlenül vagy közvetve járulhatna.

35. §. A közgyűlés — nemkülönben a választmányi ülések jegyzőkönyveit a titkár szerkesztendi s az elnök aláírandja; az elsők valódisága az elnök, titkár s két az egylettől kijelölendő társasági tag aláírásával fog hitelesíteni; a választmányi ülések jegyzőkönyveit, a választmány legközelebbi ülésén, az elnök s egy választmányi tag aláírása hitelesítendi.

36. §. Az egyletet a választmány képviseli; — a hatóságok s egy harmadik irányában képviseli az elnök, vagy ennek akadályoztatása esetében egyik — a 31. §. szerint kijelölt igazgató.

37. §. Az igazgatók egyike, legalább is egy évre, az intézet gazdasági vezetését veendi át, — ugyanaz a többi két igazgatóval egyetértve felfogadandja s elbocsátandja a szolgálakat, e felől a legközelebbi választmányi ülésnek jelentést teend, továbbá a butorzatra s egyéb holmira gondot viselend, fizetéseket utalványozand stb. stb. A vezetésnek többi ügyeit a választmány saját tagjai közt osztja el. Sürgős esetekben mindazonáltal a gazdasági igazgató egész 100 pftig rendelkezhetik a rendszeres kiadásokon kívül, a választmány utólagos jóváhagyása mellett.

38. §. Határozat-érvényességre rendszeren, a 11. §-bani esetet kivéve, az elnökön kívül legalább 6 választmányi tag szükséges.

39. §. Egyenlő szavazatoknál azon nézet határoz, melyhez az elnök csatlakozik.

40. §. A választmány nincs feljogosítva, közgyűlési helyben hagyás nélkül, bármiféle kölcsönt fölvenni.

41. §. A pénztárkezelést egy választmányi tag látja el díjtalanul, ki egyszermind a pénznaplót is vezeti, minden munkákban azonban a fizetéses személyzet által gyámolittatik. Azok, kik a pénztárt kezelik, az őrzött pénzekért egyetemlegesen felelősek, s kötelezvék havonként számolni s a számadást a legközelebb következő választmányi ülésben aláírtni.

Az évi számadás a közgyűlés elé terjesztendő.

42. §. A helyiségekbeni felügyelet, ugy szintén netaláni egyenetlenségek barátságos kiegyenlítése, az igazgatók tisztje ; mindazonáltal joga s kötelessége minden választmányi tagnak, netaláni bajokra figyelmeztetni.

43. §. A magas kormánynak jogában áll, az egylet ügykezelésébe betekinteni, az egylet jóváhagyásakor vagy általános rendeletek által előszabott határozmányok megtartása fölött örködni, s az egylet számára országfejedelmi biztost rendelni, kinek a tartandó rendes és rendkívüli közgyülések előlegesen bejelentendők, s ki felügyelend, miszerint az egylet az engedélyezett jóváhagyás határain s az elfogadott alapszabályok rendeletein túl ne lépjen.

44. §. Az egylet mindaddig álljon fön, mig ehez szükséges vagyonnal bir, vagy mig annak felozslása közgyülésileg ki nem mondatik. Ezen esetre a közgyülés egyszersmind elhatározandja, mily módon osztandó el a társaság vagyona, melyhez igénynyel csak az akkori tagok birnak.

